

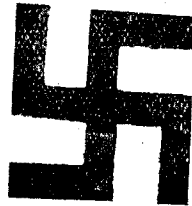
जरात पुरातत्त्वमन्दिर ग्रन्थावली

पालिपाठावली

संपादक

मुनि जिनविजय

गु मरात
पुरातत्त्व मन्दिर
ग्रन्थावली

नम्र सूचन

इस ग्रन्थ के अभ्यास का कार्य
पूर्ण होते ही नियत समयावधि में
शीघ्र वापस करने की कृपा करें.
जिससे अन्य वाचकगण इसका
उपयोग कर सकें.

ग्रन्थाङ्क १

गुजरात पुरातत्त्वमन्दिर ग्रन्थावली

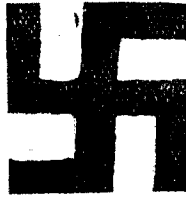
पालिपाठावली

(प्रथम भाग—मूळ पाठ)

सं पा द क—

मुनि जिनविजय

(आचार्य, गुजरात पुरातत्त्व मन्दिर)

गुजरात पुरातत्त्व मन्दिर

अ म दा बा द

विक्रम संवत् १९७८

प्रकाशक—

रसिकलाल छोटालाल परीख
मंत्री, गु० पुरातत्त्व मन्दिर,
अमदाबाद.

मुद्रक—

केशव रावजी गोंधळेकर,
'जगद्धितेच्छु' प्रेस, १०७, शनवार पेठ, पुणे.

પ્રાસ્તાવિક નોંધ

પાલીભાષા એ બૌદ્ધસાહિત્યની પ્રધાન ભાષા છે. સમ્યક્સંબુદ્ધ અર્હત્ ભગવાન્ સિદ્ધાર્થ ગૌતમના જગત્કલ્યાણકર ઉપદેશો અને આદેશો મૂળ પાલીભાષામાં ગ્રંથિત થયેલા છે. બૌદ્ધ ધર્મ ભારતવર્ષમાંથી ઘણા સૈકાઓ પૂર્વે લગભગ સર્વથા અદૃશ્ય થઈ ગયેલો હોવાથી, તેનાં સાહિત્ય અને ભાષાથી જોકે ભારતવાસિયો તો આજે પ્રાયઃ બિલકુલ અપરિચિત છે, તો પણ સિલોન, સિયામ અને બર્મા જેવા ભારતના ઉપનિવેશોમાં એ ધર્મનાં સાહિત્ય અને ભાષાનો અદ્યાપિ ઘણો સારો પ્રચાર રહેલો છે. થોડાં વર્ષ થયાં મુંબઈ અને કલકત્તા યુનિવર્સિટીએ પોતાના અભ્યાસક્રમમાં પાલી-સાહિત્યને પણ એચ્છિક વિષયમાં સ્થાન આપ્યું છે, તેથી આપણા દેશમાં પણ દર વર્ષે ૧—૨૧ વિદ્યાર્થી એ સાહિત્યના અભ્યાસી નિકળવા લાગ્યા છે.

આર્ય વિદ્યા અને ધર્મના અભ્યાસીને જેમ સંસ્કૃત ભાષાના અધ્યયનની પરમાવશ્યકતા છે, તેમ પ્રાકૃત અને પાલી ભાષાના અધ્યયનની પણ પરમાવશ્યકતા છે. જેમ સંસ્કૃતના અધ્યયન વિના પુરાતન આર્યધર્મની એક શાખા કે જેને આપણે બ્રાહ્મણધર્મના નામથી સંબોધિએ છીએ, તેના સ્વરૂપનું યથાર્થ જ્ઞાન થઈ શકતું નથી, તેમ પ્રાકૃત અને પાલી ભાષાના અધ્યયન વિના એ જ ચિરંતન આર્ય ધર્મની બીજી બે શાખાઓ, જેને આપણે જૈન અને બૌદ્ધના નામે સંબોધિએ છીએ, તેના સ્વરૂપનું પણ યથાર્થ જ્ઞાન થઈ શકતું નથી; અને એ ત્રણે ધર્મના

સ્વરૂપનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત થયા સિવાય આર્યધર્મનું સમગ્ર અને સંપૂર્ણ દર્શન થઈ શકે તેમ નથી; તેથી ગુજરાતના રાષ્ટ્રીય વિદ્યાર્થીઓ પોતાના આર્ય-વિદ્યામન્દિરના વિદ્યાર્થીઓ માટે સંસ્કૃત સાથે પ્રાકૃત અને પાલી ભાષાના અધ્યયનને પણ આવશ્યકીય સ્થાન આપ્યું છે. તદનુસાર એ વિદ્યામન્દિરના વિદ્યાર્થીઓના પ્રથમ વર્ષના પાલીભાષાના અભ્યાસ માટે પ્રસ્તુત ‘ પાલિ પાઠાવલી ’ ની યોજના કરવામાં આવી છે.

આ ‘ પાઠાવલી ’ ની યોજના યુનિવર્સિટીના પ્રો. ડિનેસ એન્ડર્સન, પી. એચ. ડી. એ પાલીભાષાના અભ્યાસ માટે જ તૈયાર કરેલા Pali Reader નામના પુસ્તકના આધારે કરવામાં આવી છે. તેથી આ ટેકાળે મજકુર પ્રોફેસર મહાશયનો યોગદાન આભાર માનવામાં આવે છે. તેમ જ પ્રેસકોપિ અને પ્રુફપત્ર તપાસવા વિગેરેના કામમાં મદદગાર તરીકે પુરાતત્ત્વમન્દિરના—રાજચંદ્ર-જ્ઞાનભંડાર નામના—પુસ્તકાલયના વ્યવસ્થાપક માર્ડે શ્રી નાનાલાલ નાથાભાઈ શાહે જે ભાગ ભજવ્યો છે, તે બદલ તેમનો પણ મારે અહિં આભાર માનવો જોઈએ.

—મુનિ જિનવિજય

अनुक्रमणिका

—६२६३—

१. सुंसुमारजातक				पृ० १
२. वानरिन्दजातक				२
३. बकजातक				४
४. सीहचम्मजातक				६
५. राधजातक				७
६. नच्चजातक				८
७. उलूकजातक				९
८. कुरुङ्गमिगजातक				११
९. जवसकुणजातक				१३
१०. ससजातक				१४
११. मतकभत्तजातक				१७
१२. बाघेरुजातक				१९
१३. बलाहस्सजातक				२०
१४. सुप्पारकजातक				२२
१५. सीलानिसंसजातक				२७
१६. चम्मसाटकजातक				२९
१७. उच्छङ्गजातक				३०
१८. वेदम्भजातक				३०
१९. राजोवादजातक				३४
२०. मखादेवजातक				३६
२१. महोसधस्स आवाहो....				३८
२२. महोसधस्स विनिच्छयो				४२
२३. सकासुरयुद्धं				४३
२४. महामायाय सुपिनं				४५
२५. बुद्धस्स उप्पत्ति				४६
२६. चत्तारि पुब्बनिमित्तानि				४८
२७. महाभिनिक्खमनं				४९

२८. पटिच्चसमुप्पादो				५२
२९. धम्मचक्रपवत्तनसुत्त				५३
३०. यसपब्बज्जा				५४
३१. आदित्तपरिया				५७
३२. मारकस्सक				५९
३३. सुंदरिमारणं				६०
३४. देवदत्तस्स बुद्धोपरि द्वेसो				६३
३५. बुद्धस्स जुन्दगिहे गमनं				६६
३६. बुद्धनिब्बाणं				६८
३७. दससीलानि				७१
३८. सरीरस्स ३२ विभागा				७२
३९. सामणेरपञ्हाणि				७२
४०. सेक्खधम्मा				७३
४१. सूकरपेतकथा				७५
४२. पेसकारधीताकथा				७८
४३. उत्तियपञ्हा				८२
४४. मालुङ्क्यापुत्तस्स बुद्धो द्वेसो				८५
४५. बुद्धस्स वच्छगोत्तेन संवादो				८७
४६. सम्मादिट्ठि				९१
४७. पधानसुत्त				९२
४८. धानियसुत्त				९४
४९. धम्मपद				९६
५०. मालुङ्क्यापुत्तगाथा				९८
५१. महापजापतीगोतमीगाथा				९८
५२. कपिराजचरियं				९९
५३. महाकस्सपस्स संगीति				१००
५४. सिंहलविजय				१०२
५५. बुद्धघोस				१०५

॥ नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासंबुद्धस्स ॥

पा लि पा ठा व ली

१. सुसुमार-जातक

- अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते हिमवन्तपदेसे बोधि-
सत्तो कपियोनियं निब्बत्तिवा नागबलो थामसम्पत्तो महासरीरो
सोभग्गप्पत्तो हुत्वा गङ्गानिवत्तने अरञ्जायतने वासं कप्पेसि । तदा
गङ्गाय एको सुसुमारो वसि । अत्थस्स भरिया बोधिसत्तस्स सरीरं
5 दिस्वा तस्स हृदयमंसे दोहळं उप्पादेत्वा सुसुमारं आह ‘अहं सामि,
एतस्स कपिभजस्स हृदयमंसं खादितुकामा’ ति । ‘भदे, मयं जल-
गोचरा, एस थलगोचरो, ति किं तं गाण्हितुं सक्खिस्सामा’ ति ।
‘येन तेन उपायेन गण्ह, सचे न लभिस्सामि मारिस्सामी’ ति । ‘तेन हि
मा भायि, अत्थेको उपायो ति खादापेस्सामि तं तस्स हृदयमंसं’ ति
10 सुसुमारं समस्सासेत्वा बोधिसत्तस्स गङ्गाय पानीयं पिवित्वा गङ्गा-
तीरे निसिन्नकाले सन्तिकं गन्त्वा एवमाह—‘ वानरिन्द, इमस्मि
पदेसे कसटफलानि खादन्तो किं त्वं चिण्णट्टाने येव चरसि, पारग-
ङ्गाय अम्बलबुजादीनं मधुरफलानं अन्तो नत्थि, किं ते तत्थ
गन्त्वा फलाफलं खादितुं न वट्ठती’ ति । ‘कुम्भीलराज, गङ्गा महोदिका
15 वित्तिण्णा, कथं तत्थ गमिस्सामी’ ति । ‘सचे गच्छसि अहं तं मम पिठ्ठि
आरोपेत्वा नेस्सामी’ ति । सो तं सदाहित्वा ‘साधू’ ति सम्पटि-
च्छित्वा तेन हि ‘एहि, पिठ्ठि मे अभिरूहा’ ति च वुत्ते तं अभिरूहि ।
सुसुमारो थोकं नेत्वा उदके ओसीदापेसि । बोधिसत्तो ‘सम्म, उदके
मं ओसीदापेसि, किं नु खो एतं’ ति आह । ‘नाहं तं धम्मं सुधम्म-

- ताय गहेत्वा गच्छामि, भारियाय पन मे तव हृदयमंसे दोहळो
उप्पन्नो, तं अहं तव हृदयं खादापेतुकामो' ति । 'सम्म, कथेन्तेन
ते सुन्दरं कतं, सचे हि अम्हाकं उदरे हृदयं भवेय्य साखग्गोसु चर-
न्तानं चुण्णविचुण्णं भवेय्या' ति । 'कहं पन तुम्हे ठपेथा'
5 ति बोधिसत्तो अविदूरे एकं उदुम्बरं पक्कफलपिण्डिसम्पन्नं
दस्सेन्तो 'पस्सेतानि अम्हाकं हृदयानि एकस्मि उदुम्बरे ओलम्बन्ती'
ति । 'सचे मे हृदयं दस्ससि अहं तं न मारेस्सामी'ति । तेन
हि 'एत्थ नेहि मं, अहं ते रुक्खे ओलम्बन्तं दस्सामी'ति । सो
तं आदाय तत्थ अगमासि । बोधिसत्तो तस्स पिड्डितो उप्पतित्वा
10 उदुम्बररुक्खे निसीदित्वा 'सम्म बालसुंसुमार, इमेसं सत्तानं हृदयं
नाम रुक्खग्गे होतीति सज्जी अहोसि, बालोसि, अहं तं वञ्चेसि,
तव फलाफलं तमेव होतु, सरीरमेव पन ते महन्तं, पज्जा पन
नत्थी'ति वत्वा इममत्थं पकासेन्तो इमा गाथा अवोच—

- अलं एतेहि अम्बोहि जम्बूहि पनसेहि च ।
15 यांनि पारं समुद्दस्स वरं मय्हं उदुम्बरो ॥
महती वत ते बोन्दि न च पज्जा तदूपिका ।
सुंसुमार, वाञ्छितो सि गच्छ दानि यथासुखं ति ॥
सुंसुमारो सहस्सं पराजितो विय दुक्खी दुम्भनो पज्जायन्तो
अत्तनो निवेसनट्ठानमेव गतो ।

२. वानरिन्द-जातक

- 20 अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो कपियोनियं
निब्बात्तित्वा बुद्धिं अन्वाय अस्सपोतप्पमाणो थामसम्पन्नो एकचरो
हुत्वा नदीतीरे विहरति । तस्सा पन नदिया वेमज्जे एको दीपको
नानप्पकारोहि अम्बपनसादीहि फलरुक्खेहि सम्पन्नो ।

- बोधिसत्तो नागबलो थामसम्पन्नो नदिया ओरिमतीरतो उप्पतित्वा दीपकस्स ओरतो नदीमज्जे एको पिट्ठिपासाणो अत्थि तस्मिं निपतति, ततो उप्पतित्वा तस्मिं दीपके पतति । तत्थ नानप्पकारानि फलानि खादित्वा सायं तेनेव उपायेन पच्चागन्त्वा अत्तनो
- 5 वसनट्टाने वसित्वा पुनदिवसे पि तथेव करोति । इमिना नियामेन तत्थ वासं कप्पेति । तस्मिं पन काले एको कुम्भीलो सपजापतिको तस्सा नदिया वसति । तस्स सा भरिया बोधिसत्तं अपरापरं गच्छन्तं दिस्वा बोधिसत्तस्स हृदयमंसे दोहळं उप्पादेत्वा कुम्भीलं आह 'मय्हं खो अय्य, इमस्स वानरिन्दस्स हृदयमंसे दोहळो उप्पन्नो' ति ।
- 10 कुम्भीलो 'साधु होति, लच्छसी'ति वत्वा 'अज्ज तं सायं दीपकतो आगच्छन्तमेव गण्हिस्सामी'ति गन्त्वा पिट्ठिपासाणे निपज्जि । बोधिसत्तो दिवसं चरित्वा सायण्हसमये दीपके ठितो व पासाणं ओल्लोकेत्वा 'अयं पासाणो इदानि उच्चतरो खायति, किन्नु कारणं' ति चिन्तेसि । तस्स किर उदकप्पमाणं च पासाणप्पमाणं च सुववत्था-
- 15 पितमेव, तेनस्स एतद्दोहोसि—'अज्ज इमिस्सा नदिया उदकं नेव हायति न वड्ढति, अथ च पनायं पासाणो महा हुत्वा पज्जायति, काचि नु खो एत्थ मय्हं गहणत्थाय कुम्भीलो निपन्नो ति, सो वीमं सामि ताव नं'ति तत्थेव ठत्वा पासाणेन सद्धिं कथेन्तो विय 'भो पासाण' ति वत्वा पटिवचनं अलभन्तो यावततियं 'पासाणा' ति
- 20 आह । 'पासाणो किं पटिवचनं न दस्सती'ति पुन पि नं वानरो 'किं भो पासाण, अज्ज मय्हं पटिवचनं न देसी'ति आह । कुम्भीलो अद्धा अज्जेसु दिवसेसु अयं पासाणो वानरिन्दस्स पटिवचनं अदासि, दस्सामि दानि स्स पटिवचनं'ति चिन्तेत्वा 'किं भो वानरिन्दा'ति आह । 'को सि त्वं' ति । 'अहं कुम्भीलो' ति । 'किमत्थं एत्थ निपन्नो
- 25 सी'ति । 'तव हृदयमंसं पत्थयमानो' ति । बोधिसत्तो चिन्तेसि 'अज्जो मे गमनमग्गो नत्थि, अज्ज मया एस कुम्भीलो वज्जेतब्बो'ति । अथ नं एवमाह—'सम्म कुम्भील, अहं अत्तानं तुय्हं परिच्चाजिस्सामि, त्वं मुखं विवरित्वा मं तव सन्तिकं आगतकाले गण्हाही'ति । कुम्भीलानं

- हि मुखविवटे अक्खीनि निमीलन्ति । सो तं कारणं असल्लक्खेत्वा
 मुखं विवरि । अत्थस्स अक्खीनि पिथीयिसु । सो मुखं विवरित्वा
 अक्खीनि निमीलेत्वा निपज्जि । बोधिसत्तो तथाभावं जत्वा दीपका
 उप्पतितो गन्था कुम्भीलस्स मत्थकं अक्कमित्वा ततो उप्पतितो
 5 विज्जुल्लता विय विज्जोतमानो परतीरे अट्ठासि । कुम्भीलो तं अच्छ-
 रियं दिस्वा 'इमिना वानरिन्देन अतिअच्छेरकं कतं' ति चिन्तेत्वा
 'भो वानरिन्द, इमास्मि लोके चतूहि धम्मेहि समन्नागतो पुग्गलो
 पञ्चामित्ते अभिभूति, ते सब्बे पि तुय्हं अज्जन्तरे अत्थि, मज्जे'
 ति वत्वा इमं गायमाह—
- 10 यस्सेते चतुरो धम्मा वानरिन्द यथा तव ।
 सच्चं धम्पो धिति चागो दिट्ठं सो अतिवट्ठती ति ॥
 एवं कुम्भीलो बोधिसत्तं पसंसित्वा अत्तनो वसनट्ठानं गतो ।

३. बक-जातक

- अतीते एकस्मि अरञ्जायतेन बोधिसत्तो अञ्जतरं पदुमसरं
 15 निस्साय ठिते रुक्खे रुक्खदेवता हुत्वा निब्बत्ति । तदा अञ्जत-
 रस्मि नातिमहन्ते सरे निदाघसमये उदकं मन्दं अहोसि, बहू चेत्य
 मच्छा होन्ति । अत्येको बको ते मच्छे दिस्वा 'एकं उपायेन इमे मच्छे
 वञ्चेत्वा खादिस्सामी' ति गन्त्वा उदकपरियन्ते चिन्तेन्तो निसीदि ।
 अथ तं मच्छा दिस्वा 'किं अय्य, चिन्तेन्तो निसिन्नो सी' ति पुच्छिस्सु ।
 20 'तुम्हाकं चिन्तेन्तो निसिन्नो म्ही' ति । 'अम्हाकं किं चिन्तेसि अय्या' ति ।
 'इमास्मि सरे उदकं परित्तं गोचरो च मन्दो निदाघो च महन्तो, इदानी मे
 मच्छा किं नाम करिस्सन्ती, ति तुम्हाकं चिन्तेन्तो निसिन्नो म्ही' ति ।
 'अथ किं करोम अय्या' ति । 'तुम्हे सचे मय्हं वचनं करेय्याथ
 अहं वो एकेकं मुखतुण्डकेन गहेत्वा एकं पञ्चवणपदुमसञ्चल्लं महा-

- सरं नेत्वा विस्सज्जेयं'ति । अय्य पठमकप्पिकतो पढाय मच्छानं चिन्तन-
कबको नाम नत्थि, त्वं अम्हेसु एकेकं खादितुकामो सी'ति । 'नाहं
तुम्हे मय्हं सदहन्ते खादिस्सामि, सचे पन सरस्स अत्थिभावं मय्हं न
सदहथ एकं मच्छं मया सद्धिं सरं परिसत्तुं पेसेथा 'ति । मच्छा तस्स
5 सदहित्वा 'अयं जले पि थले पि समत्थो' ति एकं काणमहामच्छं
अदंसु—'इमं गहेत्वा गच्छथा'ति । सो तं गहेत्वा नेत्वा सरे
विस्सज्जेत्वा सब्बं सरं दस्सेत्वा पुन आनेत्वा तेसं मच्छानं सान्तिके
विसज्जेसि । सो तेसं मच्छानं सरस्स सम्पात्तिं वण्णेसि । ते तस्स
कथं सुत्वा गन्तुकामा हुत्वा 'साधु अय्य, अहो गण्हित्वा गच्छाही'ति
10 आहंसु । बको पठमं तं काणमहामच्छमेव गहेत्वा सरतीरं नेत्वा
सरं दस्सेत्वा सरतीरे जाते वरणरुक्खे निलीयित्वा तं विटपन्नरे
पक्खिपित्वा तुण्डेन विज्झन्तो जीवितक्खयं पापेत्वा मंसं खादित्वा
कण्टके रुक्खमूले पातेत्वा पुन गन्त्वा 'विस्सट्ठो मे सो मच्छो, अज्जो
आगच्छतू' ति । एतेनुपायेन एकेकं गहेत्वा सब्बमच्छके खादित्वा
15 पुन आगतो एकमच्छप्पि नादस । एको पनेत्थ कक्कटको अवसिद्धो ।
बको तं पि खादितुकामो हुत्वा 'भो कक्कटक, मया सब्बे ते मच्छा
नेत्वा पदुमसञ्जत्ते महासरे विस्साज्जिता, एहि तं पि नेस्सामी'ति ।
'मं गहेत्वा गच्छन्तो कथं गण्हिस्सामी' ति 'डसित्वा गण्हिस्सामी' ति ।
'त्वं एवं गहेत्वा गच्छन्तो मं पातेस्ससि, नाहं तथा सद्धिं गमि-
20 स्सामी' ति । 'मा भायि अहं तं सुगहितं गहेत्वा गमिस्सामी' ति ।
कक्कटको चिन्तेसि—'इमस्स मच्छे नेत्वा सरे विस्सज्जनं नाम नत्थि,
सचे पन मं सरे विस्सज्जेस्सति इच्चेतं कुसलं, नो चे विस्सज्जेस्सति
गीवं अस्स छिन्दित्वा जीवितं हरिस्सामी' ति । अथ नं एवं आह—
'सम्म बक, न खो त्वं सुगहितं गहेतुं सक्खिस्ससि, अम्हाकं पन
25 गहणं सुगहणं, सचाहं अळेन तव गीवं गहेतुं लभिस्सामि, तव
गीवं सुगहितं कत्वा तथा सद्धिं गमिस्सामी' ति । सो तं 'वञ्चेतुकामो
एस मं' ति अजानन्तो 'साधू' ति सम्पादिच्छि । कक्कटको अत्तनो
अळेहि कम्मारसण्डासेन विय तस्स गीवं सुगहितं कत्वा 'इदानी

- गच्छा 'ति आह । सो तं नेत्वा सरं दस्सेत्वा वरणरुक्खाभिमुखो पायासि ।
 कक्कटको आह—'मातुल, अयं सरो एत्तो, त्वं पन इतो नेसी'ति ।
 बको 'पियमातुलको अतिभागिनिपुत्तो सि मे त्वं' ति वत्त्वा 'त्वं एस
 मं उक्खिपित्वा विचरन्तो मय्हं दासो ' ति सज्जं करोसि, मज्जे,
 5 पस्सेतं वरणरुक्खमूले कण्टकरासिं, यथा मे ते सज्जमच्छा खादिता
 तं पि तथेव खादिस्सामी'ति आह । कक्कटो 'एते मच्छा अत्तनो
 बालताय तया खादिता, अहं पन ते मं खादितुं न दस्सामि, तं जेव पन
 विनासं पापेस्सामि, त्वं हि बालताय मया वज्जितभावं न जानासि, मरन्ता
 उभो पि मरिस्साम, एस ते सीसं छिन्दित्वा भूमियं खिपिस्सामी' ति वत्त्वा
 10 सण्डासेन विय अळेहि तस्स गीवं निप्पीळेसि । सो वत्तकतेन मुखेन
 अक्खीहि अस्सुना पग्गरन्तेन मरणभयताज्जितो 'सामि, अहं तं न
 खादिस्सामि, जीवितं मे देही' ति आह । 'यदि एवं ओतरित्वा
 सरस्मिं मं विस्सज्जेही'ति । सो निवत्तित्वा सरमेव ओतरित्वा
 कक्कटकं सरपरियन्ते पङ्कपिण्डे उपेसि । कक्कटको कत्तरिकाय कुमु-
 15 दनळं कप्पेन्तो विय तस्स गीवं कप्पेत्वा उदकं पाविसि । तं
 अच्छरियं दिस्वा वरणरुक्खे अधिवत्था देवता साधुकारं ददमाना
 वनं उन्नादयमाना मधुरस्सरेन इमं गाथमाह—

नाच्चन्त निकतिप्पज्जो निकत्या सुखमेधति ।

आराधे निकतिप्पज्जो बको कक्कटकामिवा ति ॥

४. सीहचम्म-जातक

—ॐ:०:ॐ—

- 20 अतीते वाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो वस्सक-
 कुले निब्बत्तित्वा वयप्पत्तो कसिकम्मेन जीवितं कप्पेसि । तस्मिं
 काले एको वाणिजो गद्रभभारकेन वोहारं करोन्तो विचरति । सो
 गतगतद्धाने गद्रभस्स पिण्डितो भाण्डिकं ओतारेत्वा गद्रभं सीहचम्मेन

पारुपित्वा सालियवखेत्तेसु विस्सज्जेति । खेत्तरक्खका नं दिस्वा
 'सीहो' ति सञ्जाय उपसंक्रमितुं न सक्रोन्ति । अथेकदिवसं सो वा-
 णिजो एकस्मिं गामद्वारे निवासं गहेत्वा पातरासं पचापेन्तो ततो
 गद्रभं सीहचम्मं पारुपित्वा यवखेत्तं विस्सज्जेसि । खेत्तरक्खका
 5 'सीहो' ति सञ्जाय तं उपगन्तुं असक्रोन्ता गेहं गन्त्वा आरोचेसुं ।
 सकलगामवासिनो आवुधानि गहेत्वा संखे धमेन्ता भेरियो वादेन्ता खेत्त-
 समीपं गन्त्वा उन्नदिंसु । गद्रभो मरणभयभीतो गद्रभरवं रवि । अथ'-
 स्स गद्रभभावं जत्वा बोधिसत्तो पठमं गाथमाह—

नेतं सीहस्स नदितं न व्यगघस्स न दीपिनो ।
 10 पारुतो सीहचम्मेन जम्भो नदति गद्रभो ति ॥

गामवासिनो पि तस्स गद्रभभावं जत्वा अट्ठीनि भञ्जन्ता
 पोथेत्वा सीहचम्मं आदाय अगमंसु । अथ सो वाणिजो आगन्त्वा तं
 व्यसनप्पत्तं गद्रभं दिस्वा दुतियं गाथमाह—

चिरं पि खो नं खादेय्य गद्रभो हरितं यवं ।
 15 पारुतो सीहचम्मेन खमानो च दूसयी ति ॥

तस्मिं एवं वदन्ते येव गद्रभो तत्थेव मरि, वाणिजो पि तं
 पहाय पक्कामि ।

५. राध-जातक

—:~:—

अतीति बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो सुक-
 योनियं निब्बति, 'राधो' ति स्स नामं, कनिट्ठभाता पनस्स पोट्टपादो
 20 नाम । ते उभो पि तरुणकाले येव एको लुट्ठको गाहेत्वा बाराणसियं
 अञ्जतरस्स ब्राह्मणस्स अदासि । ब्राह्मणो ते पुत्तङ्गाने ठपेत्वा पटि-
 जग्गि । ब्राह्मणस्स पन ब्राह्मणी अरक्खिता दुस्सीला । सो वोहार-

- करणत्थाय गच्छन्तो ते सुकपोतके आमन्तेत्वा 'तात, अहं वोहारत्था-
य गच्छामि, काले विकाले वा तुम्हाकं मातु करणकम्मं ओलोके-
य्याथा ' ति, अञ्जस्स पुरिसस्स गमनभावं वा आगमनभावं वा
जानेय्याथा ' ति ब्राह्मणिं सुकपोतके पटिच्छोपेत्वा आगमासि ।
5 सा तस्स निक्खन्तकालतो पट्टाय अनाचारं चरि, रत्तिं पि दिवापि ।
आगच्छन्तानं च गच्छन्तानं च पमाणं नत्थि । तं दिस्वा
पोट्टपादो राधं पुच्छि—'ब्राह्मणो इमं ब्राह्मणिं अम्हाकं निग्घादेत्वा
गतो, अयं च पापकम्मं करोति, वदामि नं ' ति । राधो 'मा वादी'ति
आह । सो तस्स वचनं अगहेत्वा 'अम्म, किं कारणा पापकम्मं करो-
10 सी'ति आह । सा तं मारेतुकामा हुत्वा 'तात, त्वं नाम मय्हं पुत्तो,
इतो पट्टाय न करिस्सामी ति, एहि तात तावा ' ति पियायमाना
विय नं पक्कोसित्वा 'आगतं गहेत्वा त्वं मं ओवदसि अत्तनो पमाणं
न जानासी' ति गीवं गहेत्वा मारेत्वा उद्धनन्तरेसु पक्खिपि । ब्राह्मणो
आगन्त्वा विस्समित्वा बोधिसत्तं 'किं तात राध, माता वो अनाचारं
15 करोति न करोती'ति पुच्छन्तो पठमं गाथं आह-

न खो पनेथं सुभणं गिरं सच्चूपसंहितं ।

सयेथ पोट्टपादो व मुम्मुरे उपकूलितो ॥

एवं बोधिसत्तो ब्राह्मणस्स धम्मं देसेत्वा ' मयापि इमास्मि ठाने
वसितुं न सक्का ' ति ब्राह्मणं आपुच्छित्वा अरञ्जं एव पाविसि ।

६. नच्च-जातक

- 20 अतीते पठमकप्पे चतुप्पदा सीहं राजानं अकंसु, मच्छा आन
न्दमच्छं, सकुणा सुवण्णहंसं । तस्स पन सुवण्णराजहंसस्स
धीता हंसपोतिका अभिरूपा अहोसी ति सो तस्सा वरं अदासि ।
सा अत्तनो चित्तरुचितं सामिकं वारेसि । हंसराजा तस्सा वरं दत्त

हिमवन्ते सब्बसकुणे सन्निपातोपेसि । नानप्पकारा हंसमोरादयो
सकुणगणा समागन्त्वा एकस्मिं महन्ते पासाणतले सन्निप-
त्तिं सु । हंसराजा 'अत्तनो चित्तरुचितं सामिकं आगन्त्वा गण्हतू'
ति धीतरं पक्कोसापेसि । सा सकुणसंघं ओलोकेन्ती माणिवण्णगीवं
5 चित्रेपक्खुणं मोरं दिस्वा 'अयं मे सामिको होतू' ति रोचेसि ।
सकुणसंघा मोरं उपसंकमत्वा आहंसु—'सम्म मोर, अयं राजा-
धीता एत्तकानं सकुणानं मज्झे सामिकं रोचेन्ती तथि रुचिं उप्पा-
देसीति' । मोरो 'अज्जापि ताव मे बलं न पस्ससीति' अतितुड्डिया-
हिरोत्तप्पं भिन्दित्वा ताव महतो सकुणसंघस्स मज्झे पक्खे पसा-
10 रत्वा नच्चित्तुं आरभि, नच्चन्तो अप्पटिच्छन्नो अहोसि । सुवण्णहं-
सराजा लज्जितो 'इमस्स नेव अज्झत्तसमुद्धाना हिरि अत्थि न बहि-
द्वासमुद्धानं ओत्तप्पं, नास्स भिन्नहिरोत्तप्पस्स मम धीतरं दस्सा-
मिति' सकुणसंघमज्झे इमं गाथं आहः—

रुदं मनुज्जं रुचिरा च पिट्ठि वेळुरियवण्णूपनिभा च गीवा ।
15 व्याममत्तानि च पेक्खुणानि, नच्चेन ते धीतरं नो ददामीति ॥

हंसराजा तस्मिं येव परिसमज्झे अत्तनो भागिनेय्यहंसपोतकस्स
धीतरं अदासि । मोरो हंसपोतिकं अलभित्वा लज्जित्वा ततो व
उट्ठित्वा पलायि । हंसराजापि अत्तनो वसनट्ठानं एव गतो ।

७. उलूक-जातक

अतीति पठमकाप्पिका सन्निपतित्वा एकं अभिरूपं सोभगप्पत्तं
आणासम्पन्नं सब्बाकारपरिपुण्णं पुरिसं गहेत्वा राजानं करिंसु;
चतुप्पदापि सन्निपतित्वा एकं सीहं राजानं करिंसु;
महासमुद्दे मच्छा आनन्दं नाम मच्छं राजानं अकंसु । ततो सकु-

पा. पा. २

णगणा हिमवन्तपदेसे एकस्मिं पिडिपासाणे सन्निपतित्वा ' मनुस्सेसु
 राजा पञ्जायति, तथा चतुप्पदेसु चैव मच्छेसु च; अम्हाकं पनन्तरे
 राजा नाम नात्थि । अप्पतिस्सवासो नाम न वट्ठति; अम्हाकम्पि
 राजानं लद्धं वट्ठति; एकं राजहाने ठपेतब्बयुत्तकं जानाथा '
 5 ति ते तादिसं सकुणं ओलोकयमाना एकं उलूकं
 रोचेत्वा ' अयं नो रुच्चती'ति आहसुं । अथेको सकुणो
 सब्बेसं अज्झासयगहणत्थं तिक्खतुं सावेसि । तस्स सावेन्तस्स द्वे
 सावना अधिवासेत्वा ततियसावनाय एको काको उट्ठाय ' तिट्ठ
 ताव, एतस्स इमस्मिं राजाभिसेककाले एवरूपं मुखं, कुद्धस्स
 10 कीदिसं भविस्सतीति; इमिना हि कुद्धेन ओलोकिता मयं तत्तक-
 पाले पक्खित्तिला विय तत्थ तत्थेव भिज्जिस्साम । इमं
 राजानं कातुं मय्हं न रुच्चती'ति इमं अत्थं पकासेतुं पठमं
 गाथमाहः—

सब्बेहि किर आतीहि कोसियो इस्सरो कतो ।
 15 सचे आतीहनुज्जातो भणेय्याहं एकवाचियं ति ॥

अथ नं अनुज्जातत्ता सकुणा दुतियं गाथमाहसुः—

भण सम्म अनुज्जातो अत्थं धमञ्च केवलं ।
 सन्ति हि दहरा पक्खी पञ्जावन्तो जुतिन्धरा ति ॥

सो एवं अनुज्जातो ततियं गाथमाहः—

20 न मे रुच्चति भदं वो उलूकस्साभिसेचनं ।
 अकुद्धस्स मुखं पस्स, कथं कुद्धो करिस्सती ति ॥

सो एवं वत्वा ' मय्हं न रुच्चति ' मय्हं न रुच्चती'ति विवरन्तो
 आकासे उप्पति । उलूको पि नं उट्ठाय अनुबन्धि । ततो पट्ठाय ते
 अज्जमज्जं वेरं बन्धिसु । सकुणा सुवण्णहंसं राजानं कत्वा

25 पक्कमिसु ।

८. कुरुङ्गमिग-जातक

अतीते बारणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो कुरुङ्गमिगो
हुत्वा अरञ्जे एकस्स सरस्स अविदूरे एकस्मिं गुम्बे वासं कप्पेसि ।
तस्सेव सरस्स अविदूरे एकस्मिं रुक्खगे सतपत्तो निसीदि । सरस्मिं
पन कच्छपो वासं कप्पेसि । एवं ते तयो पि सहाया अब्बमब्बं
5 पियसंवासं वसिसु । अथेको मिगलुद्धको अरञ्जे चरन्तो पानीयतित्थे
बोधिसत्तस्स पदवल्लञ्जं दिस्वा लोहनिगळसदिसं वद्धमयं पासं
ओद्धेत्वा अगमासि । बोधिसत्तो पानीयं पातुं आगतो पठमयामे
येव पासे बज्झित्वा बद्धरावं रवि । तस्स तेन सद्देन रुक्खवग्गतो सत-
पत्तो उदकतो च कच्छपो आगन्त्वा ' किं नु खो कातब्बं ' ति
10 मन्तयिसु । अथ सतपत्तो कच्छपं आमन्तेत्वा ' सम्म तव दन्ता
अत्थि, त्वं इमं पासं छिन्द, अहं गन्त्वा यथा सो नागच्छति
तथा करिस्सामि । एवं अम्हेहि द्वीहि पि कतपरक्कमेन सहायो नो
जीवितं लभिस्सतीति इममत्थं पकासेन्तो पठमं गाथमाह

‘इद्ध वद्धमयं पासं छिन्द दन्तोहि कच्छप ।

15 अहं तथा करिस्सामि यथा नेहिति लुद्धको’ति ॥

कच्छपो चम्मवरत्तं खादितुं आरभि । सतपत्तो लुद्धकस्स वसन-
गामं गतो । लुद्धो पच्चूसकाले येव सत्तिं गहेत्वा निक्खमि । सकुणो
तस्स निक्खमनभावं जत्वा वसित्वा पक्खे पप्पेठेत्वा तं पुरेद्वारेन
निक्खमन्तं मुखे पहरि । लुद्धको ' कालकणिणसकुणेनम्हि पहटो '
20 ति निवत्तित्वा थोकं सायित्वा पुन सत्तिं गहेत्वा उट्ठासि । सकुणो
' अयं पठनं पुरेद्वारेन निक्खन्तो, इदानीं पाच्छिमद्वारेन निक्खन्तो,
इदानीं पच्छिमद्वारेन निक्खमिस्सतीति जत्वा गन्त्वा पच्छिमगेहे
निसीदि । लुद्धो पि 'पुरेद्वारेन मे निक्खमन्तेन कालकणिणसकुणो
दिट्ठो, इदानीं पच्छिमद्वारेन निक्खमिस्सामीति ' पच्छिमद्वारेन
25 निक्खमि । सकुणो पुन वसित्वा गन्त्वा मुखे पहरि । लुद्धो पुन

- पि कालकाणिसकुणेन पहटो ' न मे एस निक्खामितुं देती'ति निव-
 त्तिवा याव अरुणुग्गमना सयित्वा अरुणवेलाय सत्तिं गहेत्वा
 निक्खामि । सकुणो वेगेन गन्त्वा 'लुद्धो आगच्छतीति' बोधिसत्तस्स
 कथेसि । तस्मिं खणे कच्छपेन एकं एव वद्धं ठपेत्वा ससवरत्ता खादित्ता
 5 होन्ति । दन्ता पनस्स पतनाकारप्पत्ता जाता, मुखं लोहितमक्खितं ।
 बोधिसत्तो लुद्धपुत्तं सत्तिं गहेत्वा असनिवगेन आगच्छन्तं दिस्वा
 तं वद्धं छिन्दित्वा वनं पाविसि । सकुणो रुक्खग्गे निसीदि । कच्छपो
 पन दुब्बलत्ता तत्थेव निपज्जि । लुद्धो कच्छपं पसिब्बके पक्खि-
 पित्वा एकास्मिं खानुके लग्गोसि । बोधिसत्तो निवत्तिवा ओलोकेन्तो
 10 कच्छपस्स गहितभावं जत्वा 'सहायस्स जीवितदानं दस्सामी ' ति
 दुब्बलो विय हुत्वा लुद्धस्स अत्तानं दस्सेसि । सो ' दुब्बलो एस
 भविस्सति, मारेस्सामि नं ' ति सत्तिं आदाय अनुबन्धि । बोधि-
 सत्तो नातिदूरे नाच्चासने गच्छन्तो तं आदाय अरब्भं पाविसि;
 दूरं गतभावं जत्वा पदं वञ्चेत्वा अब्जेन मग्गेन वातवेगेन
 15 गन्त्वा सिङ्गेन पसिब्बकं उक्खिपित्वा भूमियं पातेत्वा फालेत्वा
 कच्छपं नीहरि । सतपत्तो पि रुक्खा ओतरि । बोधिसत्तो द्वित्रं पि
 ओवादं ददमानो ' अहं तुम्हे निस्साय जीवितं लभिं, तुम्हेहि पि
 सहायस्स कत्तब्बं मय्हं कतं, इदानि लुद्धो आगन्त्वा तुम्हे गण्हेय्य;
 तस्मा सम्म सतपत्त त्वं अत्तनो पुत्तके गहेत्वा अब्जत्थ याहि,
 20 त्वं हि सम्म कच्छप उदकं पविसा ' ति आह । ते तथा अकंसु ।

कच्छपो पाविसी वारिं, कुरुङ्गो पाविसी वनं ।

सतपत्तो दुमग्गम्हा दूरे पुत्ते अपानयीति ॥

- लुद्धो तं ठानं आगन्त्वा कच्चि अपास्सित्वा छिन्नपसिब्बकं गहेत्वा
 दोमनस्सप्पत्तो अत्तनो गेहं अगमासि । ते पि तयो सहाया याव-
 25 जीवं विस्सासं अछिन्दित्वा यथाकम्मं गता ।

१. जवसकुण-जातक

- अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो हिमवन्त-
पदेसे रुक्खकोट्टकसकुणो हुत्वा निब्बत्ति । अथेकस्स सीहस्स मंसं
खादन्तस्स अट्ठि गले लग्गि । गलो उद्धमाथि, गोचरं गण्हितुं न
सक्कोति, खरा वेदना वत्तन्ति । अथ नं सो सकुणो गोचरपसुतो
5 दिस्वा साखाय निलीनो ' किं ते सम्म दुक्खं'ति पुच्छि । सो तं
अत्थं आचिक्खि । अहं ते सम्म एतं अट्ठि अपनेय्यं, भयेन पन
ते मुखं पविसितुं न विसहामि, खादेय्यासि पि मं' ति । ' मा भायि
सम्म, नाहं तं खादामि, जीवितं मे देही'ति । सो ' साधू ' ति तं
पस्सेन निपज्जापेत्वा ' को जानाति किं पेस करिस्सती'ति चिन्तेत्वा,
10 यथा मुखं पिदाहितुं न सक्कोति तथा तस्स अधरोट्ठे च उत्तरोट्ठे
च दण्डकं ठपेत्वा मुखं पविसित्वा, अट्ठिकोटिं तुण्डेन पहरि । अट्ठि
पतित्वा गतं । सो अट्ठिं पातेत्वा सीहस्स मुखतो निक्खमन्तो दण्डकं
तुण्डेन पहरित्वा पातेन्तो निक्खमित्वा साखगे निलीयि । सीहो
नीरोगो हुत्वा एकदिवसं वनमहिसं वधित्वा खादति । सकुणो 'वीमं-
15 सिस्सामि नं ' ति तस्स उपरिभागे साखाय निलीयित्वा तेन सद्धिं
सह्यपन्तो पठमं गाथमाह

अकरम्हसे ते किच्चं यं बलं अहुवम्हसे ।

मिगराज नमो त्यत्थु, अपि किञ्चि लभामसे ॥

तं सुत्वा सीहो दुतियं गाथमाह

20 मम लोहितभक्खस्स निच्चं लुद्धानि कुब्बतो ।

दन्तन्तरगतो सन्तो तं बहुं यं हि जीवसीति ॥

तं सुत्वा सकुणो इतरा द्वे गाथा अभासि

अकतञ्जुं अकत्तारं कतस्स अप्पतिकारकं ।

यस्मिं कतञ्जुता नत्थि, निरत्था तस्स सेवना ॥

यस्स सम्मुखचिण्णेन मित्तधम्मो न लब्धति ।
 अनुसुट्ठं अनकोसं सणिकं तम्हा अपक्कमे ति ।।
 एवं वत्वा सो सकुणो पक्कामि ।

१०. सस-जातक

- अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो ससयोनियं निब्बत्तित्वा अरब्जे वसति । तस्स पन अरब्जस्स एकतो पब्बत-पादो, एकतो नदी, एकतो पच्चन्तगामको । अपरे पि स्स तयो सहाया अहेसुं : मक्कटो, सिगालो, उट्ठो ति । ते
- 5 चत्तारो पि पण्डिता एकतो वसन्ता अत्तनो अत्तनो गोचरट्ठाने गोचरं गहेत्वा, सायण्हसमये एकतो सन्निपतन्ति । ससपण्डितो 'दानं दातब्बं सीलं रक्खितब्बं, उपोसथकम्मं कातब्बं' ति तिण्णं जनानं ओवादवसेन धम्मं देसेति । ते तस्स ओवादं सम्पटिच्छित्वा अत्तनो अत्तनो निवासगुम्भं पविसित्वा वसन्ति । एवं काले गच्छन्ते
- 10 एकदिवसं बोधिसत्तो आकासं ओलोकेत्वा चन्दं दिस्वा 'स्वे उपो-सथदिवसो' ति नत्वा इतरे तयो आह 'स्वे उपोसथो । तुम्हे तयोपि जना सीलं समादियित्वा उपोसथिका होथ । सीले पतिट्ठाय दिन्नदानं महप्फलं होति, तस्मा याचके सम्पत्ते तुम्हेहि खादितब्बा-हारतो दत्वा खादेय्याथा' ति । ते 'साधू' ति सम्पटिच्छित्वा
- 15 अत्तनो वसनट्ठानेसु वसित्वा पुनदिवसे तेसु उट्ठो पातो व 'गोचरं परियेसिस्सामी' ति निक्खमित्वा गङ्गातीरं गतो । अथेको बालि-सिको सत्त रोहितमच्छे उद्धरित्वा वल्लिया आवुणित्वा नेत्वा गङ्गातीरे वालिकाय पटिच्छादेत्वा मच्छे गण्हन्तो अधो गङ्गं भस्सि । उट्ठो मच्छन्नान्धं घायित्वा वालिकं वियूहित्वा मच्छे दिस्वा नीहरित्वा
- 20 'अत्थि नु खो इमेसं सामिको' ति तिक्खत्तुं घोसेत्वा सामिकं अपस्सन्तो

- बल्लियं डसित्वा अत्तनो वसनगुम्बे ठपेत्वा ' वेलायं एव खादिस्सामीति' अत्तनो सीलं आवज्जन्तो निपज्जि । सिगालो पि निक्खमित्वा गोचरं परियेसन्तो एकस्स खेत्तगोपिकस्स कुटियं द्वे मंससूलानि एकं गोधं एकञ्च दधिवारकं दिस्वा ' अत्थि नु खो एतस्स सामिको ' ति तिक्खत्तुं घोसेत्वा सामिकं अदिस्वा दधिवारकस्स उग्गाहणरज्जुकं गवाय पवेसेत्वा मंससूले च गोधञ्च मुत्तेन डसित्वा नेत्वा अत्तनो सयनगुम्बे ठपेत्वा ' वेलायमेव खादिस्सामीति' अत्तनो सीलं आवज्जन्तो निपज्जि । मक्कटो पि वनसण्डं पविसित्वा अम्बपिण्डं आहरित्वा वसनगुम्बे ठपेत्वा ' वेलायमेव खादिस्सामीति' अत्तनो सीलं आवज्जन्तो निपज्जि । बोधिसत्तो पन येव निपन्नो चिन्तेसि ' मम सान्तिकं आगतानं याचकानं तिणानि दातुं न सक्का, तिलतण्डुलादयो पि मय्हं नत्थि । सचे मे सान्तिकं याचको आगच्छिस्सति, अत्तनो सरिरमंसं दस्सामीति' । तस्स सीलतेजेन सक्कस्स पण्डुकम्बलसिलासनं उण्हकारं दस्सेसि । सो आवज्जमानो इमं कारणं दिस्वा ' ससराजं वीमंसिस्सामीति' पठमं उद्दस्स वसनट्ठानं गन्त्वा ब्राह्मणवेसेन अट्ठासि । 'ब्राह्मण, किमत्थं ठितोसीति' च वुत्ते ' पण्डित, सचे किञ्चि आहारं लभेय्यं उपोसधिको हुत्वा समणधम्मं करेय्यं ' ति । सो ' साधु, दस्सामि ते आहारं ' ति तेन सद्धिं सल्लपन्तो पठमं गाथमाह

सत्त मे रोहिता मच्छा उदका थलमुब्भता ।

इदं ब्राह्मण मे अत्थि, एतं भुत्वा वने वसा ति ॥

ब्राह्मणो ' पातो व ताव होतु, पच्छा जानिस्सामीति' सिगालस्स सान्तिकं गतो । तेनापि ' किमत्थं ठितो सीति वुत्ते तथेवाह ।

- 25 सिगालो ' साधु दस्सामीति' तेन सद्धिं सल्लपन्तो दुतियं गाथमाह

दुस्सं मे खेत्तपालस्स रत्तिभत्तं अपाभतं ।

मंससूला च द्वे गोधा एकं च दधिवारकं ।

इदं ब्राह्मण मे अत्थि, एतं भुत्वा वने वसा ति ॥

ब्राह्मणो 'पातो व ताव होतु, पच्छा जानिस्सामी'ति मक्कटस्स सन्तिकं गतो । तेनापि 'किमत्थं ठितो सी'ति वुत्ते तथेवाह । मक्कटो 'साधु दम्मी'ति तेन सद्धिं सल्लपन्तो ततियं गाथमाह

अम्बपक्कोदकं सीतं सीतच्छायं मनोरमं ।

5 इदं ब्राह्मण मे अत्थि, एतं भुत्वा वने वसा ति ॥

ब्राह्मणो 'पातो व ताव होतु' पच्छा जानिस्सामी'ति ससपण्डितस्स सन्तिकं गतो । तेनापि किमत्थं ठितो सी'ति वुत्ते तथेवाह । तं सुत्वा बोधिसत्तो सोमनस्सप्पत्तो 'ब्राह्मण, सुट्ठु तेकतं आहारत्थाय मम सन्तिकं आगच्छन्तेन, अज्जाहं मया अदिन्नपुब्बं दानं दस्सामि ।

10 त्वं पन सीलवा पाणातिपातं न करिस्ससि । गच्छ तात दाखुनि संकडित्वा अङ्गारे कत्वा मय्हं आरोचेहि । अहं अत्तानं परिच्च-जित्वा अङ्गारगब्भे पतिस्सामि । मम सरीरे पक्के त्वं मंसं खादित्वा समणधम्मं करेय्यासी'ति तेन सद्धिं सल्लपन्तो चतुत्थं गाथमाह

न ससस्स तिला अत्थि न मुग्गा नापि तण्डुला ।

15 इमिना अग्निना पक्कं ममं भुत्वा वने वसा ति ॥

सक्को तस्स कथं सुत्वा अत्तनो आनुभावेन एकं अङ्गररासिं मापेत्वा बोधिसत्तस्स आरोचेसि । सो दब्बतिणसयनतो उट्ठाव तत्थ गन्त्वा 'सचे मे लोकमन्तरेसु पाणका अत्थि ते मा मरिंसू'ति वत्वा तिक्खत्तुं सरीरं विधूनित्वा सकलसरीरं दानमुखे दत्वा लङ्घित्वा पदुमपुञ्जे

20 राजहंसो विय पमुदितचित्तो अङ्गररासिम्हि पति । सो पन अग्नि बोधिस-त्तस्स सरीरे लोमकूपमत्तंपि उण्हं कातुं नासक्खि, हिमगब्भं पविट्ठो विये अहोसि । अथ सक्कं आमन्तेत्वा 'ब्राह्मण, तया कतो अग्नि अति-सीतलो, मम सरीरे लोमकूपमत्तंपि उण्हं कातुं न सक्कोति । किं नामेतं'ति आह । 'पण्डित, नाहं ब्राह्मणो, सक्को अहमस्मि, तव

25 वीमंसनत्थाय आगतो'ति । 'सक्क, त्वं ताव तिट्ठ, सकलो पि चे लोकसन्निवासो मं दानेन वीमंसेय्य नेव मे अदातुकामतं पस्सेय्या' ति बोधिसत्तो सीहनादं नदि । अथ नं सक्को 'ससपण्डित, तव गुणो

- सकलकपं पाकटो होतू ' ति पब्बतं पीळेट्वा पब्बतरसं आदाय चन्दमण्डले ससलक्खणं आलिखित्वा बोधिसत्तं आमन्तेत्वा तस्मिं वनसण्डे तस्मिं येव वनगुम्बे तरुणदब्बतिणपिट्ठे निपज्जापेत्वा अत्तनो देवद्वानमेव गतो । ते पि चत्तारो पण्डिता सम्मोदमाना सीलं पूरेत्वा
- 5 उपोसथकम्मं कत्वा यथाकम्मं गता ।

११. मतकभत्त-जातक

- अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कोरन्ते एको तिण्णं वेदानं पारगू दिसापामोक्खो आचरियो ब्राह्मणो 'मतकभत्तं दस्सामी' ति एकं एळकं गाहापेत्वा अन्तेवासिके आह ' ताता, इमं एळकं नदिं नेत्वा नहापेत्वा कण्ठे मालं परिक्षिपित्वा पञ्चङ्गलिकं दत्वा मण्डेत्वा
- 5 आनेथा' ति । ते ' साधू' ति पटिसुणित्वा तं आदाय नदिं गन्त्वा नहापेत्वा मण्डेत्वा नदीतीरे ठपेसु । सो एळको अत्तनो पुब्बकम्मं दिस्वा ' एवरूपा नाम दुक्खा अज्ज मुच्चिस्सामी ' ति सोमनस्सजातो घटं भिन्दन्तो विय महाहसितं हासित्वा, पुन ' अयं ब्राह्मणो मं घातेत्वा मया लद्धं दुक्खं लभिस्सती' ति ब्राह्मणे
- 10 कारुब्बं उप्पादेत्वा महन्तेन सद्देन परोदि । अथ नं ते माणवका पुच्छिंसु ' सम्म एळक, त्वं महासद्देन हसि चेव रोदि च, केन नु कारणेन हसि केन कारणेन रोदी ति' । ' तुम्हे मं इमं कारणं अत्तनो आचरिचस्स सन्तिके पुच्छेय्याथा' ति । ते तं आदाय गन्त्वा इदं कारणं आचरियस्स आरोचेसु । आचरियो तेसं वचनं
- 15 सुत्वा एळकं पुच्छि ' कस्मा त्वं एळक हसि, कस्मा रोदी' ति । एळको अत्तना कतकम्मं जातिस्सरजाणेन अनुस्सरित्वा ब्राह्मणस्स कथेसि " अहं ब्राह्मण पुब्बे तादिसो व मन्तज्झायकब्राह्मणो
- पा. पा. ३

- हुत्वा 'मतकभत्तं दस्सामी'ति एळकं मारेत्वा अदासिं । स्वाहं
 एकस्स एळकस्स घातितत्ता एकेनूनेसु पञ्चसु अत्तभावसतेसु सीस-
 च्छेदं पापुणिं । अयं मे कोटियं ठितो पञ्चसतिमो अत्तभावो । स्वाहं
 'अज्ज एवरूपा दुक्खा मुच्चिस्सामी'ति सोमनस्सजातो इमिना
 5 कारणेन हसिं । रोदन्तो पन 'अहं ताव एकं एळकं मारेत्वा-
 पञ्चजातिसतानि सीसच्छेददुक्खं पत्वा अज्ज तस्मा दुक्खा मुच्चि-
 स्समि, अयं पन ब्राह्मणो मं मारेत्वा अहं विय पञ्चजातिसतानि सीस-
 च्छेददुक्खं लभिस्सती'ति तयि कारुञ्जेन रोदिं " ति । 'एळक,
 मा भायि, नाहं तं मारेस्सामीति' । 'ब्राह्मण, किं वदेसि, तयि मारेन्ते
 10 पि अमारेन्ते पि न सक्का अज्ज मया मरणा मुच्चितुं'ति । 'एळक,
 मा भायि, अहं ते आरक्खं गहेत्वा तथा सद्धिं येव विचरिस्सामी'ति ।
 'ब्राह्मण, अप्पमत्तको तव आरक्खो, मया कतपापं पन महन्तं
 बलवं'ति । ब्राह्मणो एळकं मुञ्चित्वा 'इमं एळकं कस्साचि पि मारेतुं
 न दस्सामा'ति अन्तेवासिके आदाय एळकेनेव सद्धिं विचरि । एळको
 15 विसट्टमत्तो व एकं पासाणपिटुं निस्साय जातगुम्बे गीवं उक्खिपित्वा
 पण्णानि खादितुं आरद्धो । तं खणं येव तस्मिं पासाणपिटुं असनि
 पतिता । एका पासाणसकलिका छिजित्वा एळकस्स पसारितगीवाय
 पतित्वा सीसं छिन्दि । महाजनो सन्निपति । तदा बोधिसत्तो तस्मिं
 ठाने रुक्खदेवता हुत्वा निब्बत्तो । सो पस्सन्तस्सेव तस्स महा-
 20 जनस्स देवतानुभावेन आकासे पल्लंकेन निसीदित्वा 'इमे सत्ता
 एवं पापस्स फलं जानमाना अप्पेव नाम पाणातिपातं न करेय्युं'ति
 मधुरेन सरेन धम्मं देसेन्तो इमं गाथमाह

एवं चे सत्ता जानेय्युं 'दुक्खायं जातिसम्भवो' ।

न पाणो पाणिनं हञ्जे, पाणघाती हि सोचती ति ॥

- 25 एवं महासत्तो निरयमयेन तेज्जत्वा धम्मं देसेसि । मनुस्सा तं धम्म-
 देसनं सुत्वा निरयमयभीता पाणातिपाता विरमिंसु । बोधिसत्तो पि
 धम्मं देसेत्वा महाजनं सीले पतिट्ठापेत्वा यथाकम्मं गतो । महा-

वनो पि बोधिसत्तस्स ओवादे ठत्वा दानादीनि पुञ्जानि कत्वा देवनगरं पुरेसि ।

१२. बावेरु-जातक

- अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो मोरयोनियं निब्बत्तित्वा बुद्धिं अन्वाय सोमग्गप्पत्तो अरञ्जे विचरि । तदा एकञ्चे वाणिजा दिसाकाकं गहेत्वा नावाय बावेरुरट्ठं अगमं सु । तस्मिं किर काले बावेरुरट्ठे सकुणा नाम नत्थि । आगतागता
- 5 रट्ठवासिनो तं कूपग्गे निसिन्नं दिस्वा ‘पस्सथियमस्स छविवण्णं, गल्ल-परियोसानं मुखत्तुण्डकं मणिगुल्लसदिसानि अक्खीनी’ति काकमेव पसंसित्वा ते वाणिजके आहं सु ‘इमं अय्यो सकुणं अम्हाकं देथ । अम्हाकं हि इमिना अत्थो, तुम्हे अत्तनो रट्ठे अञ्जं लभिस्सथा’ ति । ‘तेन हि मूलेन गण्हथा’ ति । ‘कहापणेन नो देथा’ ति ।
- 10 ‘न देमा’ ति । अनुपुब्बेन वट्ठेत्वा ‘सतेन देथा’ ति वुत्ते ‘अम्हाकं एस बहुपकारो, तुम्हेहि पन सद्धि मेत्ती होतू’ ति कहापणसतं गहेत्वा अदं सु । ते तं गहेत्वा सुवण्णपञ्जरे पक्खिपित्वा नानप्पकारेन मच्छमंसेन चैव फलाफलेन च पटिजग्गिं सु । अञ्जेसं सकुणानं अविज्जमानट्टाने दसहि असद्धम्मोहि समन्नागतो काको
- 15 लाभगयसग्गप्पत्तो अहोसि । पुनवारो ते वाणिजा एकं मयूरराजानं गहेत्वा यथा अच्छरासद्देन वस्सति पाणिप्पहारसद्देन नच्चति एवं सिक्खापेत्वा, बावेरुरट्ठं अगमं सु । सो महाजने सन्निपतिते नावाय धुरे ठत्वा पक्खे विधूणित्वा मधुरस्सरं निच्छारेत्वा नच्चि । मनुस्सा तं दिस्वा सोमनस्स-जाता ‘एतं अय्या सोमग्गप्पत्तं सुसिक्खित-
- 20 सकुणराजानं अम्हाकं देथा’ ति आहं सु । ‘अम्हेहि पठमं काको

आनीतो, तं गण्हित्थ, इदानी एतं मोरराजानं आनायिम्ह, एतं
पि याचथ, तुम्हाकं रट्ठे सकुणं नाम गहेत्वा आगन्तुं न सक्का 'ति।
'होतु अय्यो, अत्तनो रट्ठे अञ्जं लभिस्सथ, इमं नो देथो ' ति
मूलं वड्ढेत्वा सहस्सेन गण्हिसु । अथ नं सत्त रतनविचित्ते पञ्जरे

5 ठपेत्वा मच्छमंसफलाफलेहि चेव मधुलाजसक्खरापानकादीहि चा
पटिजग्गिसु । मयूरराजा लाभग्गयसग्गप्पत्तो जातो । तस्सागतकाले-
पट्टाय काकस्स लाभसक्कारो परियाहि, कोचि नं ओल्लेकेतुं पि न
इच्छि । काको खादनिय-भोजनियं अलभमानो काका ' ति वस्सन्तो
गन्त्वा उक्कारभूमियं ओतरि ।

10 अदस्सनेन मोरस्स सिखिनो मञ्जुभाणिनो ।

काकं तत्थ अपूजेसुं मंसेन च फलेन च ॥

यदा च सरसम्पन्नो मारो बावेरुमागमा ।

अथ लाभो च सक्कारो वायसस्स अहाय य

याव नुप्पज्जाति बुद्धो धम्मराजा पभङ्करो ।

15 ताव अञ्जे अपूजेसुं पुथू समणब्राह्मणे ॥

यदा च सरसम्पन्नो बुद्धो धम्मं अदेसायि ।

अथ लाभो च सक्कारो तित्थियानं अहायथा ' ति ॥

१३. वलाहस्स-जातक

अतीति तम्बपणिदीपे सिरीसवत्थुन्नाम यक्खनगरं अहोसि । तत्थ
यक्खिनियो वसिंसु । ता भिन्ननावानं आगतकाले अलंकतपटियत्ता
खादनियं भोजनियं गाहापेत्वा दासिगणपरिवुता दारके अंकेनादाय
वाणिजे उपसंकमान्ति । तेसं ' मनुस्सवासं आगत म्हा ' ति सञ्जा-

- ननत्थं तत्थ तत्थ कसिगोरवखादीनि करोन्ते मनुस्से गोगणे सुनखे
ति एवमादीनि दस्सेन्ति । वाणिजानं सान्तिकं गन्त्वा ' इमं यागुं
पिबथ, भत्तं भुज्जथ, खादनियं खादथा ' ति वदन्ति । वाणिजा
अजानन्ता ताहि दिन्नं परिभुज्जन्ति । अथ तेसं खादित्वा भुज्जित्वा
5 विस्सामितकाले पटिसन्थारं करोन्ति । ' तुम्हे कत्थवासिका, कुतो
आगता, कहं गच्छिस्सथ, केन कम्मेन इधागतत्था ' ति पुच्छन्ति ।
' भिन्ननावा हुत्वा इधागतम्हा ' ति वुत्ते च " साधु अय्या,
अम्हाकं मि सामिकानं नावं अभिरूहित्वा गतानं तीणि संवच्छरानि
अतिकन्तानि, ते मता भविस्सति, तुम्हे मि वाणिजा येव, मयं
10 तुम्हाकं पादपरिचारिका भविस्सामा ' ति क्त्वा ते वाणिजे इत्थि-
कुत्तहावभावविलासेहि पलोभेत्वा यक्खनगरं नेत्वा, सचे पठमगहिता
मनुस्सा अत्थि ते देवसंखलिकाय बन्धित्वा कारणघरे पक्खिपन्ति ।
अत्तनो वसनट्टाने भिन्ननावमनुस्से अलभन्तियो पन, परतो कल्याणिं
ओरतो नागदीपन्ति एवं समुद्धतीरं अनुविचरन्ति । अयं तासं धम्मता ।
15 अथेकदिवसं पञ्चसता भिन्ननावा वाणिजा तासं नगरसमीपे उत्तरिंसु ।
ता तेसं सान्तिकं गन्त्वा पलोभेत्वा यक्खनगरं आनेत्वा पठमगहित-
मनुस्से देवसंखलिकाय बन्धित्वा कारणघरे पक्खिपित्वा, जेड्डयक्खिनी
जेड्डवाणिजं सेसा सेसेति ता पञ्चसता यक्खिनियो ते पञ्चसते वाणिजे
अत्तनो सामिके अकंसु । अथ सा जेड्डयक्खिनी रत्तिभागे वाणिजे
20 अत्तनो सामिके अकंसु । अथ सा जेड्डयक्खिनी रत्तिभागे वाणिजे
निदं गते उट्टाय गत्वा कारणघरे मनुस्से मारेत्वा मंसं खादित्वा
आगच्छति । सेसापि तथेव करोन्ति । जेड्डयाक्खिनिया मनुस्समंसं
खादित्वा आगतकाले सरीरं सीतलं होति । जेड्डवाणिजो परिगण्हन्तो
तस्सा यक्खिनिभावं जत्वा ' इमा पञ्चसतापि यक्खिनियो भवि-
25 स्सन्ति, अम्हेहि पलायितुं वट्ठतीति ' पुनदिवसे पातो व मुखधो-
वनत्थाय गन्त्वा सेसवाणिजानं आरोचेसि ' इमा यक्खिनियो न
मानुसियो । अञ्जेसं भिन्ननावानं आगतकाले ते सामिके कत्वा

- अम्हे खादिस्सन्ति; एथ, अम्हे पलायामा ' ति । तेसु अडुतेय्यसता
 ' मयं एता विजाहितुं न सक्खिस्साम, तुम्हे गच्छथ, मयं न पला-
 यिस्सामा ' ति आहंसु । जेडुवाणिजो अत्तनो वचनकरे अडुतेय्यसते
 गहेत्वा तासं भीतो पलायि । तस्मिं पन काले बोधिसत्तो वलाहस्स
 5 योनियं निब्बत्ति, सब्बेसतो काकसीसो मुञ्जेकेसो इद्धिमा वेहास-
 गमो अहोसि । सो हिमवन्ततो आकासे उप्पतित्वा तम्बपणिदीपं
 गन्त्वा तत्थ तम्बपाणिगसरे पल्ले सयंजातसालिं खादित्वा गच्छति ।
 एवं गच्छन्तो व ' जनपदं गन्तुकामा अत्थि, जनपदं गन्तुकामा
 अत्थीति ' तिकखत्तुं करुणाय परिभावितं मानुसिवाचं भासति । ते
 10 तस्स वचनं सुत्वा उपसङ्गमित्वा अञ्जलिं पग्गह ' सामि, मयं जन-
 पदं गमिस्सामा ' ति आहंसु । ' तेन तिःमय्हं पिट्ठिं अभिरूहथा '
 ति । अथेकच्चे अभिरूहिंसु, एकच्चे वालधिं गाण्हिसु, एकच्चे अञ्जलिं
 पग्गहेत्वा अटंसु येव । बोधिसत्तो अन्तमसो अञ्जलिं पग्गहेत्वा ठिते
 सब्बेपि ते अडुतेय्यसते वाणिजे अत्तनो आनुभावेन जनपदं नेत्व-
 15 सकसकट्टानेसु पतिट्ठापेत्वा अत्तनो वसनट्टानं अगमासि । तापि खो
 यक्खिनियो अब्जेसं आगतकाले ते तत्थ ओहीनके अडुतेय्यसते
 मनुस्से वधित्वा खादिंसु ।

१४. सुप्पारक-जातक

अतीते मरुट्टे मरुराजा नाम रज्जं कारोसि । मरुकच्छं नाम
 पट्टनगामो अहोसि । तदा बोधिसत्तो मरुकच्छे निग्यामकजेडुस्स
 पुत्तो हुत्वा निब्बत्ति, पासादिको सुवण्णवण्णो । सुप्पारक कुमारे
 ति स्स नामं करिंसु । सो महन्तेन परिवारेन डुन्तो सोळसवस्स-

- काले येव निग्यामकसिप्पे निप्फत्तिं पत्त्वा अपरभागे पितु अच्चयेन निग्यामकजेट्ठको हुत्वा निग्यामककम्मं अकासि, पण्डितो आण-सम्पन्नो अहोसि, तेन आरूळ्हनावाय व्यापात्ति नाम नत्थि । तस्स अपरभागे लोणजलपहटानि द्वे पि चक्खूनि नस्सिंसु । सो ततो पट्टाय
- 5 निग्यामकजेट्ठको हुत्वापि निग्यामककम्मं अकत्वा ' राजानं निस्साय जीविस्सामिति ' राजानं उपसंकमि । अथ नं राजा अग्घापनिय-कम्मे ठपेसि । ततो पट्टाय रब्जो हत्थिरतनं अस्सरतनं मुत्तसार-मणिसारदीनि अग्घापेति । अथेकदिवसं ' रब्जो मङ्गलहत्थी भवि-स्सतीति ' काळपासाणकूटवण्णं एकं वारणं आनेसुं । तं दिस्वा राजा
- 10 पण्डितस्स दस्सेथा ' ति आह । अथ नं तस्स सान्तिकं नयिंसु । सो हत्थेन तस्स सरीरं परिमदित्वा ' नायं मङ्गलहत्थी भवितुं अनुच्छविको, पच्छावामनकधातुको एस, एतं हि माता विजाय-माना अंसेन पटिच्छित्तुं नासक्खि, तस्मा भूमियं पतित्वा पच्छिम-पादेहि वामनकधातुको जातो ' ति आह । इत्थि गहेत्वा आगते
- 15 पुच्छिंसु । ते ' सच्चं पण्डितो कथेतीति ' वदिंसु । तं कारणं राजा सुत्वा तुट्ठो तस्स अट्ठ कहापणे दापेसि । पुनेकदिवसं ' रब्जो मङ्गलस्सो भविस्सतीति ' एकं अस्सं आनयिंसु । तम्पि राजा पण्डि-तस्स सान्तिकं पेसेसि । सो हत्थेन परामसित्वा ' अयं मङ्गलस्सो भवितुं न युत्तो, एतस्स हि जातदिवसे येव माता मरि, तस्मा मातु-
- 20 खीरं अलभन्तो न सम्मा वड्डितो ' ति आह । सापि स्स कथा सच्चा व अहोसि तम्पि सुत्वा राजा तुस्सित्वा अट्ठेवं कहापणे दापेसि । अथेकदिवसं ' मङ्गलरथो भविस्सतीति ' रथं आहरिंसु, तम्पि राजा तस्स सान्तिकं पेसेसि । सो तं हत्थेन परामसित्वा ' अयं रथो सुसिररुक्खेन कतो, तस्मा रब्जो नानुच्छ-
- 25 विको ' ति आह । सापि स्स कथा सच्चा व अहोसि । राजा तम्पि सुत्वा अट्ठेव कहापणे दापेसि । अथ स्स कम्बलरतनं महग्वं आन-यिंसु । तम्पि तस्सेव पेसेसि । सो हत्थेन परामसित्वा ' इमस्स

- मूसिकच्छिन्नं एकं ठानं अत्थीति' आह । सोधेन्ता तं दिस्वा रञ्जो आरोचेसुं । राजा तुस्सित्वा अट्टेव कहापणे दापेसि । सो चिन्तोसि ' अयं राजा एवरूपानि पि अच्छरियाणि दिस्वा अट्टेव कहापणे दापेसि, इमस्स दायो नहापितदायो, नहापितस्स जातको भवि-
 5 स्सति, किं मे एवरूपेन राजुपट्टानेन, अत्तनो वसनट्टानमेव गमिस्सामीति' सो भरुकच्छपट्टनमेव पच्चागामि तस्मिं तत्थ वसन्ते वाणिजा नाव सजेत्वा ' कं निग्यामकं करिस्सामा ' ति मन्तेन्ता ' सुप्पारकपण्डितेन आरूढ्वा नावा न व्यापज्जति, एस पण्डितो उपायकुसलो अन्धो समानो पि सुप्पारकपण्डितो व उत्तमो' ति तं उपसंकमित्वा
 10 ' निग्यामको नो होहीति ' क्त्वा ' ताता, अहं अन्धो, कथं निग्यामककम्मं करिस्सामीति ' वुत्ते ' सामि, अन्धापि तुम्हे येव अम्हाकं उत्तमो ' ति पुनप्पुन याचियमामो ' साधु ताता ' तुम्हेहि आरोचितसञ्जाय निग्यामको भविस्सामीति ' तेसं नावं अभिरूहि । ते नावाय महासमुद्दं पक्खन्दिस्सु । नावा सत्त दिव-
 15 सानि निरुपद्वा अगमासि, ततो अकालवातं उप्पज्जि, नावा चत्तारो मासे पकतिसमुद्दपिट्ठे विचरित्वा खुरमालसमुद्दं नाम पत्ता, तत्थ मच्छा मनुस्सममानसरीरा खुरनासा उदके उम्मुज्जनिमुज्जं करोन्ति । वाणिजा ते दिस्वा महासत्तं तस्स समुद्दस्स नामं पुच्छन्ता पठमं गाथमाहंसु

20 उम्मुज्जन्ति निमुज्जन्ति मनुस्सा खुरनासिका ।

सुप्पारकन्तं पुच्छाम, समुद्दो कतमो अयं ति ।

एवं तेहि पुट्ठो महासत्तो अत्तनो निग्यामकसुत्तेन संसन्देत्वा दुतियं गाथमाहः—

भरुकच्छा पयातानं वाणिजानं धनेसिनं ।

25 नावाय विप्पनट्टाय खुरमालीति वुच्चतीति ॥

तस्मिं पन समुद्दे वजिरं उप्पज्जति । महासत्तो " सचाहं 'अयं वजिरसमुद्दो ' ति एवं एतेसं कथेस्सामि लोभेन बहुं वजिरं गण्हित्वा

नावं ओसीदोपेस्सन्तीति ” तेसं अनाचिक्खित्वा व नावं लगापेत्वा
उपायेनेकं योत्तं गहेत्वा मच्छगहणनियामेन जालं खिपापेत्वा वाजि-
रसारं उद्धरित्वा नावाय पक्खिपित्वा अञ्जं अप्पग्वभण्डं छड्डुपेसि ।
नावा तं समुदं अतिक्रमित्वा परतो अग्गिमालं नाम गता । सो
5 पज्जलितअग्गिक्खन्धो विय, मज्झान्तिकसुरियो विय च ओभासं
मुञ्चन्तो अट्ठासि । वाणिजा

यथा अग्गीव सुरियो व समुदो पतिदिस्सति ।

सुप्पाकरन्तं पुच्छाम, समुदो कतमो अयं ति ॥

गाथाय तं पुच्छिसु । महासत्तो पि तेसं अनन्तरगाथाय कथेसि
10 ‘भरुकच्छा पयातानंपे....अग्गिमालीति वुच्चतीति’
तस्मिं पन समुदे सुवण्णं उस्सन्नं अहोसि । महासत्तो पुरिमनयेनेव ततो
पि सुवण्णं गाहापेत्वा नावाय पक्खिपि । नावा तम्पि समुदं अति-
क्रमित्वा खीरं विय दधिं विय च ओभासन्तं दधिमालं नाम समुदं
पापणि । वाणिजा

15 ‘यथा दधिं व खीरं व समुदो पतिदिस्सति.....पे.....’

गाथाय तस्स नामं पुच्छिसु । महासत्तो अनन्तरगाथाय आचिक्खि
‘भरुकच्छा पयातानं....पे....दधिमालीति वुच्चतीति’
तस्मिं पन समुदे रजतं उस्सन्नं । सो तम्पि उपायेन गहा पेत्वा
नावाय पक्खिपापेसि । नावा तम्पि समुदं अतिक्रमिन्ना मित्वा नीलकुसतिणं
20 विय सम्पन्नसस्समिव च ओभासमानं नीलवण्णं कुसमालं नाम समुदं
पापणि । वाणिजा ‘यथा कुस्सो व सस्सो व समुदो पतिदिस्सति
पे....गाथाय तस्स पि नामं पुच्छिसु । सो अनन्तरगाथाय आचिक्खि
‘ भरुकच्छा पयातानं....पे.... कुसमालीति वुच्चतीति ।’
तस्मिं पन समुदे नीलमणिरतनं उस्सन्नं अहोसि । सो तम्पि
25 उपायेन गाहापेत्वा नावाय पक्खिपापेसि । नावा तम्पि समुदं
पा. पा. ४

अतिक्रमित्वा नलवनं विय च वेळुवनं विय च खायमानं नलमालं
नामं समुद्दं पापुणि । वाणिजा

‘ यथा नलो व वेळुं व समुद्दो पतिदिस्सति....पे....’

गाथाय तस्स पि नामं पुच्छिसु । महासत्तो अनन्तरगाथाय कथेसि-

5 ‘ भरुकच्छा पयातानं....पे.... नलमालीति बुच्चतीति ’

तस्मिं पन समुद्दे वंसरागवेळुरियं उस्सन्नं । सो तम्पि
गाहापेत्वा नावाय पक्खिपापेसि । वाणिजा नलमालिं
अतिक्रमन्ता वळभामुखसमुद्दं नाम पस्सिसु, तत्थ उदकं
काडुत्वा काडुत्वा सब्बतोभागेन उग्गच्छति ’ तस्मिं सब्बतोभागेन

10 उग्गतोदकं, सब्बतोभागेन छिन्नतटमहासोब्भो विय पञ्जायति,
ऊमिया उग्गताय एकतो पपातसदिसं होति, भयजननो सद्दो
उप्पज्जति । सोतानि भिन्दन्तो विय हृदयं फालेन्तो विय, तं दिस्वा
वाणिजा भीततासिता

‘ महाभयो भिसनको सद्दो सुय्यतमानुसो ।

15 यथा सोब्भो पपातो च समुद्दो पतिदिस्सति....पे....’ ॥

गाथाय तस्स नामं पुच्छिसु ।

‘ भरुकच्छा पयातानं....पे.... वळभामुखीति बुच्चतीति’ ।

बोधिसत्तो अनन्तरगाथाय तस्स नामं आचिक्खित्वा
‘ ताता, इमं वळभामुखं समुद्दं पत्ता निवत्तितुं समत्था

20 नावा नाम नत्थि, अयं सम्पत्तनावं निमुज्जोपत्वा विनासं
पापेतीति ’ आह । तञ्च नावं सत्त मनुस्ससतानि अभि-
रूहिंसु, ते सब्बे मरणभयभीता एकप्पहारेनेव अवीचिम्हि पञ्च-
माना सत्ता विय अतिकरुणसरं मुञ्चिसु । महासत्तो ‘ ठपेत्वा मं
अब्जो एतेसं सोत्थिभावं कातुं समत्थो नाम नत्थि, सच्चकिरियाय

25 तेसं सोत्थि करिस्सामीति ’ चिन्तेत्वा ‘ ताता, मं खिप्पं गन्धोद-
केन नहापेत्वा अहत्तवत्थानि निवासापेत्वा पुण्णपातिं सज्जेत्वा

नावाय धुरे ठपेथा ' ति । ते वेगेन तथा करिंसु । महासत्तो उभोहि हत्थोहि पुण्णपातिं गहेत्वा नावाय धुरे ठितो सच्चकिरियं करोन्तो ओसानगाथमाह—

‘ यतो सरामि अत्तानं यतो पत्तो स्मि विञ्जुतं ।

5 नाभिजानाति संचिच्च एकपाणम्मि हिंसितं ।

एतेन सच्चवज्जेन सोत्थि नावा निवत्ततु'ति ॥

चत्तारो मासे विदेसं पक्खन्ता नावा निवत्तित्वा इद्धिमाविय इद्धानुभावेन एकदिवसेनेव भरुकच्छपट्टनं अगमासि, गन्त्वा च पन थले पि अट्टसभमतं ठानं पक्खन्दित्वा नाविकस्स घरद्वारे
10 अट्ठासि । महासत्तो तेसं वाणिजानं सुवण्णरजतमणिप्पवाळवज्जिरानि भाजेत्वा अदासि, ‘ एत्त केहि वो रतनेहि अलं, मा पुन समुद्धं पविसित्था ’ ति च तेसं ओवादं दत्वा यावजीवं दानादीनि पुञ्जानि कत्वा देवपुरं पूरेसि ।

१५. सीलानिसंस-जातक

अतीते कस्सपसम्मासम्बुद्धकाले सोतापन्नो अरियसावको एकेन नहा-
पितकुटुम्बिकेन सद्धिं नावं अभिरूहि । तस्स नहापितस्स भरिया
‘ अय्य, इमस्स सुखदुक्खं तव भारो ’ ति नहापितं तस्स उपास-
कस्स हत्थे निक्खिपि । अथ सा नावा सत्तमे दिवसे समुद्धमज्जे भिन्ना ।
5 ते पि द्वे जना एकस्मिं फलके निपन्ना एकं दीपकं पापुणिसु । तत्थ
सो नहापितो सकुणे मारेत्वा पचित्वा खादन्तो उपासकस्सापि देति ।
उपासको ‘ अलं मय्हं ’ ति न खादति । सो चिन्तोसि ‘ इमस्मिं
ठाने अम्हाकं, ठपेत्वा तीणि सरणानि, अब्जा पतिट्ठा नत्थी ’ ति
सो तिण्णं रतनानं गुणे अनुस्सरि । अथ स्स अनुस्सरन्तस्स अनु-

- स्सरन्तस्स, तस्मिं दीपके निब्बत्तो नागराजा अत्तनो सररीं महानावं कत्वा मापेसि । समुद्देवता निय्यामको अहोसि । नावा सत्ताहि रतनेहि पूरयित्थ । तयो कूपका इन्दनीलमणिमया अहेसुं, सोवण्णमयो लङ्कारो, रजतमयानि योत्तानि, सुवण्णमयानि पदरानि । समु-
- 5 इदेवता नावाय ठत्वा ' अत्थि जम्बुदीप्पामिका ' ति घोसोसि । उपासको ' मयं गमिस्सामा ' ति आह । ' तेन हि एहि, नावं अभिरूहा ' ति । सो नावं अभिरूहित्वा नहापितं पक्कोसि । समुद्देवता ' तुय्हं येव लब्भति न एतस्सा ' ति आह । ' किं कारणा ' ति । ' एतस्स सील्लगुणाचारो नत्थि, तं कारणं, अहं हि तुय्हं
- 10 नावं आहरिं न एतस्सा ' ति । ' होतु, अहं अत्तना दिन्नदाने रक्खितसीले भावितभावनाय एतस्स पत्तिं दम्मीति ' । नहापितो ' अनुमोदामि सामीति ' आह । देवता ' इदानीं गण्हिस्सामीति ' तस्मिं आरोपेत्वा उभो पि जने समुद्दा निक्खमेत्वा नदिया वाराणसिं गन्त्वा अत्तनो आनुभावेन द्वित्रं पि तेसं गेहे धनं पतिट्ठापेत्वा
- 15 ' पण्डितेनेव नाम सद्धिं संसग्गो नाम कातब्बो ति, सचे हि इमस्स नहापितस्स इमिना उपासकेन सद्धिं संसग्गो न भविस्स समुद्दमज्झे येव नस्सिस्सा ' ति पण्डितसंसग्गस्स गुणं कथयमाना इमा गाथा अवोचः—

- पस्स सद्धाय सीलस्स चागस्स च अयं फलं ।
20 नागो नावाय वण्णेन सद्धं वहति उपासकं ॥

साब्भरेव समासेथ, साब्भि कुब्बेथ सन्थवं ।

सतं हि सन्निवासो न सोत्थि गच्छति नहापितो ' ति ॥

एवं समुद्देवता आकासे ठत्वा धम्मं देसेत्वा ओवदित्वा नागराजानं गण्हित्वा अत्तनो विमानमेव अगमासि ।

१६. चम्मसाटक-जातक

अतीते वाराणमियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कोरेन्ते बोधिसत्तो एकस्मिं
वाणिजकुले निब्बत्तित्वा वाणिज्जं करोति । तदा एको चम्मसाटको
परिब्बाजको वाराणसियं भिक्षाय चरन्तो एल्लकानं युज्झनट्ठानं
पत्वा एल्लकं ओसक्कन्तं दिस्वा ‘अपचित्तिं मे करोतीति’ सञ्जाय
5 अपटिक्कमित्वा ‘इमेसं एत्तकानं मनुस्सानं अन्तरे अयं एको
एल्लको अम्हाकं गुणं जानतीति तस्स अञ्जलिं पग्गाहित्वा ठितो
पठमं गाथमाह

‘ कल्याणरूपो वत यं चतुप्पदो
सुभद्रको चेव सुपेसलो च ।

10 यो ब्राह्मणं जातिमन्तूपपन्नं
अपचायती मेण्डवरो यसस्सीति ॥

तस्मिं खणे आपणे निसिन्नो पण्डितवाणिजो तं परिब्बाजकं निसे-
धेन्तो दुतियं गाथमाह—

‘ मा ब्राह्मणा इत्तरदस्सनेन

15 विस्सासमापज्जि चतुप्पदस्स ।

दळ्हप्पहारं अभिकंस्वमानो

अवसकती दस्सति सुप्पहारं ’ ति ॥

तस्स पन पण्डितवाणिजस्स कथेन्तस्सेव मेण्डको वेगेनागन्त्वा
उरुम्हि पहरित्वा तत्थेव वेदनामत्तं कत्वा पातेसि । सो परिदेव-
20 मानो निपाज्जि । सत्था तं कारणं पकासेन्तो ततियं गाथमाह—

‘ सत्थि भग्गा, वट्ठितो खारिभारो ’

सब्बं भण्डं ब्राह्मणस्सीध भिन्नं ।

वाहा पग्गय्ह कन्दाति

अभिधावथ, हव्वन्ते ब्रह्मचारीति ॥

चतुर्थं गाथं परिब्बाजको आह—

‘एवं सो निहतो सेति यो अपुज्जं नमस्सति ।

यथाहमज्ज पहतो हतो मेण्डेन दुम्मतीति’ ॥

इति सो परिदेवन्तो तत्थेव जीवितक्खयं पत्तो ति

१७. उच्छङ्ग-जातक

अतीते वाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते तयो जना अटवि-
मुखे कसन्तीति सब्बं पुरिमसदिसमेव । तदा पन रज्जा ‘ तीसु
जनेसु कं इच्छसीति ’ वुत्ते सा आह ‘ तयो पि दातुं न सक्कोथ
देवा ’ ति । ‘ आम न सक्कोमीति ’ । सचे तयो दातुं न
5 सक्कोथ मातरम्मे देवा ’ ति । ‘ पुत्तकं वा सामिकं वा
गण्ह, किन्ते भातरा ’ ति च वुत्ता ‘ एते नाम देव सुलभा,
भाता पन दुल्लभो ’ ति वत्वा इमं गाथमाह—

‘ उच्छङ्गे देव मे पुत्तो, पथे धावन्तिया पति ।

तञ्जु देयं न पस्सामि यतो सोदरियमानये ’ ति ॥

10 राजा ‘सच्चं एसा वदतीति ’ तुट्ठचित्तो तयो पि जने बन्धनागरतो
आनेत्वा अदासि । सा तयो पि ते गहेत्वा गता ।

१८. वेदब्भ-जातक

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते एकस्मिं गामके अब्जतरो
ब्राह्मणो वेदब्भं नाम मन्तं जानाति । सो किर मन्तो अनग्गो
महारहो । नक्खत्तयोगे लद्धे तं मन्तं परिवत्तेत्वा आकासे उल्लोकिधे

- आकासतो सत्तरतनवस्सं वस्सति । तदा बोधिसत्तो तस्स ब्राह्मणस्स सान्तिके सिपं उमण्हाति । अथेकदिवसं ब्राह्मणो बोधिसत्तं आदाय केनचिदेव करणीयेन अत्तनो गामा निक्खामित्वा चेतियरट्ठं अगमासि । अन्तरामग्गे एकस्मिं अरब्ज्जट्टाने पञ्चसता पेसनकचोरा नाम पन्थ-
- 5 घातं करोन्ति । ते बोधिसत्तञ्च वेदब्धब्राह्मणञ्च गण्हिसु । कस्मा पनेते पेसनकचोरा ति वुच्चन्ति, ते किर द्वे जने गहेत्वा एकं धनाहरणत्थाय पेसेन्ति, तस्मा पेसनकचोरा तेव वुच्चन्ति, ते पि च पितापुत्ते गहेत्वा पितरं ' त्वं अम्हाकं धनं आहरित्वा पुत्तं गहेत्वा याहीति' वदन्ति, एतेनुपायेन मातुधीतरो गहेत्वा मातरं विस्स-
- 10 ज्जेन्ति ' जेट्ठककनिट्ठे गहेत्वा जेट्ठकभातिकं विस्सज्जेन्ति आचरियन्ते वासिके गहेत्वा अन्तेवासिकं विस्सज्जेन्ति । ते तस्मिं पि काले वेदब्धब्राह्मणं गहेत्वा बोधिसत्तं विस्सजेसुं । बोधिसत्तो आचरियं वन्दित्वा 'अहं एकाहद्वीहच्चयेन आगमिस्सामि, तुम्हे मा भायित्थ, अपि च खो पन मम वचनं करोथ, अज्ज धन-
- 15 वस्सापनकनक्खत्तयोगो भविस्सति, मा खो तुम्हे दुक्खं असहन्तो मन्तं परिवत्तेत्वा धनं वस्सापयित्थ, सचे वस्सापेस्सथ तुम्हे विनासं पापुणिस्सथ इमे च पञ्चसता चोरा ' ति । एवं आचरियं ओव-दित्वा धनत्थाय आगमासि । चोरापि सुरिये अत्थं गते ब्राह्मणं बन्धित्वा निपज्जापेसुं । तं खणं येव पाचीनलोकधातुतो परिपुण्णं
- 20 चन्दमण्डलं उट्ठाहि । ब्राह्मणो नक्खत्तं ओलोकेन्तो " धनवस्साप-नकनक्खत्तयोगो लद्धो, किम्मे दुक्खेन अनुभूतेन, मन्तं परिवत्तेत्वा रतनवस्सं वस्सापेत्वा चोरानं धनं दत्त्वा यथासुखं गमिस्सामीति चिन्तेत्वा चोरे आमन्तेसि 'भो चोरा, तुम्हे मं किमत्थाय गण्हित्था' ति । ' धनत्थाय अय्या ' ति । सचे वो धनेन अत्थो खिप्पं मं
- 25 बन्धना मोचेत्वा सीसं नहापेत्वा अहतवत्थानि अच्छादेत्वा गन्धेहि विलिम्पापेत्वा पुप्फानि पिलन्धापेत्वा ठपेत्वा ' ति । चोरा तस्स कथं सुत्वा तथा अकंसु । ब्राह्मणो नक्खत्तयोगं अत्वा मन्तं परिव-त्तेत्वा आकासं उल्लोकेसि । तावदेव आकासा रतनानि पतिसु ।

- चोरा तं धनं संकटित्वा उत्तरासङ्गेषु भण्डिकं कत्वा पायिसु ।
 ब्राह्मणोऽपि तेसं पच्छतो व अगमासि । अथ ते चोरे अञ्जे पञ्च-
 सता चोरा गण्हिसु । ' किमत्थं अम्हे गण्हथा 'ति च वुत्ता 'धन-
 त्याया ' ति आहंसु । ' यदि वो धनेन अत्थो एतं ब्राह्मणं गण्हथ,
 5 एसो आकासं उल्लोकेत्वा धनं वस्सापेसि, अम्हाकं पेतं एतेनेव दिन्नं'
 ति । चोरा चोरे विस्सज्जेत्वा ' अम्हाकम्पि धनं देहीति ' ब्राह्मणं
 गण्हिसु । ब्राह्मणो 'अहं तुम्हाकं धनं ददेय्यं, धनवस्सापनकनक्ख-
 त्तयोगो पन इतो संवच्छरमत्थके भविस्सति, यदि वो धनेन अत्थो
 अधिवासेथ, तदा धनवस्सं वस्सापेस्सामीति ' आह । चोरा कुञ्जि-
 10 त्वा ' अम्भो दुट्ठब्राह्मण, अञ्जेसं इदानेव धनं वस्सापेत्वा अम्हे
 अञ्जं संवच्छरं अधिवासापेसीति ' तिण्हेण असिना ब्राह्मणं द्विधा
 छिन्दित्वा मग्गे छड्डेत्वा वेगेन अनुबन्धित्वा तेहि चोरेहि सद्धिं
 युज्जित्वा ते सब्बे पि मारेत्वा धनं आदाय पुन द्वे कोट्टासा हुत्वा
 अञ्जमञ्जं युज्जित्वा अट्टतियानी पुरिससतानि घातेत्वा एतेन
 15 उपायेन याव द्वे जना आवसिद्धा अहेसुं ताव अञ्जमञ्जं घातरिंसु ।
 एवं तं पुरिससहस्सं विनासं पत्तं । ते पन द्वे जना उपायेन तं धनं
 आहरित्वा एकस्मिं गामसमीपे गहनद्धाने धनं पटिच्छादेत्वा एको
 खगं गहेत्वा रक्खन्तो निसीदि, एको तण्डुले गहेत्वा भत्तं पचा-
 पेत्तुं गामं पाविसि । ' लोभो च नामेस विनासमूलमेव ' ति सो
 20 धनसन्तिके निसिन्नो चिन्तेसि ' तस्मिं आगते इमं धनं द्वे कोट्टासा
 भविस्सन्ति, यन्नूनाहं तं आगतगतमेव खगेन पहरित्वा घातेय्यं '
 ति सो खगं सन्नयित्वा तस्स आगमनं ओलोकेन्तो निसीदि ।
 इतरोऽपि चिन्तेसि ' तं धनं द्वे कोट्टासा भविस्सन्ति, यन्नूनाहं
 भत्ते विसं पक्खपित्वा तं पुरिसं भोजेत्वा जीवितक्खयं पापेत्वा
 25 एकको व धनं गण्हेय्यं ' ति सो निद्रिते भत्ते सयं भुज्जित्वा सेसके
 विसं पक्खपित्वा तं आदाय तत्थ अगमासि । तं भत्तं ओतारेत्वा
 ठितमत्तमेव इतरो खगेन द्विधा छेत्वा तं पटिच्छन्ने ठाने छड्डेत्वा

- तच्च भत्तं भुञ्जित्वा सयम्पि तत्थेव जीवितक्खयं पापुणि । एवं तं धनं निस्साय सब्बे पि विनासं पापुणिं सु । बोधिसत्तो पि खो एकाहद्वीहच्चयेन धनं आदाय आगतो । तस्मिं ठाने आचरियं अदिस्वा विप्पकिण्णं पन धनं दिस्वा 'आचरियेन मम वचनं अकत्वा
- 5 धनं वस्सापितं भविस्सति, सब्बेहि विनासं पत्तेहि भवितब्बं' ति महामग्गेन पायासि । गच्छन्तो आचरियं महामग्गे द्विधा छिन्नं दिस्वा 'मम वचनं अकत्वा मतो' ति दारुणि उद्धरित्वा चितकं कत्वा आचरियं ज्ञापेत्वा वनपुप्फेहि पूजेत्वा परतो गच्छन्तो जीवितक्खयं पत्ते पञ्चसते परतो अडुतियसते ति अनुक्कमेन अवसाने
- 10 द्वे जने जीवितक्खयं पत्ते दिस्वा चिन्तेसि 'इमं द्वीहि ऊनं पुरिससहस्रं विनासं पत्तं, अञ्जेहि द्वीहि चोरेहि भवितब्बं, ते पि सन्थम्भितुं न सक्खिस्सन्ति, कहन्नु खो ते गता' ति गच्छन्तो तेसं धनं आदाय गहनद्वानपाविट्टमगं दिस्वा गच्छन्तो भण्डिकबद्धस्स धनस्स रासिं दिस्वा एकं भत्तपातिं अवत्थरित्वा मतं अहस्स ।
- 15 ततो 'इदं नाम तेहि कतं भविस्सतीति' सब्बं जत्वा 'कहन्नु खो सो पुरिसो' ति विचिनन्तो तम्पि पटिच्छन्ने ठाने अपविद्धं दिस्वा 'अम्हाकं आचरियो मम वचनं अकत्वा अत्तनो दुब्बचभावेन अत्तनापि विनासं पत्तो, अपरम्पि तेन पुरिससहस्रं विनासितं, अनुपायेन बत अकारणेन अत्तनो वड्डिं पत्थयमाना अम्हाकं आच-
- 20 रियो विय महानासमेव पापुणिस्सन्तीति' चिन्तेत्वा इमं गाथमाह—
 'अनुपायेन यो अत्थं इच्छति सो विहज्जति ।
 चेता हनिं सु वेदब्धं, सेव्व व्यसनमज्झगू' ति ॥

एवं बोधिसत्तो 'यथा अम्हाकं आचरियो अनुपायेन अट्टाने परक्कमं करोन्तो धनं वस्सापेत्वा अत्तना जीवितक्खयं पत्तो अञ्जे-

25 सच्च विनासप्पच्चयो जातो एवमेव यो अञ्जो पि अनुपायेन अत्तनो अत्थं इच्छित्वा वायामं करिस्सति सब्बसो अत्तना च विनसिस्सति परेसच्च विनासप्पच्चयो भविस्सतीति' वनं उन्नादेत्वा देवतासु
 पा. पा. ५

साधुकारं ददमानासु इमाय गाथाय धम्मं देसेत्वा तं धनं उपायेन
अत्तनो गेहं आहरित्वा दानादीनि पुब्बानि करोन्तो यावतायुक्
ठत्वा जीवितपरियोसाने सगपथं पूरयमानो अगमासि ।

१९. राजोवाद-जातक

- अतीति बाराणासियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कोरेन्ते बोधिसत्तो तस्स
अगमहिंसिया कुच्छिस्मिं पटिसन्धिं गहेत्वा लद्धगब्भपरिहारो
सोत्थिना मातुकुच्छिम्हा निक्खमि । नामगहणदिवसे पन स्स
ब्रह्मदत्तकुमारो त्वेव नामं अकंसु । सो अनुपुब्बेन वयप्पत्तो सोळ-
- 5 सवस्सकाले तक्कसिलं गन्त्वा सब्बसिप्पेसु निप्फत्तिं पत्वा पितु
अच्चयेन रज्जे पातिट्ठाय धम्मेन समेन रज्जं कोरेसि । छन्दादिवसेन
अगन्त्वा विनच्छयं अनुसासि । तस्मिं एवं धम्मेन रज्जं कोरेन्ते
अमच्चापि धम्मेनेव वोहारं विनिच्छिन्निं सु । वोहारेसु धम्मेन विनिच्छि-
यमानेसु कूटट्टकारका नाम नाहेसुं । तेसं अभावा अट्ठत्थाय राजङ्गणे
- 10 उपरवो पच्छिज्जि । अमच्चा दिवसप्पि विनिच्छयट्ठाने निसीदित्वा कञ्चि
विनिच्छयत्थाय आगच्छन्तं अदिस्वा पक्कमान्ति । विनिच्छयट्ठानं
छड्डेतब्बभावं पापुणि । बोधिसत्तो चिन्तेसि “ मयि धम्मेन रज्जं
कोरेन्ते विनिच्छयत्थाय आगच्छन्ता नाम नत्थि, उपरवो पच्छिज्जि,
विनिच्छयट्ठानं छड्डेतब्बभावं पत्तं । इदानी मया अत्तनो अगुणं
- 15 परियेसितुं वट्ठति । ‘ अयं नाम मे अगुणो ’ ति जत्वा तं पहाय
गुणेसु येव वत्तिसामीति ” । ततो पट्ठाय ‘ अत्थि नु खो मे कोचि
अगुणवादीति ’ परिगण्हन्तो अन्तोवल्लकानं अन्तरे कच्चि अगुण-
वादिं अदिस्वा, अत्तनो गुणकथमेव सुत्वा, ‘ एते मय्हं भयेनापि
अगुणं अवत्वा गुणमेव वेदय्युं ’ ति बहिवल्लनके परिगण्हन्तो

- तत्रापि अदिस्वा अन्तो नगरं परिगण्हि, बहिनगरे चतुसु द्वारेसु द्वार-
गामके परिगण्हि । तत्रापि कश्चि अगुणवादिं अदिस्वा अत्तनो
गुणकथमेव सुत्वा ‘ जनपदं परिगण्हिस्सामीति ’ अमच्चे रज्जं पटि-
च्छापेत्वा रथं आरुह्य सारथिमेव गहेत्वा अज्जातकवेसेन नगरा
5 निक्खामित्वा जनपदं परिगण्हमानो याव पच्चन्तभूमिं गन्त्वा कश्चि
अगुणवादिं अदिस्वा अत्तनो गुणकथमेव सुत्वा पच्चन्तसीमतो महा-
मग्गेन नगराभिमुखो येव निवत्ति । तस्मिं पन काले मल्लिको नाम
कोसलराजापि धम्मेन रज्जं कारेन्तो अगुणगवेसको हुत्वा अन्तोवल्लका-
दिषु अगुणवादिं अदिस्वा अत्तनो गुणकथमेव सुत्वा जनपदं परिग-
10 ण्हन्तो तं पदेसं अगमासि । ते उभो पि एकस्मिं निन्ने सकटमग्गे
अभिमुखा अहेसुं । रथस्स उक्कमनट्ठानं नत्थि ।

- अथ मल्लिकरज्जो सारथि बाराणासिरज्जो सारथि ‘ तव रथं उक्क-
मापेहीति ’ आह । सोपि ‘ अम्भो सारथि, तव रथं उक्कमापेहि,
इमस्मिं रथे बाराणासिरज्जसामिको ब्रह्मदत्तमहाराजा निसिन्नो ’ ति
15 आह । इतरो पि ‘ अम्भो सारथि, इमस्मिं रथे कोसलरज्जसामिको
मल्लिकमहाराजा निसिन्नो, तव रथं उक्कमापेत्वा अम्हाकं रज्जो
रथस्स ओकासं देहीति ’ आह । बाराणासिरज्जो सारथि ‘ अयम्पि
किर राजा येव, किन्नु खो कातब्बं ’ ति चिन्तेन्तो ‘ अत्थेस
उपायो । वयं पुच्छित्वा दहरतरस्स रथं उक्कमापेत्वा महल्लकस्स
20 ओकासं दापेस्सामीति ’ सनिट्ठानं कत्वा तं सारथि कोसलरज्जो
वयं पुच्छित्वा परिगण्हन्तो उभिन्नम्पि समानवयभावं जत्वा, रज्जप-
रिमाणं बलं धनं यसं जातिगोत्तकुलपदेसन्ति सब्बं पुच्छित्वा, ‘ उभो
पि तियोजनसतिकस्स रज्जस्स सामिनो समानबलधनयसजाति-
गोत्तकुलपदेसा ’ ति जत्वा, ‘ सलिवन्ततरस्स ओकासं दस्सामी ’
25 सो सारथि ‘ तुम्हाकं रज्जो सीलाचारो कीदिसो ’ ति पुच्छति ।
सो ‘ अयञ्च अयञ्च अम्हाकं रज्जो सीलाचारो ’ ति अत्तनो
रज्जो अगुणमेव गुणतो पकासेन्तो पठमं गाथमाह—

दळ्हं दळ्हस्स खिपति मल्लिको, मुदुना मुदुं ।
 साधुम्पि साधुना जेति, असाधुम्पि असाधुना ।
 एतादिसो अयं राजा, मग्गा उय्याहि सारथीति ' ॥

- अथ तं बाराणसिरञ्जो सारथि ' अम्भो, किं पन तथा अत्तनो
 5 रञ्जो गुणा कथिता ' ति वत्वा, ' आमा ' ति बुत्ते, ' यदि एते
 गुणा अगुणा पन कीदिसा ' ति वत्वा, ' एते ताव अगुणा होन्तु,
 तुम्हाकं पन रञ्जो कीदिसा गुणा ' ति बुत्ते, ' तेन हि सुणाहीति '
 दुतियं गाथमाह—

- अक्कोधेन जिने कोधं, असाधुं साधुना जिने ।
 10 जिने कदरियं दानेन, सच्चेनालिकवादिनं ।
 एतादिसो अयं राजा, मग्गा उय्याहि सारथीति ' ॥

- एवं बुत्ते मल्लिकराजा च उभो पि रथा ओतरित्वा अस्से
 मोचेत्वा रथं अपनेत्वा बाराणसिरञ्जो मग्गं अदंसु बाराण-
 सिराजा मल्लिकरञ्जो नाम ' इदंश्चिदञ्च कातुं वट्ठीति ' ओवां
 15 दत्वा बाराणसिं गन्त्वा दानादीनि पुञ्जानि कत्वा जीवितपरियोसाने
 सग्गपदं परिग्गहेत्वा अत्तनो अगुणवादिं अदिस्वा व सकनगरं गन्त्वा
 दानादीनि पुञ्जानि कत्वा जीवितपरियोसाने सग्गपदमेव पुरोसि ।

२०. मखादेव-जातक

अतीते विदेहरट्टे मिथिलायं मखादेवो नाम राजा अहोसि
 धम्मिको धम्मराजा । सो चतुरासीतिवस्ससहस्सानि कुमारकीळं
 तथा ओपरज्जं तथा महारज्जं कत्वा दीघं अद्धानं खेपेत्वा एकादिवसं
 कप्पकं आमन्तेसि 'यदा मे सम्म कप्पक सिरस्मिं फलितानि पस्से-

- ‘यासि अथ मे आरोचेय्यासीति’ । कप्पको पि दीघं अद्धानं खेपेत्वा
 एकदिवसं रज्जो अञ्जनवण्णानं केसानं अन्तरे एकमेव फ-
 लितं दिस्वा ‘देव, एकन्ते फलितं दिस्सतीति’ आरो-
 चेसि; ‘तेन हि मे सम्म तं फलितं उद्धरित्वा पाणिम्हि ठपेहीति’
 5 च वुत्तो सुवण्णसण्डासेन उद्धरित्वा रज्जो पाणिम्हि पतिट्ठापेसि । तदा
 रज्जो चतुरासीति वस्ससहस्सानि आयुं अवसिट्ठं होति । एवं
 सन्ते पि फलितं दिस्वा व मच्चुराजानं आगन्त्वा समीपे ठितं विय,
 अत्तानं आदित्तपण्णसालं पविट्ठं विय च मज्जमानो संवेगं आपज्जित्वा
 ‘बाल मखादेव, याव फलितस्सुप्पादा व इमे किलेसे जहितुं नास-
 10 क्वीति’ चिन्तेसि । तस्सेवं फलितपातुभावं आवज्जन्तस्स अन्तो-
 डाहो उप्पाज्जि, सरीरा सेदा मुच्चिसु, साट्का पीळेत्वा अप-
 नेतब्बाकारपत्ता अहेसुं ।

- सो ‘अज्जेव मया निक्खमित्वा पब्बजितुं वट्ठीति’ कप्पकस्स
 सतसहस्सुट्ठानं गामवरं दत्त्वा जेट्ठपुत्तं पक्कोसापेत्वा ‘तात, मम सीसे
 15 फलितं पातुभूतं, महल्लको म्हि जातो, भुत्ता खो पन मे मानुसका
 कामा, इदानी दिब्बकामे परियेसिस्सामि, नेक्खम्मकालो मय्हं, त्वं इमं
 रज्जं पटिपज्ज, अहं पन पब्बजित्वा मखादेवम्बवनुग्याने वसन्तो
 समणधम्मं करिस्सामीति’ आह ।

- तं एवं पब्बजितुकामं अमच्चा उपसंकमित्वा ‘देव, किं तुम्हाकं
 20 पब्बज्जाकारणं’ ति पुच्छिस्सु । राजा फलितं हत्थेन गहेत्वा अम-
 च्चानं इमं गाथमाह—

उत्तमङ्गरुहा मय्हं इमे जाता वयोहरा ।

पातुभूता देवदूता, पब्बज्जसमयो ममा’ति ॥

- सो एवं वत्वा तं दिवसमेव रज्जं पहाय इसिपब्बज्जं
 25 पब्बजित्वा तस्मिज्जेव मखादेवम्बवने विहरन्तो चतुरासीतिवस्सस-
 हस्सानि चत्तारो ब्रह्मविहारे भावेत्वा अपरिहीनज्ज्ञाने ठितो कालं
 कत्वा ब्रह्मलोके निब्बत्तित्वा पुन ततो चुतो मिथिलायं येव निमि

राजा हुत्वा ओसक्कमानं अत्तनो वंसं घटेत्वा तत्थेव अम्बवने पब्ब-
जित्वा ब्रह्मविहारे भावेत्वा पुन ब्रह्मलोकूपगो व अहोसि ।

२१. महोसधस्स आवाहो

ततो पट्टाय बोधिसत्तस्स यसो महा अहोसि, तं सब्बं उदुम्बरा-
देवी येव विचारेति, सा तस्स सोळसवस्सकाले चिन्तेसि ' मम
कनिट्ठो महल्लको जातो, यसो पि स्स महा, आवाहमस्स कातुं
वट्ठतीति ' सा रञ्जो तमत्थं आरोचेसि । राजा तं सुत्वा सोमन-
5 स्सप्पत्तो हुत्वा ' साधु, जानापेहि नं ' ति आह । सा तं जाना-
पेत्वा तेन सम्पटिच्छित्ते 'तेन हि तात कुमारिकं आनेमा' ति आह ।
महोसधो ' कदाचि इमेहि आनीता मम न रुच्चेय्य, सयमेव ताव
उपधारेमीति ' चिन्तेत्वा एवमाह 'देवि, कतिपाहं मा किञ्चि रञ्जो
वदेथ, अहं एकं दारिकं सयं परियेसित्वा मम चित्तरुचितं तुम्हाकं
10 आचिकिस्सामीति ' । ' एवं करोहि ताता ' ति—

सो देविं वन्दित्वा अत्तनो थरं गन्त्वा सहायकानं सञ्जं अदत्वा
अञ्जतरवेसेन तुल्लवायउपकरणानि गहेत्वा एकको व उत्तरद्वारेन
निक्खमित्वा उत्तरद्वारयवमज्झकं पायासि । तदा पन तत्थ पुराणसे-
ट्टिकुलं परिजिण्णं अहोसि, तस्स कुलस्स धीता अमरादेवी नाम
15 अभिरूपा सब्बलक्खणसम्पन्ना पुञ्जवती, सा तं दिवसं पातो व यागुं
पचित्वा आदाय ' पितु कसनट्ठानं गमिस्सामीति ' निक्खमित्वा
तमेव ममं पाटिपज्जि । महासत्तो तं आगच्छन्तिं दिस्वा ' लक्खण-
सम्पन्ना इत्थी, सचे अपरिग्गहा इमाय मे पादपरिचारिकाय भवितुं
वट्ठतीति' चिन्तेसि । सापि तं दिस्वा व 'सचे एवरूपस्स पुरिसस्स
20 गेहे भवेय्यं सक्का सिया कुटुम्बं सण्ठपेतुं' ति चिन्तेसि । अथ महा-

- सत्तो ' इमिस्सा सपरिग्गहअपरिग्गहभावं न जानामि, हत्थमुद्दाय नं पुच्छिस्सामि, सचे पण्डिता भविस्सति जानिस्सतीति ' चिन्तेत्वा दूरे ठितो व मुट्ठिं अकासि । सा ' अयं मे सस्सामिकभावं पुच्छतीति ' जत्वा हत्थं विकासेसि । सो जत्वा समीपं गत्वा ' भद्दे, का नाम
- 5 त्वं ' ति पुच्छि । ' सामि, अहं अतीतानागते वा एतरहि वा यं नत्थि तं नामिकाति ' । ' भद्दे, लोके अमरच्चां नत्थि, त्वं अमरा नाम भविस्ससीति ' । ' एवं सामीति ' । ' भद्दे, कस्स यागुं हरसीति ' । ' सामि, पुब्बदेवताया ' ति । ' पुब्बदेवता नाम माता-पितरो, तव पितुहरिस्ससि मज्जे ' ति । ' एवं भविस्सति सामीति ' ।
- 10 ' तव पिता किं करोतीति ' । ' एकं द्वे करोतीति ' । ' एकस्स द्विधाकरणं नाम कसनं, कसति भद्दे ' ति । ' एवं सामीति ' । ' कस्मिं पन ठाने ते पिता कसतीति ' । यत्थ सकिं गता न एन्तीति ' । ' सकिं गतानं न पच्चागमनट्ठानं नाम सुसानं, सुसानसन्तिके कसति भद्दे ' ति । ' एवं सामीति ' । ' भद्दे, अज्जेव एस्ससीति ' । ' सचे एस्सति न एस्सामि, नोचे एस्सति एस्सामीति ' ।
- 15 पिता ते मज्जे नदीपारे कसति, उदके एन्ते न एस्ससि । अनेन्ते एस्ससीति ' । ' एवं सामीति ' । एत्तकं ' भद्दे अल्लापसल्लापं कत्वा अमरादेवी 'यागुं पिविस्ससि सामीति ' निमिन्तेसि । महासत्तो ' पटिक्खिपच्चां अमङ्गलं ' ति चिन्तेत्वा ' आम
- 20 पिविस्सामीति ' आह । सा यागुघटं ओतारेसि । महासत्तो ' सचे पातिं अधोवित्वा हत्थधोवनं अदत्वा व दस्सति एत्थेव नं पहाय गमिस्सामीति ' चिन्तेसि । सा पन पातिया उदकं आहरित्वा हत्थधोवनं दत्वा तुच्छपातिं हत्थे अठपेत्वा भूमियं कत्वा घटं आलोलेत्वा यागुया पुरोसि । तत्थ पन सित्थानि मन्दानि । अथ नं महा-
- 25 सत्तो आह ' किं भद्दे, अतिबहला यागू ' ति । ' उदकं न लद्धं सामीति ' । ' केदारेहि उदकं न लद्धं भविस्सति मज्जे ' ति । सा ' एवं सामीति ' पितु यागुं ठपेत्वा बोधिसत्तस्स अदासि । सो पिवित्वा मुखं विक्खालेत्वा ' भद्दे, मयं तुम्हाकं गेहं गमिस्साम, मगं नो

आचिक्खा ' ति आह । सा ' साधु ' ति वत्वा तस्स मग्गं आचि-
क्खित्वा पितु यागुं गहेत्वा अगमासि ।

- सो ताय कथितमग्गेन तं गेहं गतो । अथ नं अमरादेविया माता
दिस्वा व आसनं दत्वा ' यागुं वड्ढेमि सामीति ' आह । ' अम्म,
5 कनिट्ठभगिनिन्या मे अमरादेविया थोका यागु दिन्ना ' ति ।
सा ' धीतु मे अत्थाय आगतेन भवितव्वं ' ति अञ्जासि ।
महासत्तो तेसं दुग्गतभावं जानन्तो पि ' अम्म, अहं तुन्नवायो,
अत्थि किञ्चि सिब्बितव्वं ' ति । ' सामि अत्थि, मूलं पन नत्थीति '
' अम्म, मूलेन कम्मं नत्थि, आनेथ सिब्बिस्सामीति ' । सा जि-
10 ण्णकानि पिलोतिकानि आहरित्वा अदासि । बोधिसत्तो आहटाहटं
निट्ठपेसि येव, पञ्जवन्तानं किरिया नाम इज्झति, अथ नं
' अम्म, वीथिसभागानं आरोचेहीति ' आह । सा सकलगामे
आरोचेसि । महासत्तो तुन्नकम्मं कत्वा एकाहेनेव सहस्सं उप्पा-
देसि । महल्लिकापि स्स पातरासभत्तं पचित्वा दत्वा सायं ' तात
15 कित्तकं पचामीति ' आह । ' अम्म, यत्तका इमस्मिं गेहे भुज्जन्ति
तेसं पमाणेना ' ति । सा अनेकसूपव्यञ्जनं बहुभत्तं पचि । अमरा-
देवी पि सायं सीसेन दारुकलापं उच्छङ्गेन पण्णं आदाय अरञ्जतो
आगन्त्वा पुरे द्वारे दारूनि निक्खिपित्वा पच्छिमद्वारेन गेहं पाविसि ।
पिता पनस्सा सायतरं आगमि । महासत्तो नानगरसे पि भुज्जि,
20 इतरा मातापितरो भोजेत्वा पच्छा भुज्जित्वा मातापितुन्नं पादे धो-
वित्वा महासत्तस्स पादे धोवि । सो तं परिगण्हन्तो कतिपाहं तत्थेव
वसि । अथ नं वमिसन्तो एकदिवसं आह ' भद्दे अमरादेवि, अड्ढ-
नाल्लिकमत्तं तण्डुलं गहेत्वा ततो मय्यं यागुं च पूवं च भत्तं च
पचाहीति ' । सा ' साधू ' ति सम्पटिच्छित्वा ते तुण्डले कोट्टेत्वा
25 मूलतण्डुलेहि यागुं मज्झिमतण्डुलेहि भत्तं कणिकाहि पूवं पचित्वा
तदनुरूपं व्यञ्जनं सम्पादेत्वा महासत्तस्स सव्यञ्जनं यागुं अदासि ।
यागु मुखे ठपितमत्ता व रसहरणियो फरित्वा अट्ठासि । सो तस्सा

- वीमंसनत्थमेव ' भदे, पचितुं अजानन्ती किमत्थं मम तण्डुले नासे-
सीति ' यागुं सह खेलेन निट्ठाभित्वा भूमियं पातेसि । सा अकु-
ज्झित्वा व ' सचे यागु न सुन्दरा पूर्वं खाद सामीति ' पूर्वं अदा-
सि । तम्पि तथेव अकासि । भत्ते पि तथेव पटिपज्झित्वा ' त्वं
5 पचितं अजानन्ती मम सन्तकं किमत्थं नासेसीति ' कुद्धो विय
तीणि पि एकतो मदित्वा तस्सा सीसतो पट्टाय सकलसरीरं विलि-
म्पित्वा ' द्वारे निसीदा ' ति आह । सा अकुज्झित्वा व ' साधु
सामीति ' तथा अकासि । सो तस्सा निहतमानभावं अत्वा ' भदे
एहीति ' आह । सा एगवच्चेनेव आगता ।
- 10 महासत्तो पन आगच्छन्तो कहापणसहस्सेन सद्धिं एकं साटकं
तम्बूलपसिब्बके ठपेत्वा आगतो । अथ सो तं साटकं नीहरीत्वा
तस्सा हत्थे ठपेत्वा ' भदे, तव सहायिकाहि सद्धिं नहायित्वा इमं
साटकं नीवासेत्वा एहीति ' आह । सा तथा अकासि । पण्डितो
उप्पादितधनं च आहटधनं च सब्बं तस्सा मातापितुनं दत्त्वा
15 ते समस्सासेत्वा तं आदाय नगरमेव गन्त्वा वीमंसनत्थाय तं दोवा-
रिकस्स गेहे निसीदापेत्वा दोवारिकभरियाय आचिक्खित्वा अत्तनो
निवेसनं गन्त्वा पुरिसे आमन्तेत्वा ' असुकगेहे इत्थि ठपेत्वा
आगतो म्हि, इमं सहस्सं आदाय गन्त्वा तं वीमंसथा'ति सहस्सं
दत्त्वा पेसेसि । ते तथा करिंसु । सा ' इमं मम सामिकस्स पादरजं
20 न अग्वतीति ' न इच्छि । ते गन्त्वा पण्डितस्स आरोचेसुं । पुन
पि यावततियं पेसेत्वा चतुत्थे वारे ' तेन हि तं हत्थे गहेत्वा कट्ठुन्ता
आनेत्था ' ति आह । ते तथा करिंसु । सा महासत्तं महासम्पत्तियं
ठितं न संजानि, ओलोकेत्वा च पन हसि चैव रोदि च । सो उमि-
न्नाम्पि कारणं पुच्छि । अथ न सा एवमाह ' सामि, अहं हसमाना
25 तव सम्पत्तिं ओलोकेत्वा ' अयं सम्पत्ति न अकारणेन लद्धा,
पुरिमभवे पन कुसलं कत्वा लद्धा भविस्सति, अहो पब्बज्जानं फलं
नामा ' ति हसिं, रोदमाना पन ' इदामि परस्स रविस्सत्तमोपितव-
पा. पा.

- तुम्हि अपरज्झित्वा निरयं गमिस्सतीति ' तयि कारुञ्जेन रोदिं ' ति । सो तं वीमंसित्वा सुद्धभावं अत्वा ' गच्छथ, नं तत्थेव नेथा' ति वत्वा पेसेत्वा पुनं च्चवायवेसं गहेत्वा गन्त्वा ताय सद्धिं तं रत्तिं सायित्वा पुन दिवसे पातो व राजकुलं पविसित्वा उदुम्बरादेविया
- 5 आरोचेसि । सा रञ्जो आरोचेत्वा अमरादेविं सब्बालंकारेहि अलंकरित्वा महायोगे निसीदापेत्वा महन्तेन सक्कारेन महासत्तस्स गेहं आनेत्वा मङ्गलं कारेसि । राजा बोधिसत्तस्स सहस्समूलं पण्णाकारं पेसेसि । दोवारिके आदिं कत्वा सकलनगरवासिनो पण्णा- कारे पहिण्णिमु । अमरादेवि रञ्जा पहितं पण्णाकारं द्विधा
- 10 भिन्दित्वा एकं कोट्ठासं रञ्जो पेसेसि । एतेनुपायेन सकलनगर- वासीनम्पि पण्णाकारं पेसेत्वा नगरं संगण्हि । ततो पट्टाय महासत्तो ताय सद्धिं समग्गवासं वसन्तो रञ्जो अत्थं च धम्मं च अनुसासि ।

२२. महोसधस्स विनिच्छयो

- एका इत्थी पुत्तं आदाय मुखधोवनत्थाय पण्डितस्स पोक्खरणिं गन्त्वा पुत्तं नहापेत्वा अत्तनो साटके निसीदापेत्वा मुखं धोवित्वा
- 15 नहायितुं ओतरि । तस्मिं खणे एका यक्खिनी नं दारकं दिस्वा खादितुकामा हुत्वा इत्थिवेसं गहेत्वा ' सहायिके सोभति वतायं दारको, तवेसो पुत्तो ' ति पुच्छित्वा ' आम अम्मा ति वुत्ते ' पायेमि नं ' ति वत्वा ' पायेहीति ' वुत्ता तं गहेत्वा थोकं कीळापेत्वा तं आदाय पलायितुं आरभि । इतरा तं दिस्वा
- 20 धावित्वा ' कुहिं मे पुत्तं नेसीति ' गण्हि । यक्खिनी ' कुतो तया पुत्तो लद्धो, ममेसो पुत्तो ' ति आह । ता कलहं करोन्तियो साल- द्वारेण गच्छन्ति । पण्डितो कलहसदं सुत्वा ता पक्कोसित्वा ' किमेतं'

- ति पुच्छित्वा अट्ठं सुत्वा अक्खीनं अनिमिसताय चैव रत्ताताय च य-
 किखनिं यक्खिनीति जत्वापि 'मम विनिच्छये ठस्सथा' ति वत्वा 'आम-
 ठस्सामा' ति वुत्ते लेखं कट्ठित्वा, लेखामज्जे दारकं निपज्जापेत्वा, यक्खिनि-
 या हत्थेसु मातरा पादेसु गाहापेत्वा 'द्वे पि आकाट्ठित्वा गण्हथ, कट्ठितुं
 5 सकोन्तिया एव पुत्तो' ति आह । ता उभो पि कट्ठिसु । दारको
 कट्ठियमानो दुक्खप्पतो हुत्वा विरवि । माता हदयेन फलितेन विय
 पुत्तं मोचेत्वा रोदमाना अट्ठासि । पण्डितो महाजनं पुच्छि 'दारके
 मातुहदयं मुदुकं होति उदाहु अमातुहदयं' ति । मातुह-
 दयं पण्डिता' ति । 'इदानी किमेतं दारकं गहेत्वा ठिता
 10 माता होति विस्सज्जेत्वा ठिता' ति । 'विस्सज्जेत्वा
 ठिता पण्डिता' ति । 'इमं पन दारकचोरिं तुम्मे जानाथा
 ति । 'न जानाम पण्डिता' ति । 'यक्खिनी एसा दारकं
 खादितुं गण्हीति' । 'कथं जाना सि पण्डिता' ति । अक्खीनं
 अनिमिसताय चैव रत्ताताय च छायाय अभावेन च निरासंकताय
 15 च निक्कण्णतय चा' ति । अथ नं पुच्छि 'कासि त्वं' ति 'यखि
 नि म्हि सामीति' । 'कस्मा इमं दारकं गण्हीति' । 'खादितुं
 सामीति' । 'अन्धबाले, पुब्बे पि पापकं कत्वा यक्खिनी जातासि;
 इदानी पुन पि पापं करोसि, अहो अन्धबालासीति' ओवदित्वा
 पञ्चसु सल्लेसु पतिठापेत्वा उय्योजेसि । दारकमाता 'चिरं जीव
 20 सामीति' पण्डितं थोमेत्वा पुत्तं आदाय पक्कामि ।

२३. सकासुरयुद्धं

तस्मि काले तावार्तिसभवने अमुरा पटविसन्ति । सको देवराज,
 'किं नो साधारणेन रज्जेना' ति अमुरे दिव्वपानं पायेत्वा मत्ते

- समाने पादेसु गहेत्वा सिनेरुपपाते खिपापेसि । ते असुरभवनमेव सम्पापुर्णिषु । असुरभवनं नाम सिनेरुस्स हेट्ठिमतले तावर्तिसदेवलो-
कप्पमाणमेव, तत्थ देवानं पारिच्छत्तको विय चित्तपाटली नाम कप-
ट्ठियरुक्खो होति । ते चित्तपाटलिया पुप्फिताय जानन्ति ‘ नायं
5 अम्हाकं देवलोको, देवलोकस्मिं हि पारिच्छत्तको पुप्फतीति’ । अथ
ते ‘ जरसक्को अम्हे मत्ते कत्वा महासमुद्दपिट्ठे खिपित्वा अम्हाकं
देवनगरं गण्हि, मयं तेन सद्धिं युज्झित्वा अम्हाकं देवनगरमेव
गण्हिस्सामा’ ति किपिल्लिका विय थम्भं सिनेरुं अनुसञ्चरमाना उट्ट-
हिंसु । सक्को ‘ असुरा किर उट्ठिता ’ ति सुत्वा समुद्दपिट्ठे येव
10 अब्भुगन्त्वा युज्झमानो तेहि पराजितो दियड्डयोजनसतिकेन वेजय-
न्तरथेन दक्खिणसमुद्दस्स मत्थकमत्थकेन पलायितुं आरद्धो । अथस्स
रथो समुद्दपिट्ठेन वेगेन गच्छन्तो सिम्बलिवनं पक्खन्तो । तस्स गम-
नमग्गे सिम्बलिवनं तालवनं विय छिज्जित्वा छिज्जित्वा समुद्दपिट्ठे
पतति । सुपण्णपोतका समुद्दपिट्ठे परिवत्तेन्ता महारवं रविंसु । सक्को
15 मातलिं पुच्छि ‘ सम्म मातलि, किं सद्दो नामेस, अतिकरुणो रवो
वत्ततीति’ । ‘ देव, तुम्हाकं रथवेगविचुण्णित्ते सिम्बलिवने पतन्ते
सुपण्णपोतका मरणभयतज्जिता एकविरवं विरवन्तीति’ । महासत्तो
‘ सम्म मातलि, मा अम्हे निस्साय एते किलमन्तु, न मयं इस्स-
रियं निस्साय पाणवधकम्मं करोम, एतेसं पन अत्थाय मयं जीवितं
20 परिच्चजित्वा असुरानं दस्साम, निवत्तये तं रथं ’ ति वत्वा इमं
गाथमाह—

‘ कुलावका मातलि सिम्बलिरिस्मि,

ईसामुखेन परिवज्जयस्सु ।

कामं चजाम असुरेसु पाणं,

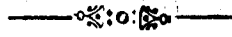
25

मा यिमे दिजा विकुलावा अहेसुं ’ ति ॥

मातलि संग्राहको तस्स वचनं सुत्वा रथं निवत्तेत्वा अञ्जेन
मग्गेन देवल्लोकाभिमुखं अकासि । असुरा पन तं निवत्तयमानमेव

दिस्वा ' अद्धा अञ्जेहि पि चक्कवालेहि सका आगच्छन्ति, बलं लभित्वा ' रथो निवत्तो भविस्सतीति ' मरणभयभीता पलायित्वा असुरभवनमेव पविसिंमु । सक्को पि देवनगरं पविसित्वा द्वीसु देवलोकेसु देवगणेन परिवुतो नगरमज्जे अट्टासि । तस्मिं खणे 5 पठविं मिन्दित्वा योजनसहस्रसुब्बेधो वेजयन्तपासादो उट्टहि । विजयन्ते उट्टितत्ता वेजयन्तो त्वेव नामं अकंसु । अथ सक्को पुन असुरानं आगमनत्थाय पच्चसु ठानेसु आरक्खं ठपेसि ।

२४. महामायाय सुपिनं

तदा किर कपिलवत्थु-नगरे आसाळ्हिनक्खत्तं घुट्टं अहोसि । महाजनो नक्खत्तं कीळति । महामाया देवी पुरे पुण्णमाय सत्तम- 10 दिवसतो पट्टाय विगतसुरापानं मालागन्धविभूतिसम्पन्नं नक्खत्तकीळं अनुभवमाना सत्तमदिवसे पातो व उट्टाय गन्धोदकेन नहायित्वा चत्तारि सतसहस्सानि विस्सज्जेत्वा महादानं दत्वा सब्बालंकारविभूसिता वरभोजनं भुज्जित्वा उपोसथङ्गानि अधिट्टाय अलंकतपटियत्तं सिरिगब्भं पविसित्वा सिरिसयने निपन्ना निदं ओक्कममाना इमं 15 सुपिनं अहस ।

चत्तारो किर नं महाराजानो सयनेनेव सार्द्धिं उक्खिापित्वा हिमवन्तं नेत्वा सद्वियोजनिके मनोसिलातले सत्तयोजनिकस्स महासालरुक्खस्स हेट्ठा ठपेत्वा एकमन्तं अट्टसु । अथ नेसं देवियो आगन्त्वा देविं अनोतत्तदहं नेत्वा मानुसमलहरणत्थं नहापेत्वा दिब्बवत्थं 20 निवासापेत्वा गन्धेहि विलिम्पापेत्वा दिब्बपुप्फानि पिल्लन्धापेत्वा, ततो अविदूरे रजतपब्बतो तस्स अन्तो कनकविमानं अत्थि, तत्थ पाचीनसीसकं दिब्बसयनं पञ्जापेत्वा निपज्जापेसु । अथ

- बोधिसत्तो सेतवरवारणो हुत्वा, ततो अविदूरे एको सुवण्णपब्बतो तत्थ चरित्वा, ततो ओरुय्य रजतपब्बतं अभिरूहित्वा उत्तरदिसतो आगम्म रजतदामवण्णाय सोण्डाय सेतपदुमं गहेत्वा कोञ्चनादं नदित्वा कनकविमानं पविसित्वा मातु सयनं तिक्खत्तुं पदक्खिणं
- 5 कत्वा दक्खिणपक्खं ताळेत्वा कुच्छिं पविट्ठसदिसो अहोमि । एवं उत्तरासाब्बहनक्खत्तेन पटिसन्धिं गण्हि । पुनदिवसे पबुद्धा देवी तं सुपिनं रज्जो आरोचेसि । राजा चतुसट्ठिमत्ते ब्राह्मणपामोक्खे पक्कोसापेत्वा हरितुपत्थाय लाजादीहि कतमङ्गलसक्काराय भूमिया महारहानि आसनानि पञ्जापेत्वा तत्थ निसिन्नानं ब्राह्मणानं सप्पि-
- 10 मधुसक्कराभिसंखतस्स वरपायासस्स सुवण्णरजतपातियो पूरेत्वा सुवण्णरजतपातीहि येव पटिकुज्जेत्वा अदासि, अज्जेहि च अहत-वत्थकपिलगाविदानादीहि ते सन्तप्पेसि । अथ तेसं सब्बकामेहि सन्तप्पितानं सुपिनं आरोचेत्वा ' किं भविस्सतीति ' पुच्छि । ब्राह्मणा आहंसु ' मा चिन्तयि महाराज, देविया ते कुच्छिम्हि
- 15 गम्भो पतिट्ठितो, सो च खो पुरिसगम्भो न इत्थिगम्भो, पुत्तो ते भविस्सति, सो सचे अगारं अज्झावसिस्सति राजा भविस्सति चक्क-वत्ती, सचे अगारा निक्खम्म पब्बजिस्सति बुद्धो भविस्सति लोके विवत्तच्छदो ' ति ।

२५. बुद्धस्स उपत्ति

- महामाया देवी, पत्तेन तेलं विय, दसमासे कुच्छिया बोधिसत्तं
- 20 परिहरित्वा परिपुण्णगम्भा जातिघरं गन्तुकामा सुद्धोदनमहराजस्स आरोचेसि ।

‘इच्छाम हं देव कुलसन्तकं देवदहनगरं गन्तुं’ ति । राजा ‘साधू’ ति सम्पटिच्छित्वा कपिलवत्थुतो याव देवदहनगरा मगं समं कोरे-

- त्वा कदलिपुण्णघटधजपताकादीहि अलंकारापेत्वा देविं सोवण-
सिविकाय निसीदापेत्वा अमच्चसहस्सेन उक्खिवापेत्वा मह-
न्तेन परिवारेन पेसेसि । द्विन्नं पन नगरानं अन्तरे-
उभयनगरवासीनं पि लुम्बिनिवनं नाम मङ्गलसालवनं अत्थि ।
- 5 तस्मिं समये मूलतो पट्टाय याव अग्गसाखा सब्बं एक-
फालिफुल्लं अहोसि, साखन्तरेहि चेव पुप्फन्तरेहि च पञ्चवण्णभमर-
गणा नानप्पकारा च सकुणसंघा मधुरस्सरेन विकूजन्ता विचरन्ति ।
सकलं लुम्बिनिवनं चित्तलतावनसदिसं महानुभावस्स रज्जो सुस-
ज्जितआपानमण्डलं विय अहोसि । देविया तं दिस्वा सालवनकीळं
- 10 कीळितुकामता उदणदि । अमच्चा देविं गहेत्वा सालवनं पविसिंसु ।
सा मङ्गलसालमूलं गन्त्वा सालसाखायं गण्हितुकामा अहोसि । साल-
साखा सुसेदितवेत्तगं विय ओणमित्वा देविया हत्थपथं उपगच्छि ।
सा हत्थं पसारेत्वा साखं अगहेसि । तावदेव चस्सा कम्मजवाता
चलिंसु । अथस्सा साणिं परिकिखपित्वा महाजनो पटिक्कमि । साल-
- 15 साखं गहेत्वा तिट्ठमानाय एव चस्सा गव्वभुट्टानं अहोसि ।
तं खणं येव चत्तारो पि सुद्धचित्ता महाब्रह्मानो सुवण्णजालं
आदाय सम्पत्ता तेन सुवण्णजालेन बोधिसत्तं सम्पटिच्छित्वा मातु पुरतो
ठपेत्वा ‘ अत्तमना देवि होहि, महेसक्खो ते पुत्तो उप्पन्नो ’ ति
आहंसु । यथा पन अज्जे सत्ता मातुकुच्छितो निक्खमन्ता पटिकूलेन
- 20 अमुचिना मक्खिता निक्खमन्ति, न एवं बोधिसत्तो । बोधिसत्तो पन
धम्मआसनतो ओतरन्तो धम्मकथिको विय निस्सेणितो ओतरन्तो
पुरिसो विय च द्वे च हत्थे द्वे च पादे पसारेत्वा ठितको मातुकुच्छि-
सम्भवेन केनचि अमुचिना अमक्खितो सुद्धो विसदो कासिकवत्थे
निक्खित्तमणिरतनं विय जोतन्तो मातुकुच्छितो निक्खमि । एवं
- 25 सन्ते पि बोधिसत्तस्स च बोधिसत्तमातुया च सक्कारत्थं आकासतो
द्वे उदकधारा निक्खमित्वा बोधिसत्तस्स च मातु चस्स सरीरे उतुं
गहापेसुं ।

२६. चत्तारि पुब्बनिमित्तानि

अथेक दिवसं बोधिसत्तो उय्यानभूमिं गन्तुकामो सारथिं आम-
 न्तेत्वा ' रथं योजेहीति ' आह । सो ' साधू ' ति पटिसुणित्वा
 महारहं उत्तमरथं सब्बालंकारेन अलंकरित्वा कुमुदपत्तवण्णे चत्तारो
 मङ्गलसिन्धवे योजेत्वा बोधिसत्तस्स पटिवेदेसि बोधिसत्तां देवविमान-
 १) सदिंसं रथं अभिरूहित्वा उय्यानाभिमुखो अगमासि । देवता 'सिद्ध-
 त्थकुमारस्स अभिसम्बु-ज्जनकाले आसन्ने, पुब्बनिमित्तं दस्सेस्सामा'
 ति एकं देवपुत्तं जराजज्जरं खण्डदन्तं पलितकेसं वंक्कं ओभग्गसरीरं
 दण्डहत्थं पवेधमानं कत्वा दस्सेसुं । तं बोधिसत्तो चेव सारथि च
 पस्सन्ति । ततो बोधिसत्तो सारथिं 'सम्भ, को नामेस पुरिसो, केसापि
 10 स्स न यथा अञ्जेसं' ति महापदाने आगतनयेन पुच्छित्वा
 तस्स वचनं सुत्वा ' धिरत्थु वत भो जातिया यत्र हि नाम जातस्स
 जरा पब्बायिस्सतीति' संविग्गहदयो ततो व पटिनिवत्तित्वा पासा-
 दमेव अभिरूहि ।

राजा ' किं कारणा मम पुत्तो खिप्पं पटिनिवत्तीति ' पुच्छि ।
 15 ' जिण्णं पुरिसं दिस्वा देवा ति । जिण्णं पुरिसं दिस्वा
 पब्बजिस्सतीति ' आहंसु । ' कस्मा मं नासेथ सीधं
 पुत्तस्स नाटकानि सज्जेथ, सम्पत्तिं अनुभवन्तो पब्बज्जाय
 सति न करिस्सतीति ' वत्वा आरक्खं वड्ढेत्वा सव्व-
 दिप्पासु जद्धयोजने अद्धयोजने ठपेसि । पुनेकदिवसं बोधिसत्तो
 20 तथेव उय्यानं गच्छन्तो देवताहि निम्मितं व्याधितं पुरिसं
 दिस्वा पुरिमनयेनेव पुच्छित्वा संविग्गहदयो निवत्तित्वा पासादं अभि-
 रूहि । राजापि पुच्छित्वा हेड्ढावुत्तनयेनेव संविदहित्वा पुन वड्ढेत्वा
 समन्ततो तिगावुत्तप्पमाणे पदेसे आरक्खं ठपेसि । अपरं पन एक-
 दिवसं बोधिसत्तो तथेव उय्यानं गच्छन्तो देवताहि निम्मितं काल-

- कतं दिस्वा पुरिमनयेनेव पुच्छित्वा संविग्गहदयो पुन निवत्तित्वा पासादं अभिरूहि । राजापि पुच्छित्वा हेट्ठावुत्तनयेनेव संविदहित्वा पुन वड्ढेत्वा समन्ततो योजनप्पमाणे पदेसे आरक्खं ठपेसि । अपरं पन एकदिवसं उय्यानं गच्छन्तो तथेव देवताहि निम्मितं
- 5 सुनिवत्थं सुपारुतं पब्बजितं दिस्वा ' को नामेसो सम्मा ' ति सारथिं पुच्छि । सारथिं किञ्चापि बुद्धुप्पादस्स अभावा पब्बजितं वा पब्बजितगुणे ा न जानाति, देवानुभावेन पन ' पब्बजितो नामेस देवा ' ति वत्वा पब्बजाय गुणे वण्णेसि । बोधिसत्तो पब्बज्जाय रुचिं उप्पादेत्वा तं दिवसं उय्यानं अगमासि । दीवभाणका पनाहु
- 10 ' चत्तारि निमित्तानि एकदिवसेनेव दिस्वा अगमासीति '

२७. महाभिनिक्खमनं

- तस्मिं समये ' राहुलमाता पुत्तं विजाता ' ति सुत्वा सुद्धोदन-महारजा ' पुतस्स मे तुट्ठि निवेदेथा ' ति सासनं पहिणि । बोधिसत्तो तं सुत्वा ' राहुलो जातो, बन्धनं जातं ' ति आह । राजा ' किं मे पुत्तो अवचा ' ति पुच्छित्वा तं वचनं सुत्वा ' इतो पट्ठाय
- 15 मे नत्तु राहुलकुमारो त्वेव नामं होतू ' ति ।
- बोधिसत्तो पि खो रथवरं आरुह्य महन्तेन यसेन अतिमनोरमेन सिरिसोभग्गेन नगरं पाविसि । तस्मिं समये किसानोत्तमी नाम खत्तियकब्बा उपरिपासादवरतलगता नगरं पदक्खिणं कुरुमानस्स बोधिसत्तस्स रूपसिरिं दिस्वा पीतिसोमनस्स जाता इमं उदानं उदा-
- 20 नेसि---

निब्बुता नून सा माता, निब्बुता नून सो पिता ।

निब्बुता नून सा नारी, यस्सायं ईदिसो पती ति ॥

पा. बा. ७

बोधिसत्तो तं सुत्वा चिन्तेसि ' अयमेवं आह, एवरूपं अत्तभावं पप्सन्तिया मातुहदयं निब्बायति, पितुहदयं निब्बायति पजापतीहदयं निब्बायति, कस्मिं नु खो निब्बुते हदयं निब्बुतं नाम होतीति' । अथस्स किलेसेसु विरत्तमानस्स एतदहोसि ' रागग्गिम्हि निब्बुते निब्बुतं नाम होति, दोसग्गिम्हि मोहग्गिम्हि निब्बुते निब्बुतं नाम होति, मानदिट्ठिआदिसु सब्बकिलेसदरथेसु निब्बुतेसु निब्बुतं नाम होति, अयं मे सुस्सवनं सावेसि, अहं हि निब्बानं गवेसन्तो चरामि, अज्जेव मया घरावासं छड्ढेत्वा निक्खम्म पब्बजित्वा निब्बानं गवेसितुं वट्ठति, अयं इमिस्सा आचरियभागो होतू ' ति कण्ठतो ओ-
 10 मुञ्चित्वा किसानोत्तमिया सतसहस्सग्वनकं मुत्ताहारं पेसेसि । सा ' सिद्धत्थकुमारो मयि पटिबद्धचित्तो हुत्वा पण्णाकारं पेसेतीति ' सोमनस्सजाता अहोसि ।

बोधिसत्तो पि महन्तेन सिरिसोभग्गेन अत्तनो पासादं अभि-
 15 रूहित्वा सिरिसयने निपज्जि । तावदेव नं सब्वालंकारपटिमण्डिता नच्चगीतादिसु सुसिक्खिता देवकज्जा विथ रूपप्पत्ता इत्थियो नाना-
 20 तुरियानि गहेत्वा सम्परिवारयित्वा अभिरमापेन्तियो नच्चगीतवादि-
 तानि पयोजयिंसु । बोधिसत्तो किलेसेसु विरत्तचित्ताय नच्चादिसु अनभिरतो मुहुत्तं निहं ओक्कमि । तापि इत्थियो ' यस्स-
 25 त्याय मयं नच्चादीनि पयोजयाम सो निहं उपगतो इदा-
 नि किमत्थं किलंमामा ' ति गहितगहितानि तुरियानि अज्झो-
 त्थरित्वा निपज्जिंसु । गन्धतेलप्पदीपा ज्ञायन्ति । बोधिसत्तो पबु-
 जिह्वा सयनपिट्ठे पल्लकेन निसिन्नो अहस ता इत्थियो तुरियभ-
 ण्डानि अवत्थरित्वा निदायन्तियो, एकच्चा पण्णरितखेळा लालाकि-
 लिन्नगत्ता, एकच्चा दन्ते खादन्तियो, एकच्चा काकच्छन्तियो, एकच्चा
 25 विप्पलपन्तियो, एकच्चा विवटमुखा, एकच्चा अपगतवत्था पाकटबीमच्छ-
 सम्बाधट्टाना । सो तासं तं विप्पकारं दिस्वा भिग्घो सोमत्ताय क्कामेसु
 विरत्तो अहोसि । तस्स अलंकृतपटियत्तं सक्कभवनसदिसम्पि तं महा-
 तलं विप्पविद्धनानाकुणपभरितं आमकसुसानं विथ उपट्ठासि, तयो

मवा आदित्तगेहसदिसा विय खारियिमु, ' उपद्दुतं वत भो, उपस्सट्ठं वत भो ' ति उदानं पवत्ति, अतिविय पब्बज्जाय चित्तं नमि । सो ' अज्जेव मया महाभिनिक्खमनं निक्खमितुं वट्ठीतीति ' सयना बुद्धाय द्वारसमीपं गन्त्वा ' को एत्था ' ति आह ।

- 5 उम्मारो सीसं कत्वा निपन्नो छन्नो ' अहं अय्यपुत्तं छन्नो ' ति आह । ' अहं अज्ज महाभिनिक्खमनं निक्खमितुकामो, एकं मे अस्सं कप्पेहीति ' । सो ' साधु देवा ' ति अस्सभण्डकं गहेत्वा अस्ससालं गन्त्वा गन्धतेलप्पदीपेसु जलन्तेसु सुमनपट्टवितानस्स हेट्ठा रमणीये भूमिभागे ठितं कन्धकं अस्सरान्नं दिस्वा ' अज्ज
- 10 मया इममेव कप्पेतुं वट्ठीतीति ' कन्धकं कप्पेसि । सो कप्पिय मानो व अज्जासि ' अयं कप्पना अतिगाळ्हा, अज्जेसु दिवसेसु उय्यान-कीळादिगमने कप्पना विय न होति, मय्हं अय्यपुत्तो अज्ज महाभिनिक्खमनं निक्खमितुकामो भविस्सतीति । ' ततो बुद्धमानसो महाहासितं हसि । सो सद्दो सकलनगरं पत्थरित्वा गच्छेय्य, देवता
- 15 पन तं सद्दं निरुम्भित्वा न कस्सचि सोतुं अदंसु । बोधिसत्तो पि खो छन्नं पेसेत्वा व ' पुत्तं ताव पस्सिस्सामीति ' चिन्तेत्वा निसि-न्नपल्लंकतो बुद्धाय राहुलमाताय वसनट्ठानं गन्त्वा गब्भद्वारं विवरि । तस्मिं खणे अन्तो गब्भे गन्धतेलप्पदीपो ज्जायति । राहुलमाता सुमन-मल्लिकादीनं पुष्पानं अम्मणमत्तेन अभिप्पाकिणसयने पुत्तस्स मत्थके
- 20 हत्थं ठपेत्वा निद्दायति । बोधिसत्तो उम्मारो पादं ठपेत्वा ठित-को व ओलोकेत्वा ' सच्चाहं देविया हत्थं अपनेत्वा मम पुत्तं गण्हि-स्सामि देवी पबुज्झिस्सति, एवं मे गमनन्तरायो भविस्सति, बुद्धो हुत्वा व आगन्त्वा पस्सिस्सामीति ' पासादतलतो ओतरि ॥

२८. पटिच्चसमुप्पादो

- तेन समयेन बुद्धो भगवा उरुवेलायं विहरति नेरञ्जरायतीरे बोधिरुक्खमूले पठमाभिसम्बुद्धो । अथ खो भगवा बोधिरुक्खमूले सत्ताहं एकपल्लंकेन निर्सीदि विमुत्तिसुखपटिसंवेदी । अथ खो भगवा रत्तिया पठमं यामं पटिच्चसमुप्पादं अनुलोमपटिलोमं मनसाकासि
- 5 ' अविज्जापच्चया संखारा, संखारपच्चया विज्जाणं, विज्जाणपच्चया नामरूपं, नामरूपपच्चया सळायतनं, सळायतनपच्चया फस्सो, फस्सपच्चया वेदना, वेदनापच्चया तण्हा, तण्हापच्चया उपादानं, उपादानपच्चया भवो, भवपच्चया जाति, जातिपच्चया जरामरणं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा भवन्ति । एवमेतस्स केवलस्स दुक्ख-
- 10 क्खन्धस्स समुदयो होति । अविज्जाय त्वेव असेसविरागनिरोधा संखारनिरोधो, संखारनिरोधा विज्जाणनिरोधो, विज्जाणनिरोधा नामरूपनिरोधो, नामरूपनिरोधा सळायतननिरोधो, सळायतननिरोधा फस्सनिरोधो, फस्सनिरोधा वेदनानिरोधो, वेदनानिरोधा तण्हा-निरोधो, तण्हानिरोधा उपादाननिरोधो, उपादाननिरोधा भवनि-
- 15 रोधो, भवनिरोधा जातिनिरोधो, जातिनिरोधा जरामरणं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा निरुज्झन्ति । एवमेतस्स केवलस्स दुक्ख-क्खन्धस्स निरोधो होती ' ति । अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि—

यदा हवे पातुभवन्ति धम्मा

20

आतापिनो ज्ञायतो ब्राह्मणस्स ।

अथस्स कङ्खा वपयन्ति सब्बा

यतो पजानाति सहेतु धम्मं ति ॥

२९. धम्मचक्रपवत्तनसुत्त

—:०:—

- एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा बाराणासियं विहरति इसि-
पत्ते मिंगदाये । तत्र खो भगवा पञ्चवग्गिये भिक्खू आमन्तेसि ' द्वे
मे भिक्खवे अन्ता पब्बजितेन न सेवितब्बा । कतमे द्वे । यो चायं
कामेमु कामसुखल्लिकानुयोगो हीनो गम्भो पोथुज्जानिको अनरियो
5 अनत्थसंहितो, यो चायं अत्तकिलमथानुयोगो दुक्खो अनरियो
अनत्थसंहितो, एते खो भिक्खवे उभो अन्ते अनुपगम्भ
मज्झिमा पटिपदा तथागतेन अभिसम्बुद्धा चक्खुकरणी जाणकरणी
उपसमाय अभिज्जाय सम्बोधाय निब्बानाय संवत्तति । कतमा च
सा भिक्खवे मज्झिमा पटिपदा तथागतेन अभिसम्बुद्धा चक्खुकरणी
10 जाणकरणी उपसमाय अभिज्जाय सम्बोधाय निब्बानाय संवत्तति । अ-
यमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो, सेय्यथ ईदं—सम्मादिट्ठि, सम्मासंकप्पो,
सम्मावाचा, सम्माकम्मन्तो, सम्माआजीवो, सम्मावायामो, सम्मासति,
सम्मासमाधि । अयं खो सा भिक्खवे मज्झिमा पटिपदा तथागतेन
अभिसम्बुद्धा चक्खुकरणी जाणकरणी उपसमाय अभिज्जाय सम्बो-
15 धाय निब्बानाय संवत्तति । इदं खो पन भिक्खवे दुक्खं अरिय-
सच्चं— जाति पि दुक्खा, जरा पि दुक्खा, व्याधि पि दुक्खा, मरणं
पि दुक्खं । अप्पियेहि सम्पयोगो दुक्खो । पियेहि विप्पयोगो
दुक्खो, यं पिच्छं न लभति तं पि दुक्खं, संखित्तेन पञ्चपादान-
क्खन्धा पि दुक्खा । इदं खो पन भिक्खवे दुक्खसमुदयं अरिय-
20 सच्चं— यायं तण्हा पो नोऽभविका नन्दिरागसहगता तत्र तत्राभिनान्दिनी,
सेय्यथ ईदं—कामतण्हा, भवतण्हा, विभवतण्हा । इदं खो पन भि-
क्खवे दुक्खनिरोधं अरियसच्चं—यो तस्सा येव तण्हाय असेसवि-
रागनिरोधो चागो पटिनिस्सग्गो मुत्ति अनालयो । इदं खो पन
भिक्खवे दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा अरियसच्चं, अयमेव अरियो

अट्टाङ्गिको मग्गो, सेय्यथ ईदं— सम्मादिट्ठि सम्मासंकप्पो सम्मावाचा
सम्माकम्भन्तो सम्माआजीवो सम्मावायामो सम्मासति सम्मासमाधि ।

३०, यसपब्बज्जा

—:~:—

- तेन खो पन समयेन बाराणसियं यसो नाम कुलपुत्तो सेट्ठिपुत्तो
सुखुमालो होति, तस्स तयो पासादा होन्ति । एको हेमन्तिको,
5 एको गिम्हिको, एको वस्सिको । सो वस्सिके पासादे चत्तरो मासे
निप्पुरिसेहि तुरियेहि परिचारियमानो न हेट्ठा पासादा ओरोहति ।
अथ खो यसस्स कुलपुत्तस्स पञ्चहि कामगुणेहि समाप्पितस्स सम-
ङ्गिभूतस्स परिचारियमानस्स पटिगच्चेव द्वीान ओक्कमि, परिजन-
स्सापि पच्छा निद्दा ओक्कमि, सब्बरतियो च तेलप्पदीपो ज्ञायति ।
10 अथ खो यसो कुलपुत्तो पटिगच्चेव पटिबुज्झित्वा अद्दस सकं परि-
जनं सुपन्तं अज्जिस्सा कच्छे वीणं अज्जिस्सा कण्ठे मुतिङ्गं अ-
ज्जिस्सा कच्छे आलम्बरं अज्जं विकेसिकं अज्जं विक्खोळिकं वि-
प्पलपन्तियो, हत्थप्पत्तं सुसानं मज्जे । दिस्वानस्स आदीनवो पातु-
रहोसि, निब्बिदायचित्तं सण्ठासि । अथ खो यसो कुलपुत्तो उदानं
15 उदानेसि ‘ उपदुतं वत भो, उपस्सट्ठं वत भो ’ ति । अथ खो
यसो कुलपुत्तो सुवण्णपादुकायो आरोहित्वा येन निवेसनद्वारं तेनु-
पसंकमि, अमनुस्सा द्वारं विवरिंसु ‘ मा यसस्स कुलपुत्तस्स कोचि
अन्तरायं अकासि अगारस्मा अनगारियं पब्बज्जाया ’ ति । अथ
खो यसो कुलपुत्तो येन नगरद्वारं तेनुपसंकमि, अमनुस्सा द्वारं
20 विवरिंसु ‘ मा यसस्स कुलपुत्तस्स कोचि अन्तरायं अकासि अगा-
रस्मा अनगारियं पब्बज्जाया ’ ति । अथ खो यसो कुलपुत्तो येन
इसिपत्तं मिगदायो तेनुपसंकमि । तेन खो पन समयेन भगवा
रसिया पञ्चूससमयं पच्चुडाय अज्झोकासे चङ्कमति । अद्दस खो

- भगवा यसं कुलपुत्तं दूरतो व आगच्छन्तं दिस्वान चङ्कमा ओरो-
हित्वा पञ्चज्जे आसने निसीदि । अथ खो यसो कुलपुत्तो भगवतो
अविदूरे उदानं उदानेसि 'उपद्दुतं वत भो, उपस्सद्दुं वत भो' ति ।
अथ खो भगवा यसं कुलपुत्तं एतदवोच ' इदं खो यस अनुपद्दुतं,
5 इदं अनुपस्सद्दुं, एहि यस निसीद, धम्मं ते देसेस्सामी ' ति । अथ
खो यसो कुलपुत्तो ' इदं किर अनुपद्दुतं, इदं अनुपस्सद्दुं ' ति हट्ठो
उदग्गो सुवण्णपादुकाहि ओरोहित्वा येन भगवा तेनुपसंकमि, उप-
संकमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसि
नस्स खो यसस्स कुलपुत्तस्स भगवा अनुपुब्बिकथं कथेसि, सेव्वथ
10 इदं— दानकथं सीलकथं सम्मकथं कामानं आदीनवं ओकारं संकि-
लेसं नेक्खम्मे आनिसंसं पकासेसि । यदा भगवा अब्बसि यसं
कुलपुत्तं कल्लचित्तं मुदुचित्तं विनीवरणचित्तं उदग्गचित्तं पसन्न-
चित्तं अथ या बुद्धानं सामुक्कंसिका धम्मदेसना तं पकासेसि— दुक्खं
समुदयं निरोधं मगं । सेय्यथा पि नाम सुद्धं वत्थं अपगतकाळकं
15 सम्मदेवरजनं पटिगण्हेय्य एवमेव यसस्स कुलपुत्तस्स तस्मि
येव आसने विरजं वीतमलं धम्मचक्खुं उदपादि ' यं
किञ्चि समुदयधम्मं सब्बं तं निरोधधम्मं ' ति । अथ खो
यसस्स कुलपुत्तस्स माता पासादं अभिरूहित्वा यसं कुलपुत्तं अप-
स्सन्ती येन सेट्ठि गहपति तेनुपसंकमि, उपसंकमित्वा सेट्ठि
20 गहपति एतदवोच ' पुत्तो ते गहपति यसो न दिस्सती '
ति । अथ खो सेट्ठि गहपति चतुद्दिसा अस्सदूते उय्यो-
जेत्वा सामं येव येन इसिपतनं मिगदायो तेनुपसंकमि । अद्दस खो
सेट्ठि गहपति सुवण्णपादुकानं निक्खेपं, दिस्वान तं येव अनुगमासि ।
अद्दस खो भगवा सेट्ठि गहपति दूरतो व आगच्छन्तं, दिस्वान भग-
25 वतो एतदहोसि ' यं नूनाहं तथारूपं इद्धाभिसंखारं अभिसंज्जारेय्यं
यथा सेट्ठि गहपति इध निसिच्चो इध निसिच्चं यसं कुलपुत्तं म
पस्सेय्या ' ति । अथ खो भगवा तथारूपं इद्धाभिसंखारं अभिसं-

- खारेसि । अथ खो सेट्ठि गहपति येन भगवा तेनुपसंकमि, उपसं-
कमित्वा भगवन्तं एतदवोच ‘अपि भन्ते भगवा यसं कुलपुत्तं
पस्सेय्या’ ति । ‘तेन हि गहपति निसीदि, अप्पेव नाम इध नि-
सिन्नं यसं कुलपुत्तं पस्सेय्यासीति’ । अथ खो सेट्ठि गहपति ‘इधे-
- 5 व किराहं निसिन्नो इध निसिन्नं यसं कुलपुत्तं पस्मिस्सामीति’ हट्ठो
उदग्गो भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसि-
न्नस्स खो सेट्ठिस्स गहपतिस्स भगवा अनुपुब्बिकथं कथेसि, सेय्यथ
ईदं— दानकथं सीलकथं सग्गकथं कामानं आदीनवं ओकारं सङ्कि-
लेसं नेक्खम्मे आनिसंसं अकासेसि । अथ खो सेट्ठि गहपति दिट्ठ-
- 10 धम्मो पत्तधम्मो विदितधम्मो पारियोगाळ्हधम्मो तिण्णविचिकिच्छो
विगतकथङ्कथो वेसारज्जप्पत्तो अपरप्पच्चयो सत्थु सासने भगवन्तं
एतदवोच ‘अभिक्कन्तं भन्ते, अभिक्कन्तं भन्ते, सेय्यथा पि भन्ते
निक्कुज्जितं वा उक्कुजेय्य, पटिच्छन्नं वा मग्गं आचिकखेय, अन्ध-
कारे वा तेलपज्जोतं धारेय्य चक्खुमन्तो रूपानि दक्खिन्तीति’ एव-
- 15 मेव भगवता अनेकपरियायेन धम्मो पकासितो, ‘एसाहं भन्ते भग-
वन्तं सरणं गच्छामि, धम्मं च भिक्खुसंगं च । उपासकं मं भगवा
धारेतु अज्जतग्गो पाणुपेतं सरणं गतं’ ति । सो व लोके पठमं
उपासको अहोसि तेवाचिको । अथ खो यसस्स कुलपुत्तस्स पितुनो
वम्मे देसियमाने यथादिट्ठं यथाविदितं भूमिं पच्चवेक्खन्तस्स अनुपा-
- 20 दाय आसवेहि चित्तं विमुच्चि । अथ खो भगवतो एतदहोसि ‘य-
सस्स कुलपुत्तस्स पितुनो धम्मे देसियमाने यथादिट्ठं यथाविदितं
भूमिं पच्चवेक्खन्तस्स अनुपादाय आसवेहि चित्तं विमुत्तं, अभब्बो
खो यसो कुलपुत्तो हीनायावत्तित्वा कामे परिभुज्जितुं सेय्यथा पि
पुब्बे अगारिकभूतो, यं नूनाहं तं इद्धाभिसङ्खारं पटिप्पस्सम्भेयं’ ति ।
खो भगवा इद्धाभिसङ्खारं पटिप्पस्सम्भे सि । अहं खो सेट्ठि गह-
पति यसं कुलपुत्तं निसिन्नं, दिस्वान यसं कुलपुत्तं एतदवोच ‘माता
ते तात यसं परिदेवसोकसम्पन्ना, देहि मातु जीवितं’ ति । अथ खो
यसो कुलपुत्तो भगवन्तं उल्लोकेसि । अथ खो भगवा सेट्ठि

- गहपतिं एतदवोच ' तं किं मञ्जसि गहपति, यसस्स सेखेन जाणेन सेखेन दस्सनेन धम्मो दिट्ठो सेय्यथा पि तथा तस्स यथादिट्ठं यथाविदितं भूमिं पच्चवेक्खन्तस्स अनुपादाय आसवेहि चित्तं विमुत्तं, भब्बो नु खो यसो गहपति हीनायावात्तित्वा
- 5 कामे परिभुञ्जितुं सेय्यथा पि पुब्बे अगारिकभूतो ' ति । ' नो ह एतं भन्ते' । ' यसस्स खो गहपति कुलपुत्तस्स सेखेन जाणेन सेखेन दस्सनेन धम्मो दिट्ठो सेय्यथा पि तथा, तस्स यथादिट्ठं यथाविदितं भूमिं पच्चवेक्खन्तस्स अनुपादाय आसवेहि चित्तं विमुत्तं, अभब्बो खो गहपति यसो कुलपुत्तो हीनायावात्तित्वा कामे परिभुञ्जितुं सेय्यथा
- 10 पि पुब्बे अगारिकभूतो ' ति । ' लाभा भन्ते यसस्स कुलपुत्तस्स, सुलद्धं भन्ते यसस्स कुलपुत्तस्स, यथा यसस्स कुलपुत्तस्स अनुपादाय आसवेहि चित्तं विमुत्तं; अधिवासेतु मे भन्ते भगवा अज्जतनाय भत्तं यसेन कुलपुत्तेन पच्छासमणेना ' ति । अधिवासेसि भगवा तुण्हीभावेन । अथ खो सेट्ठि गहपति भगवतो अधिवासनं
- 15 विदित्वा उट्ठायासना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदाक्खिणं कत्वा पक्कामि । अथ खो यसो कलपुत्तो अचिरप्पक्कन्ते सेट्ठिम्हि गहपतिम्हि भगवन्तं एतदवोच ' लभेय्याहं भन्ते, भगवतो सन्तिके पब्बज्जं, लभेय्यं उपसंपदं ' ति । ' एहि भिक्खू ' ति भगवा अवोच ' स्वाक्खातो धम्मो, चर ब्रह्मचरियं, सम्मा दुक्खस्स अन्त-
- 20 किरियाया' ति । सा व तस्स आयस्मतो उपसम्पदा अहोसि । तेन खो पन समयेन सत्तलोके अरहन्तो होन्ति ।

३१. आदित्त परियायं

अथ खो भगवा उरुवेलायं यथाभिरन्तं विहरित्वा येन गयासीसं तेन चारिकं पक्कामि महता भिक्खुसङ्घेन सार्द्धं भिक्खुसहस्सेन सब्बेहेव पुराणजटिलेहि । तत्र सुदं भगवा गयायं विहरति

25 गयासीसे सार्द्धं भिक्खुसहस्सेन । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि

- सब्बं भिक्खवे आदित्तं । किं च भिक्खवे सब्बं आदित्तं । चक्खुं भिक्खवे आदित्तं, रूपा आदित्ता, चक्खुविज्जाणं आदित्तं, चक्खुसम्फ-
स्सो आदित्तो; यदिदं चक्खुसम्फस्सपच्चया उपपज्जति वेदयितं
सुखं वा दुक्खं वा अदुक्खमसुखं वा तं पि आदित्तं । केन
5 आदित्तं—रागग्गिना दोसग्गिना मोहग्गिना आदित्तं, जातिया जराय
मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खहि दोमनस्सेहि उपायासेहि आदित्तं ति
वदामि । सोतं आदित्तं, सद्दा आदित्ता,प....घाणं आदित्तं, गन्धा
आदित्ता, जिह्वा आदित्ता, रसा आदित्ता, कायो आदित्तो, फोट्ठब्बा
आदित्ता, मनो आदित्तो, धम्मा आदित्ता, मनो विज्जाणं आदित्तं, मनो-
10 सम्फस्सो आदित्तो यदिदं मनो सम्फस्सपच्चया उपपज्जति वेदयितं
सुखं वा दुक्खं वा अदुक्खमसुखं वा तं पि आदित्तं । केन आदित्तं
रागग्गिना दोसग्गिना मोहग्गिना आदित्तं, जातिया जराय मरणेन सोकेहि
परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि आदित्तं ति वदामि ।
एवं पस्सं भिक्खवे सुतवा अरियसावको चक्खुस्सिं पि निब्बिन्दति,
15 रूपेसु पि निब्बिन्दति, चक्खुविज्जाणे पि निब्बिन्दति, यदिदं
चक्खुसम्फस्सपच्चया उपपज्जति वेदयितं सुखं वा दुक्खं वा अदु-
क्खमसुखं वा तस्सिं पि निब्बिन्दति । सोतस्सिं पि निब्बिन्दति, सत्तेसु
पि निब्बिन्दति, घानस्सिं पि निब्बिन्दति, गन्धेसु पि निब्बिन्दति,
जिह्वायपि निब्बिन्दति, रसेसु पि निब्बिन्दति, कायास्सिं पि निब्बि-
20 न्दति, फोट्ठब्बेसु पि निब्बिन्दति, मनस्सिं पि निब्बिन्दति,
धम्मेसु पि निब्बिन्दति, मनोविज्जाणे पि निब्बिन्दन्ति, मनो-
सम्फस्से पि निब्बिन्दति, यदिदं मनोसम्फस्सपच्चया उपपज्जति
वेदयितं सुखं वा दुक्खं वा अदुक्खमसुखं वा तस्सिं पि निब्बि-
न्दति, निब्बिन्दं विरज्जति, विरागा विमुच्चति, विमुत्तास्सिं विमुत्तम्हीति
25 जाणं होति, खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं
इत्थत्ताया ति पजानातीति । इमस्सिं च पन वेय्याकरणस्सिं
भज्जमाने तस्स भिक्खुसहस्सस्स अनुपादाय आसवेहि चित्तानि
विमुर्च्चसु । आदित्तपरियायं निद्वितं ।

३२. मारकस्सक

- एकं समयं भगवा सावात्थियं विहरति जेतवने अनाथापिण्डिकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन भगवा भिक्खू निब्बानपटिसंयुत्ताय धम्मिया कथाय सन्दस्सेति समादपेति समुत्तेजेति सम्पहंसेति । ते च भिक्खू अट्टिकत्वा मनसिकत्वा सब्बचेतसो समन्नाहरित्वा ओहि-
- 5 तसोता धम्मं सुणन्ति । अथ खो मारस्स पापिमतो एतदहोसि ‘अयं खो समणो गोतमो भिक्खू निब्बानपटिसंयुत्ताय धम्मिया कथाय प...., यन्नूनाहं येन समणो गोतमो तेनुपसंकमेय्यं विचक्खुक्कम्माया ’ ति । अथ खो मारो पापिमा कस्सकवण्णं अभिनिम्मिनि-त्वा महन्तं नङ्गलं खन्धे करित्वा दीघं पाचनयट्ठिं गहेत्वा
- 10 हट्ठकेसो साणसाटीनिवत्थो कद्धममक्खितोहि पादेहि येन भगवा तेनुपसंकमि, उपसंकमित्वा भगवन्तं एतदवोच ‘ अपि समण बलिवहे अद्दसा ’ ति । ‘ किं पन पापिम ते बलिवहेहीति ? ‘ ममेव समण चक्खुं मम रूपा मम चक्खुसम्फस्सविज्जाणायतनं, कुहिं मे समण गन्त्वा मोक्खसि । ममेव समण सोतं मम सद्दा....प....,ममेव
- 15 समण घाणं मम गन्धा, ममेव समण जिह्वा मम रसा, ममेव समण कायो मम फोढुब्बा, ममेव समण मनो मम धम्मा मम मनोसम्फस्सविज्जाणायतनं, कुहिं मे समण गन्त्वा मोक्खसीति ’ । ‘ तवेव पापिम चक्खुं तव रूपा तव चक्खुसम्फस्सविज्जाणायतनं, यत्थ च खो पापिम नत्थि चक्खुं नत्थि रूपा नत्थि चक्खुसम्फस्सविज्जाणा-
- 20 यतनं अगति तव तत्थ पापिम । तवेव पापिम सोतं तव सद्दा तव सोतसम्फस्सविज्जाणायतनं, यत्थ च खो पापिम नत्थि सोतं नत्थि सद्दा नत्थि सोतसम्फस्सविज्जाणायतनं अगति तव तत्थ पापिम । तवेव पापिम घानं तव गन्धा तव घानसम्फस्सविज्जाणायतनं, यत्थ च खो पापिम नत्थि घानं नत्थि गन्धा नत्थि घानसम्फस्स-

विज्जाणायतनं अगति तव तत्थ पापिम । तवेव पापिम जिह्वा
तव रसा तव जिह्वासम्फस्सविज्जाणायतनं....प...., तवेव पापिम
कायो तव फोडुब्बा तव कायसम्फस्सविज्जाणायतनं....प....,
तवेव पापिम मनो तव धम्मा तव मनोसम्फस्सविज्जाणायतनं,
5 यत्थ च खो पापिम नत्थि मनो नत्थि धम्मा नत्थि मनोसम्फस्स-
विज्जाणायतनं अगति तव तत्थ पापिमा ' ति ।

‘ यं वदन्ति मम-यिदं ति ये वदन्ति ममं ति च ।

एत्थ चे ते मनो अत्थि न मे समण मोक्खसीति' ॥

यं वदन्ति न तं मय्हं ये वदन्ति न ते अहं ।

10 एवं पापिम जानाहि, न मे भग्गं पि दक्खसीति ' ॥

अथ खो मारो पापिमा ‘ जानाति मं भगवा, जानाति मं
सुगतो ’ ति दुक्खी दुम्भनो तत्थेवन्तरधायीति ।

३३. सुन्दरि-मारणं

भगवतो किर भिक्खुसंघस्स पञ्चन्नं महानदीनं महोघसादिसे
लाभसक्कारे उप्पन्ने हतलाभसक्कारा अज्जतित्थिया सुरियुग्गमन-
15 काले खज्जोपनकसादिसा निप्पभा हुत्वा एकतो सन्निपतित्वा मन्त-
यिंसु ‘ मयं समणस्स गोतमस्स उप्पन्नकालतो पट्ठाय हतलाभस-
क्कारा । न नो कोचि अत्थिभावप्पि जानाति । केन नु खो सद्धि
एकतो हुत्वा समणस्स गोतमस्स अवण्णं उप्पादेत्वा लाभसक्कार-
मस्स अन्तरधापेय्यामा ’ ति । अथ नेसं एतदहोसि ‘ सुन्दरिया
20 सद्धि एकतो हुत्वा सक्कुणिस्सामा ’ ति । ते एकादिवसं सुन्दरिं
तित्थिआरामं पविसित्वा वन्दित्वा ठितं नालपिंसु । सा पुनप्पुन
सल्लपन्ती पि पटिवचनं अलभित्वा ‘ अपि नु अय्या केनाचि विहे-

ठित्त्या ' ति पुच्छि । ' भगिनि, समणं गोतमं अम्हे विहेठेत्वा हतलाभसक्कारे करित्वा विचरन्तं न पस्ससीति ' । सा एवमाह ' मया एत्थ किं कातुं वट्ठतीति ' । ' त्वं खो सि भगिनि अभिरूपा सोभग्गप्पत्ता, समणस्स गोतमस्स अयसं आरोपेत्वा महाजनं
5 तव कथं गाहापेत्वा हतलाभसक्कारं करोहीति ' । सा ' साधू ' ति सम्पटिच्छित्वा वन्दित्वा पक्कन्ता ।

- ततो पट्टाय मालागन्धविलेपनकप्पूरकटुकप्फलादीनि गहेत्वा, सायं महाजनस्स सत्थु धम्मदेसनं सुत्वा नगरं पविसनकाले, जेतवनाभिमुखी गच्छति । ' कंहं गच्छसीति ' च पुट्ठा ' समणस्स
10 गोतमस्स सन्तिकं, अहं हि तेन सद्धिं एकगन्धकुटियं वसामीति ' वत्वा अञ्जतरस्मिं तित्थियारामे वसित्वा पातो व जेतवनमग्गं ओतरित्वा नगराभिमुखी गच्छति । ' किं सुन्दरि, कंहं गतासीति ' च पुट्ठा ' समणेन गोतमेन सद्धिं एकगन्धकुटियं वसित्वा तं किलेसरतिथा रमापेत्वा आगतम्हीति ' वदति । अथ नं कति-
15 पाहच्चयेन धुत्तानं कहापणे दत्वा ' गच्छध, सुन्दरिं मारेत्वा समणस्स गोतमस्स गन्धकुटिसमीपे मालाकचवरन्तरे निक्खिपित्वा एथा ' ति वदिंसु । ते तथा अकंसु । ततो तित्थिया ' सुन्दरिं न पस्सामा ' ति कोलाहलं कत्वा रञ्जो आरोचेत्वा ' कंहं वो आसंका ' ति वुत्ता ' इमे दिवसे जेतवनं गता ति, तत्रस्स पवत्तिं न
20 जानामा ' ति वत्वा ' तेन हि गच्छथ, नं निचिनथा ' ति रञ्जा अनुञ्जाता अत्तनो उपट्ठाके गहेत्वा जेतवनं गन्त्वा विचिनन्ता मालाकचवरन्तरे दिस्वा मञ्चकं आरोपेत्वा नगरं पवेसेत्वा " समणस्स गोतमस्स सावका ' सत्थारा कतपापकम्मं पटिच्छादेस्सामा ' ति सुन्दरिं मारेत्वा मालाकचवरन्तरे निक्खिपिंसू " ति रञ्जो
25 आरोचयिंसु । राजा ' तेन हि गच्छथ, नगरं आहिण्डथा ' ति आह । ते नगरवीथीसु ' पस्सथ समणानं सक्कयपुत्तियानं कम्मं ' ति आदीनि विरवित्वा पुन रञ्जो निवेसनद्वारं अगमिंसु । राजा सुन्दरिया सरीरं आमकसुसाने अट्टकं आरोपेत्वा रक्खापेसि ।

सावत्थिवासिनो ठपेत्वा अरियसावके सेसा येभुग्येन ' पस्सथ सम-
णानं सक्कयपुत्तियानं कम्मं ' ति आदीनि वत्वा अन्तोन्नगरे बहि-
नगरे उपवनअरञ्जेसु भिक्खू अक्कोसन्ता विचरन्ति । भिक्खू तं
पवत्ति तथागतस्स आरोचेसुं । सत्था ' तेन हि तुम्हे ते मनुस्से
5 एवं पटिचोदेथा ' ति—

अभूतवादी निरयं उपोति

यो वापि कत्वा ' न करोमि ' चाह ।

उभो पि ते पेच्च समा भवन्ति

निहीनकम्मा मनुजा परत्था ति ॥

10 इमं गाथमाह । राजा ' सुन्दरिया अञ्जेहि मारितभावं जानाथा'
ति पुरिसे पयोजेसि ।

ते पि खो धुत्ता तेहि कहापणेहि सुरं पिवन्ता अञ्जमञ्जं
कलहं करोन्ति; तत्थेको एवमाह ' त्वं सुन्दरिं एकप्पहारेनेव मारेत्वा
मालाकचवरन्तरे निक्खिपित्वा, ततो लद्धकहापणेहि सुरं पिवासि ' ।

15 ' होतु होतू ' ति राजपुरिसा ते धुत्ते गहेत्वा रञ्जो दस्सेसुं ।
अथ ने राजा ' तुम्हेहि सां मारिता ' ति पुच्छि । ' आम देवा '
ति । ' केहि मारापिता ' ति । ' अञ्जतित्थियेहि देवा ' ति ।
राजा तित्थिये पक्कोसापेत्वा ' सुन्दरिं उक्खिपापेत्वा गच्छथ, तुम्हे
एवं वदन्ता नगरं आहिण्डथ—अयं सुन्दरी समणस्स गोतमस्स

20 अवण्णं आरोपितुकामेहि अम्हेहि मारापिता, नेव गोतमस्स न गोत-
मसावकानं दोसो अत्थि, अम्हाकं दोसो ' ति । ते तथा अकंसु ।
बालमहाजनो तदा सद्दहि, तित्थिया पि पुरिसवधदण्डेन पलिबुद्धा ।
ततो पट्ठाय बुद्धानं सक्कारो महन्ततरो अहोसि ।

३४. देवदत्तस्स बुद्धोपरि द्वेसो

- तेन खो पन समयेन भगवा महतिया परिसाय परिवुतो धम्मं देसेन्तो निसिन्नो होति सराजिकाय परिसाय । अथ खो देवदत्तो उट्ठायासना एकंसं उत्तरासंगं करित्वा येन भगवा तेनज्जालिं पणा-
मेत्वा भगवन्तं एतदवोच—‘जिण्णो दानि भन्ते भगवा बुद्धो महल्लको
- 5 अद्धगतो वयो अनुप्पत्तो, अप्पोस्सुक्को दानि भन्ते भगवा दिट्ठ-
धम्मसुखविहारं अनुयुत्तो विहरतु, मम भिक्खुसङ्घं निस्सज्जतु, अहं
भिक्खुसङ्घं परिहरिस्सामीति ’ । ‘अलं देवदत्त, मा ते रुच्चि भिक्खु-
सङ्घं परिहरितुं ’ ति । दुतियं पि खो देवदत्तो.....ततियं पि
खो देवदत्तो भगवन्तं एतदवोच ‘ जिण्णो दानि.....परिहरिस्सा-
10 मीति ’ । ‘ सारिपुत्तमोग्गल्लानानं पि खो अहं देवदत्त भिक्खुसङ्घं
न निस्सज्जेय्यं, किं पन तुय्हं चवस्स खेळापकस्सा ’ ति । अथ खो
देवदत्तो ‘ सराजिकाय मं भगवा परिसाय खेळापकवादेन अपसा-
देति, सारिपुत्तमोग्गल्लानेव उक्कंसतीति ’ कुपितो अनत्तमनो भग-
वन्तं अभिवादेत्वा पदाक्खिणं कत्वा पक्कामि । अयच्च तरहि देवद-
15 त्तस्स भगवति पठमो आघातो अहोसि ।

- अथ खो देवदत्तो येन अजातसत्तुकुमारो तेनुपसंकमि, उपसंक-
मित्वा अजातसत्तुकुमारं एतदवोच ‘ पुरिसे महाराज आणापेहि ये
समणं गोतमं जीविता वोरोपेस्सन्तीति ’ । अथ खो अजातसत्तुकु-
मारो मनुस्से आणापेसि ‘ यथा भणे अय्यो देवदत्तो आह तथा
20 करोथा ’ ति । अथ खो देवदत्तो एकं पुरिसं आणापेसि ‘ गच्छा-
वुसो, अमुकस्मिं ओकासे समणो गोतमो विहरति, तं जीविता
वोरोपेत्वा इमिना मग्गेन आगच्छा ’ ति, तस्मिं मग्गे द्वे पुरिसे
ठपेसि ‘ यो इमिना मग्गेन एको पुरिसो आगच्छथा तं जीविता
वोरोपेत्वा इमिना मग्गेन आगच्छथा ति’ । तस्मिं मग्गे चत्तारो पुरिसे

- ठोपेसि ' ये इमिना मग्गेन द्वे पुरिसा आगच्छन्ति ते जीविता वोरो-
पेत्वा इमिना मग्गेन आगच्छथा' ति । तस्मिं मग्गे अट्ठ पुरिसे ठोपेसि
' ये इमिना मग्गेन चत्तारो पुरिसा आगच्छन्ति ते जीविता
वोरोपेत्वा इमिना मग्गेन आगच्छथा ' ति । तस्मिं मग्गे
- 5 सोळस पुरिसे ठोपेसि ' ये इमिना मग्गेन अट्ठपुरिसा आग-
च्छन्ति ते जीविता वोरोपेत्वा आगच्छथा ' ति । अथ खो सो
एको पुरिसो असिचम्मं गहेत्वा धनुकलापं सन्नहित्वा येन भगवा
तेनुपसंकमि, उपसंकमित्वा भगवतो अविदूरे भीतो उब्बिग्गो उस्स-
ङ्की उन्नस्तो पत्थद्धेन कायेन अट्ठासि । अहसा खो भगवा तं
- 10 पुरिसं भीतं उब्बिग्गं उस्साङ्किं उन्नस्तं पत्थद्धेन कायेन ठितं, दि-
स्वान तं पुरिसं एतदवोच ' एहि आवुसो, मा भायीति ' । अथ
खो सो पुरिसो असिचम्मं एकमन्तं करित्वा धनुकलापं निक्खिपि-
त्वा येन भगवा तेनुपसंकमि, उपसंकमित्वा भगवतो पादेसु सिरसा
निपतित्वा भगवन्तं एतदवोच ' अच्छयो मं भन्ते अच्छगमा यथा
- 15 बालं यथा मूळ्हं यथा अकुसलं योहं दुट्ठचित्तो वधकचित्तो इधुपसंकमन्तो ।
तस्स मे भन्ते भगवा अच्छयं अच्छयतो पटिगण्हातु आयति संवराया'ति ।
अथ खो भगवा तस्स पुरिसस्स अनुपुब्बिकथं कथोसि, सेय्यथ
इदं, दानकथं पे ।
- अथ खो सो एको पुरिसो येन देवदत्तो तेनुपसंकमि, उपसंक-
20 मित्वा देवदत्तं एतदवोच ' नाहं भन्ते सक्कोमि तं भगवन्तं जीविता
वोरोपेतुं, महिद्धिको सो भगवा महानुभावो ' ति । ' अलं आवुसो
मा खो त्वं समणं गोतमं जीविता वोरोपेसि, अहमेव समणं
गोतमं जीविता वोरोपेस्सामीति ' । तेन खो पन
समयेन भगवा गिज्झकूटस्स पब्बतस्स पच्चायायं चङ्कमति ।
- 25 अथ खो देवदत्तो गिज्झकूटं पब्बतं अभिरूहित्वा महन्तं सिलं पवि-
ज्झि ' इमाय समणं गोतमं जीविता वोरोपेस्सामीति ' । द्वे पब्बत-
कूटा समागन्त्वा तं सिलं सम्पटिच्छिंसु, ततो पपटिका उप्पतित्वा
तभगवतो पादे रुहिरं उप्पादेसि । अथ खो भगवा उद्धं उल्लोकेत्वा

देवदत्तं एतदवोच ‘ बहं तंयां मोघपुरिस अपुञ्जं पसूतं यं त्वं दुट्ठ-
चित्तो वधकचित्तोः तथागतस्स रुहिरं उप्पादेसीति ’ । अथ खो
भगवा भिक्षू आमन्तेसि—‘इदं भिक्षवे देवदत्तेन पठमं आनन्त-
रिककम्म उपचितं यं दुट्ठचित्तेन वधकचित्तेन तथागतस्स रुहिरं
5 उप्पादितं ’ ति ।

तेन खो पन समयेन राजगहे नालागिरी नाम हत्थी चण्डो
होति मनुस्सघातको । अथ खो देवदत्तो राजगहं पविसित्वा हत्थि-
सालं गन्त्वा हत्थिभण्डे एतदवोच ‘ मयं खो भणे राजजातका
नाम पटिबला नीचठानियं उच्चे ठाने ठपेतुं भत्तं पि वेतनं पि वड्डा-
10 पेतुं, तेन हि भणे यदा समणो गोतमो इमं रच्छं पटिपन्नो होति
तदा इमं नालागिरिं हत्थिं मुञ्चित्वा इमं रच्छं पटिपादेथा ’ ति ।
‘एवं भन्ते’ ति खो ते हत्थिभण्डा देवदत्तस्स पच्चस्सोसुं । अथ खो
भगवा पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरं आदाय सम्बहुलेहि
भिक्षूहि सद्धिं राजगहं पिण्डाय पाविसि । अथ खो भगवा तं
15 रच्छं पटिपज्जि, अद्दसासु खो ते हत्थिभण्डा भगवन्तं तं रच्छं
पटिपन्नं, दिस्वान नालागिरिं हत्थिं मुञ्चित्वा तं रच्छं पटिपादेसुं ।
अद्दसा खो नालागिरिं हत्थी भगवन्तं दूरतो व आगच्छन्तं, दिस्वान
सोण्डं उस्सापेत्वा पहट्टकण्णवालो येन भगवा तेन अभिधावि ।
अद्दसासु खो ते भिक्षू नालागिरिं हत्थिं दूरतो व आगच्छन्तं
20 दिस्वान भगवन्तं एतदवोचुं ‘ अयं भन्ते नालागिरिं हत्थी चण्डो
मनुस्सघातको इमं रच्छं पटिपन्नो, पटिक्कमतु भन्ते भगवा, पटिक्कमतु
सुगतो ’ ति । ‘ आगच्छत भिक्षवे, मा भायित्थ, अट्ठानं एतं
भिक्षवे अनवकासो यो परूपक्कमेन तथागतं जीविता वोरोपेय्य,
अनुपक्कमेन भिक्षवे तथागता परिनिब्बायन्तीति ’ ।

25 तेन खो पन समयेन मनुस्सा पासादेसु पि हम्मियेसु पि छद-
नेसु पि आरुब्बहा अच्छन्ति । तत्थ ये ते मनुस्सा अरसद्धा अप्प-
सन्ना दुब्बुद्धिनो ते एवमाहंसु ‘ अभिरूपो मत भो महासमणो
पा. पा. ९

नागेन विहेठियिस्सतीति । ये पन ते मनुस्सा सद्धा पसन्ना पण्डिता बुद्धिमन्तो ते एवमाहं सु ‘ चिरस्सं वत भो नागो नागेन सद्धामेस्सतीति ’ । अथ खो भगवा नालागिरिं हत्थि मेत्तेन चित्तेन फरि । अथ खो नालागिरि हत्थी भगवतो मेत्तेन चित्तेन फुट्ठो 5 सोण्डं ओरोपेत्वा येन भगवा तेनुपसंकमि, उपसंकमित्वा भगवतो पुरतो अट्ठासि । अथ खो भगवा दक्खिणेन हत्थेन नालागिरिस्स हत्थिस्स कुम्भं परामसन्तो नालागिरिं हत्थि गाथाहि अज्झमासि—

मा कुञ्जर नागमासदो, दुक्खं हि कुञ्जर नागमासदो,
10 न हि नागहतस्स कुञ्जर सुगति होति इतो परं यतो ।
मा च मदो मा च पापमदो न हि पमत्ता सुगतिं विजन्ति ते,
त्वं अत्र तथा करिस्ससि येन त्वं सुगतिं गमिस्ससीति ॥
अथ खो नालागिरि हत्थी सोण्डाय भगवतो पादपंसूनि गहेत्वा
उपरि मुद्धानि आकिरित्वा पटिकुटितो पटिसाक्कि याव भगवन्तं
15 अद्विख । अथ खो नालागिरि हत्थी हत्थिसालं गन्त्वा सके ठाने
अट्ठासि, तथा दन्तो च पन नालागिरि हत्थी अहोसि । तेन खो
पन समयेन मनुस्सा इमं गाथं गायन्ति—
दण्डेनंके दमयन्ति अङ्कुसेहि कसाहि च ।
अदण्डेन असत्थेन नागो दन्तो महोसिना ति ॥

३५. बुद्धस्स चुन्दगिहे गमनं

—:—

20 अथ खो भगवा भोगनगरे यथाभिरुतं दिहरित्वा आयत्तन्तं
आनन्दं आमन्तेसि ‘ आयामानन्द येन पावा तेनुपसंकमिस्सामा ’
ति । ‘ एवं भन्ते ’ ति खो आयत्ता आनन्दो भगवतो पच्चरसोसि ।

- अथ खो भगवा महता भिक्खुसङ्घेन सार्द्धं येन पावा तदवसरि । तत्र सुदं भगवा पावायं विहरति चुन्दस्स कम्मरपुत्तस्स अम्बवने । अस्सोसि खो चुन्दो कम्मरपुत्तो ‘ भगवा किर पावं अनुप्पत्तो, पावायं विहरति मय्हं अम्बवने ’ ति । अथ खो चुन्दो
- 5 कम्मरपुत्तो येन भगवा तेनुपसंकमि, उपसंकमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि, एकमन्तं निसिञ्चं खो चुन्दं कम्मरपुत्तं भगवा धम्मिया कथाय सन्दरसेसि समादपेसि समुत्तेजेसि सम्पहंसेसि । अथ खो चुन्दो कम्मरपुत्तो भगवता धम्मिया कथाय सन्दस्सितो समादपितो समुत्तेजितो सम्पहंसेतो भगवतं एतदवोच
- 10 ‘ अधिवासेतु मे भन्ते भगवा स्वातनाय भत्तं सार्द्धं भिक्खुसङ्घेना ’ ति । अधिवासेसि भगवा दुप्पहीभावेन । अथ चुन्दो कम्मरपुत्तो भगवतो अधिवासनं विदित्वा उट्टायासना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदाक्खिणं कत्वा पक्कामि । अथ खो चुन्दो कम्मरपुत्तो तस्सा रत्तिया अच्चयेन सके निवसुने एणीतं खादनियं भोजनियं पटिया-
- 15 दापेत्वा पट्टतञ्च सूकरमद्वं भगवतो कालं आरोचापेसि ‘ कालो भन्ते, निवृत्तं भत्तं ’ ति । अथ खो भगवा पुट्ठवहसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरं आदाय सार्द्धं भिक्खुसङ्घेन येन चुन्दस्स कम्मरपुत्तस्स निदेसुनं तेनुपसंकमि, उपसंकमित्वा पञ्जत्ते आसुने निसीदि, निसज्ज खो भगवा चुन्दं कम्मरपुत्तं आमन्तेसि ‘ यं ते चुन्द
- 20 सूकरमद्वं पटियत्तं तेन मं परिविसि, यं पनञ्जं खादनियं भोजनियं पटियत्तं तेन भिक्खुसङ्घं परिविसि ’ ति । ‘ एवं भन्ते ’ ति खो चुन्दो कम्मरपुत्तो भगवतो पटिस्सुत्वा यं अहोसि सूकरमद्वं पटियत्तं तेन भगवन्तं परिविसि, यं पनञ्जं खादनियं भोजनियं पटियत्तं तेन भिक्खुसङ्घं परिविसि । अथ खो भगवा चुन्दं
- 25 कम्मरपुत्तं आमन्तेसि ‘ यं ते चुन्द सूकरमद्वं अवसिद्धं तं सोब्भे निक्खणाहि, नाहं तं चुन्द पस्सामि सदेवके लोके समारके सब्रह्मके सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुरसाय यस्स तं परिभुत्तं सम्मापरिणामं गच्छेय्य अञ्जन्न तथागतस्सा ’ ति । ‘ एवं भन्ते ’ ति खो

- चुन्दो कम्मारपुत्तो भगवतो पटिस्सुत्वा यं अहोसि सूकरमद्वं अबसिद्धं
 तं सोब्भे निखणित्वा येन भगवा तेनुपसंक्रमि, उपसंक्रमित्वा भगवन्तं
 अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि, एकमन्तं निसिन्नं खो चुन्दं कम्मा-
 रुपुत्तं भगवा धम्मिया कथाय सन्दस्सेत्वा समादपेत्वा समुत्तेजेत्वा
 5 सम्पहंसेत्वा उट्ठायासना पक्कामि । अथ खो भगवतो चुन्दस्स
 कम्मारपुत्तस्स भत्तं भुत्ताविस्स खरो आबाधो उप्पज्जि लोहितपक्ख-
 न्दिका, पवाळ्हा वेदना वत्तन्ति मारणान्तिका । ता सुदं भगवा
 सतो सम्पजानो अधिवासेसि अविहज्जमानो, अथ खो भगवा
 आयस्मन्तं आनन्दं आमन्तेसि ' आयामानन्द, येन कुसिनारा तेनु-
 10 पसंक्रमिस्सामा ' ति । ' एवं भन्ते ' ति खो आयस्मा आनन्दो
 भगवतो पच्चस्सोसि—

चुन्दस्स भत्तं भुज्जित्वा कम्मारस्सा ति मे सुतं ।

आबाधं सम्फुसी धीरो पवाळ्हा मारणान्तिकं ॥

भुत्तस्स च सूकरमद्वेन व्याधिप्पवाळ्हा उदपदि सत्थुनो ।

- 15 विरिच्चमानो भगवा अबोच ' गच्छामहं कुसिनारं नगरं ' ति ॥

३६. बुद्धस्स निब्बाणं

- अथ खो भगवा आयस्मन्तं आनन्दं आमन्तेसि ' सिया खो
 पनानन्द, तुम्हाकं एवमस्स " अतीतसत्थुकं पावचनं, नत्थि नो
 सत्था ' ति, न खो पनेतं आनन्द एवं दइब्बं । यो वो आनन्द
 मया धम्मो च दिनयो च देसितो पज्जत्तो सो वो ममच्चयेन सत्था ।
 20 यथा खो पनानन्द एतरहि भिक्खु अज्जमज्जं आवुसोवादेन समु-
 दाचरन्ति न वो ममच्चयेन एवं समुदाचरितब्बं, थेरतरेन आनन्द
 भिक्खुना नवकतरो भिक्खु नामेन वा गोत्तेन वा आवुसोवादेन वा
 समुदाचरितब्बो, नवकतरेन भिक्खुना थेरतरो भिक्खु भन्ते ति वा

- आयस्मा ति वा समुदाचरितब्बो । आकंखमानो आनन्द संघो मम-
 चयेन खुद्धानुखुदकानि सिक्खापदानि समूहन्तु । छन्नस्स आनन्द
 भिक्खुनो ममचयेन ब्रह्मदण्डो कातब्बो ” ति । ‘ कतमो पन
 भन्ते ब्रह्मदण्डो ’ ति । ‘ छन्नो आनन्द भिक्खु यं इच्छेय्य तं
 5 वदेय्य, सो भिक्खुहि नेव वत्तब्बो न ओवदितब्बो न अनुसासि-
 तब्बो ’ ति । अथ खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि ‘ सिया खो पन
 भिक्खवे एक भिक्खुस्स पि कंखा वा विमति वा बुद्धे वा धम्मे वा
 संघे वा मग्गे वा पटिपदाय वा, पुच्छथ भिक्खवे, मा पच्छाविप्पटि-
 सारिनो अहुवत्थ—सम्मुखीभूतो नो सत्था अहोसि, न मयं साक्खि-
 10 म्ह भगवन्तं सम्मुखा पटिपुच्छित्तुं ’ ति । एवं वुत्ते ते भिक्खू तुण्ही
 अहेसुं । दुतियं पि....ततियं पि खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि....
 ततियं पि खो ते भिक्खू तुण्ही अहेसुं । अथ भो भगवा भिक्खू
 आमन्तेसि ‘ सिया खो पन भिक्खवे सत्थुगारवेनापि न पुच्छे-
 य्याथ, सहायको पि भिक्खवे सहायकस्स आरोचेतू ’ ति । एवं
 15 वुत्ते ते भिक्खू तुण्ही अहेसुं । अथ खो आयस्मा आनन्दो भग-
 वन्तं एतदवोच ‘ अच्छरियं भन्ते, अब्भुतं भन्ते, एवं पसन्नो अहं
 भन्ते, इमस्मिं भिक्खुसंघे नत्थि एकभिक्खुस्स पि कंखा वा विमति
 वा बुद्धे वा धम्मे वा संघे वा मग्गे वा पटिपदाय वा ’ ति । ‘ प-
 सादा खो त्वं आनन्द वदेसि, आणमेव हेत्थ आनन्द तथागतस्स,
 20 नत्थि इमस्मिं भिक्खुसंघे एकभिक्खुस्स पि कंखा वा विमति वा बुद्धे
 वा धम्मे वा संघे वा मग्गे वा पटिपदाय वा, इमेसं हि आनन्द
 पञ्चन्नं भिक्खुसतानं यो पच्छिमक्को भिक्खु सो सोतापन्नो अविनि-
 पातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायनो ’ ति । अथ खो भगवा भिक्खू
 आमन्तेसि ‘ हन्द दानि भिक्खवे आमन्तयामि वो, वयधम्मा
 25 संखारा, अप्पमादेन सम्पादेथा ’ ति । अयं तथागतस्स पच्छिमा
 वाचा । अथ खो भगवा पठमज्झानं समापज्जि, पठमज्झाना वुट्ठहि-
 त्वा दुतियज्झानं....ततियज्झानं....चतुत्थज्झानं....समापज्जि, चतु-
 त्थज्झाना वुट्ठहित्वा आकासानञ्चायतनं समापज्जि, आकासानञ्चाय-

- तनसमापत्तिया बुद्धहित्वा विज्जाणञ्चायतनं समापज्जि, विज्जाणाञ्चाय-
 यतनसमापत्तिया बुद्धहित्वा आक्खिञ्ज्जायतनं समापज्जि, आक्खिञ्ज-
 ज्जायतनसमापत्तिया बुद्धहित्वा नेवसज्जानासज्जायतनं समापज्जि,
 नेवसज्जानासज्जायतनसमापत्तिया बुद्धहित्वा सज्जावेदयितनिरोधं
 5 समापज्जि । अथ खो आयरमा आनन्दो आयरमन्तं अनुरुद्धं एत-
 दवोच ‘ परिनिब्बुतो भन्ते अनुरुद्ध भगवा ’ ति । ‘ न आवुसो
 आनन्द भगवा परिनिब्बुतो, सज्जावेदयितनिरोधं समापन्नो ’
 ति । अथ खो भगवा सज्जावेदयितनिरोधसमापत्तिया बुद्ध-
 हित्वा नेवसज्जानासज्जायतनं....आक्खिञ्ज्जायतनं....विज्जाण-
 10 ञ्चायतनं....आकासानञ्चायतनं....चतुत्थज्ज्ञानं....ततियज्ज्ञानं....
 दुतियज्ज्ञानं....पठमज्ज्ञानं समापज्जि, पठमज्ज्ञाना बुद्धहित्वा दुति-
 यज्ज्ञानं....ततियज्ज्ञानं....चतुत्थज्ज्ञानं समापज्जि, चतुत्थज्ज्ञाना
 बुद्धहित्वा समनन्तरा भगवा परिनिब्बायि । परिनिब्बुते भगवति
 सह परिनिब्बाना महाभूमिचालो अहोसि, भिसनको लोमहंसी देव-
 15 न्दुभियो च फल्लिमु । परिनिब्बुते भगवति सह परिनिब्बाना ब्रह्मा
 सहम्पति इमं गाथं अभासि—

सव्वे व निक्खिप्पिस्सन्ति भूता लोके समुत्सयं ।

यथा एतादिसो सत्था लोके अप्पट्ठिग्गलो ॥

तथागतो बलप्पत्तो सम्बुद्धो परिनिब्बुतो ति ॥

- 20 परिनिब्बुते भगवति सह परिनिब्बाना सक्को देवानं इन्दो इमं
 गाथं अभासि—

अनिच्चा वत संखारा उप्पादवयधम्मिनो ।

उपज्जित्वा निरुज्झन्ति तेसं वूपसमो सुखो ति ॥

परिनिब्बुते भगवति सह परिनिब्बाना आयत्ता अनुरुद्धो इमा

- 25 गाथायो अभासि—

नाहु अस्सासपस्सासो अितचित्तस्स तादिनो ।

अनेजो सन्ति आरब्ध यं कालं अकरी मुनी ॥

असल्लीनेन चित्तेन वेदनं अज्झवासायि ।

पज्जोतस्सेव निब्बानं विमोम्हो चेतसो अहू ति ॥

परिनिव्वुते भगवति सह परिनिव्वाना आयस्मा आनन्दो इमं गाथं
अभासि—

5 तदासि यं भिम्भनकं तदासि लोमहंसनं ।

सब्बाकारवरूपेते सम्बुद्धे परिनिव्वुते ति ॥

नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स ।

३७. दससीलानि

- अथ खो भगवा कपिलवत्थुस्मिं यथाभिरन्तं दिहरित्वा येन सावत्थि
तेन चारिकं पक्कामि । अनुपुब्बेन चारिकं चरमानो येन सावत्थि
10 तदवसरि । तत्र सुदं भगवा सावत्थियं दिहरति जेतवने अनाथ-
पिण्डकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन आयस्मतो सारिपुत्तस्स
उपट्ठाककुलं आयस्मतो सारिपुत्तस्स सन्तिके दारकं पाहेसि ‘ इमं
दारकं थेरो पव्वाजेतू ’ ति । अथ खो आयस्मतो सारिपुत्तस्स
एतदहोसि ‘ भगवता सिक्खापदं पज्जत्तं, न एकेन द्वे सामणेरा
15 उपट्ठापेतब्बा ति, अयं च मे राहुलो सामणेरो, कथं नु खो मया
पटिपज्जितब्बं ’ ति । भगवतो एतमत्थं आरोचेसि । ‘ अनुजा-
णामि भिक्खवे व्यत्तेन भिक्खुना पटिबलेन एकेन द्वे सामणेरे
उपट्ठापेतुं, यावतके वा पन उरुहति ओवदितुं अनुमासितुं ताव-
तके उपट्ठापेतुं ’ ति । अथ खो सामणेराणं एतदहोसि ‘ कति नु
20 खो अम्हाकं सिक्खापदानि, कथं च अहेहि सिदिखतब्बं ’ ति ।
भगवतो एतमत्थं आरोचेसुं । ‘ अनुजाणामि भिक्खवे सामणेराणं

दस सिक्खापदानि तेसु च सामणेरेहि सिक्खितुं—पाणीतिपाता
 वेरमणी, अदिन्नादाना वेरमणी, अब्रह्मचरिया वेरमणी, मुसावादा
 वेरमणी, सुरामेरयमज्जपमादट्ठाना वेरमणी, विकालभोजना वेरमणी,
 नच्चगीतवादितविसूकदस्सना वेरमणी, मालागन्धविलेपनधारणमण्डन-
 5 विभूसनट्ठाना वेरमणी, उच्चासयनमहासयना वेरमणी, जातरूपरज-
 तपटिग्गहणा वेरमणी, अनुजानामि भिक्खवे सामणेरानं इमानि दस
 सिक्खापदानि, इमेसु च सामणेरेहि सिक्खितुं ' ति ।

३८. सरीरस्स ३२ विभागा

अत्थि इमस्मिं काये केसा लेमा नखा दन्ता तचो मंसं नहारु
 अट्ठि अट्ठिमज्जा वक्कं हृदयं यकतं किलोमकं पिहकं पप्फासं अन्तं
 10 अन्तगुणं उदरियं करीसं पित्तं सेम्हं पुब्बो लोहितं सेदो मेदो
 अस्सु वसा खेळो सिङ्घाणिका लसिका मुत्तं मत्थके मत्तलुङ्गं ।
 द्वत्तिसाकारं ।

३९. सामणेरपञ्चानि

एकन्नाम किं ? सब्बे सत्ता आहारट्ठितिका । द्वे नाम किं ?
 नामञ्च, रूपञ्च । तीणि नाम किं ? तिस्सो वेदना । चत्तारि नाम
 15 किं ? चत्तारि अरियसच्चानि । पञ्च नाम किं ? पञ्चुपादानक्खन्धा ।
 छ नाम किं ? छ अज्झत्तिकानि आयतनानि । सत्त नाम
 किं ? सत्त बोज्झङ्गा । अट्ठ नाम किं ? अरियो अट्ठाङ्गिको
 मग्गो । नव नाम किं ? नव सत्तावासा । दस नाम किं ? दसहज्जेहि
 समन्नागतो अरहा ति वुच्चति । कुमारपञ्चं ।

४०. सेकखधम्मा

- सद्धिविहारिकेन भिक्खवे उपज्झायहि सम्मावात्तितब्बं, तत्रायं सम्मावतना—कालस्सेव उट्ठाय उपाहना ओमुञ्चित्वा एकंसं उत्तरासङ्गं करित्वा दन्तकट्टं दातब्बं, मुखोदकं दातब्बं, आसनं पञ्जापेतब्बं । सचे यागु होति भाजनं धोवित्वा यागु उपनामेतब्बा ।
- 5 यागुं पीतस्स उदकं दत्त्वा भाजनं पटिगहेत्वा नीचं कत्वा साधुकं अपरिघंसन्तेन धोवित्वा पटिसामेतब्बं । उपज्झायहि वुट्ठित्ते आसनं उद्धरितब्बं । सचे सो देसो उक्कापो होति सो देसो सम्मज्जितब्बो । सचे उपज्झायो गामं पविसितुकामो होति निवासनं दातब्बं, पटिनिवासनं पटिगहेतब्बं, कायबन्धनं दातब्बं, सगुणं कत्वा संघाटियो
- 10 दातब्बा, धोवित्वा पत्तो सउदको दातब्बो । सचे उपज्झायो पच्छासमणं आकंखति तिमण्डलं पटिच्छादेन्तेन परिमण्डलं निवासैत्ता कायबन्धनं बन्धित्वा सगुणं कत्वा संघाटियो पारुपित्वा गाण्हिकं पटिमुञ्चित्वा धोवित्वा पत्तं गहेत्वा उपज्झायस्स पच्छासमणेन होतब्बं । नातिदूरे गन्तब्बं, न अच्च सत्ते गन्तब्बं, पत्तपरियापन्नं
- 15 पटिगहेतब्बं । न उपज्झायस्स भणमानस्स अन्तरन्तरा कथा ओपातेतब्बा, उपज्झायो आपत्तिसामन्ता भणमानो निवारेतब्बो । विवत्तन्तेन पठमन्तरं आगन्त्वा आसनं पञ्जापेतब्बं, पादोदकं पादपीठं पादकथालिकं उपनिर्विखापितब्बं, पच्चुगन्त्वा पत्तचीवरं पटिगहेतब्बं, पटिनिवासनं दातब्बं, निवासनं पटिगहेतब्बं । सचे चीवरं
- 20 सिन्नं होति मुहुत्तं उण्हे ओतापेतब्बं, न च उण्हे चीवरं निदहितब्बं । चीवरं संहारितब्बं, चीवरं संहरेन्तेन चतुरलङ्गं कण्ठं उरसां रेत्वा चीवरं संहारितब्बं, मा मज्झे भङ्गो अहोसीति, ओभेगे कायबन्धनं कातब्बं । सचे पिण्डपातो होति उपज्झायो च भुञ्जितुकामो होति उदकं दत्त्वा पिण्डपातो उपनामेतब्बा । उपज्झायो पानिषेय
- पा. पा. १०

- पुच्छितब्बो । भुत्ताविस्स उदकं दत्त्वा पत्तं पटिग्गहेत्वा नीचं कत्वा साधुकं अपरिग्रसन्तेन धोवित्वा वोदकं कत्वा मुहुत्तं उण्हे ओतापे-
तब्बो, न च उण्हे पत्तो निदहितब्बो । पत्तचीवरं निक्खिपितब्बं,
पत्तं निक्खिपन्तेन एकेन हत्थेन पत्तं गहेत्वा एकेन हत्थेन हेट्ठामञ्च
5 वा हेट्ठापीठं वा परामसित्वा पत्तो निक्खिपितब्बो, न च अनन्तर-
हिताय भूमिया पत्तो निक्खिपितब्बो । चीवरं निक्खिपन्तेन एकेन
हत्थेन चीवरं गहेत्वा एकेन हत्थेन चीवरवसं वा चीवररज्जुं वा पमज्जित्वा
पारतो अन्तं ओरतो भोगं कत्वा चीवरं निक्खिपितब्बं । उपज्झा-
यम्हि वुट्ठिते आसनं उद्धरितब्बं, पादोदकं पादपीठं पादकथलिकं
10 पटिसामेतब्बं, सचे सो देसो उक्कापो होति सो देसो सम्मज्जि-
तब्बो । सचे उपज्झायो न्हायितुकामो होति न्हानं पटियादेतब्बं,
सचे सीतेन अत्थो होति सीतं पटियादेतब्बं, सचे उण्हेन अत्थो होति
उण्हं पटियादेतब्बं । सचे उपज्झायो जन्ताघरं पविसितुकामो होति
चुण्णं सत्तेतब्बं, मत्तिका तेमेतब्बा, जन्ताघरपीठं आदाय उपज्झायस्स
15 पिट्ठितो पिट्ठितो गन्त्वा जन्ताघरपीठं दत्त्वा चीवरं पटिग्गहेत्वा एक-
मन्तं निक्खिपितब्बं, चुण्णं दातब्बं, मत्तिका दातब्बा । सचे उरस्स-
हति जन्ताघरं पविसितब्बं, जन्ताघरं पविसन्तेन मत्तिकाय मुखं
मक्खेत्वा पुरतो च पच्छतो च पटिच्छादेत्वा जन्ताघरं पविसितब्बं । न
थेरे भिक्खू अनुपक्खज्ज निसीदितब्बं, न नवा भिक्खू आसेनेन पटिवा-
20 हेतब्बा । जन्ताघरे उपज्झायस्स परिकम्भं कातब्बं, जन्ताघरा
निक्खमन्तेन जन्ताघरपीठं आदाय पुरतो च पच्छतो च पटिच्छा-
देत्वा जन्ताघरा निक्खमितब्बं । उदके पि उपज्झायस्स परिकम्भं
कातब्बं, न्हातेन पठमतरं उत्तरित्वा अत्तनो गत्तं वोदकं कत्वा
निवासेत्वा उपज्झायस्स गत्ततो उदकं पमज्जितब्बं, निवासनं
25 दातब्बं, संघाटि दातब्बा, जन्ताघरपीठं आदाय पठमतरं आगन्त्वा
आसनं पब्बापेतब्बं, पादोदकं पादपीठं पादकथलिकं उपनिक्खिपि-
तब्बं, उपज्झायो पानियेन पुच्छितब्बो । सचे उद्दिप्पापेतुकामो होति

- उद्दिशापेतब्बो, सचे परिपुच्छितुकामो होति परिपुच्छितब्बो । यरिंम विहारे उपज्झायो विहरति सचे सो विहारो उक्कापो होति सचे उस्सहति सोधेतब्बो, विहारं सोधेन्तेन पठमं पत्तचीवरं नीहरित्वा एकमन्तं निक्खिपितब्बं, निसीदनपच्चत्थरणं नीहरित्वा एकमन्तं
- 5 निक्खिपितब्बं । मच्चो नीचं कत्वा साधुकं अपरिघंसन्तेन असंघट्टन्तेन क्वाटपिट्ठं नीहरित्वा एकमन्तं निक्खिपितब्बो । पीठं नीचं कत्वा साधुकं अपरिघंसन्तेन असंघट्टन्तेन क्वाटपिट्ठं नीहरित्वा एकमन्तं निक्खिपितब्बं । मच्चपटिपादका नीहरित्वा एकमन्तं निक्खिपितब्बा, खेळमल्लको नीहरित्वा एकमन्तं निक्खिपितब्बो,
- 10 अपस्सेनफलकं नीहरित्वा एकमन्तं निक्खिपितब्बं, भुम्मत्थरणं यथापब्बज्जं सल्लखेत्वा नीहरित्वा एकमन्तं निक्खिपितब्बं । सचे विहारे सन्तानकं होति उल्लोका ठमपं ओहारेतब्बं, आलोकसन्धिकण्णभागा पमज्जितब्बा । सचे गेरुकपरिकम्मकता भित्ति कण्णकिता होति चोळकं तेमेत्वा पीळेत्वा पमज्जितब्बा, सचे काळ-
- 15 वण्णकता भूमि कण्णकिता होति चोळकं तेमेत्वा पीळेत्वा पमज्जितब्बा, सचे अकता होति भूमि उदकेन परिप्फोसित्वा सम्मज्जितब्बा, मा विहारो रजेन उह्वज्जीति । संकारं विचिनित्वा एकमन्तं छड्डेतब्बं ।

४१. सूकरपेतकथा

- ‘ कायो ते सब्बसोवण्णो ’ ति । इदं सत्थरि राजगहं उप-
- 20 निस्साय वेळुवने कलन्दकानेवापे विहरन्ते अज्जतंरं सूकरमुखपेतं आरब्धं वुत्तं । अतीते किर कस्सपस्स भगवतो सासने एको भिक्खु कायेन सज्जतो अहोसि, वाचाय असज्जतो भिक्खू अकोसति परि-

भासति । सो कालं कत्वा निरये निब्बत्तो । एकं बुद्धन्तरं तत्थ
 कचित्वा ततो चार्धत्वा इमस्मिं बुद्धुप्पादे राजगृहसमीपे गिज्झकूटे
 पब्बतपादे तस्सेव कम्मस्स विपाकवत्सेन खुप्पिपासाभिभूतो पेतो हुत्वा
 निब्बत्ति । तस्स कायो सुवण्णवण्णो अहोसि, मुखं सूकरमुख-
 5 सदिसं । अथायस्मा नारदो गिज्झकूटपब्बते वसन्तो पातो व
 सरिरपटिजग्गनं कत्वा पत्तचीवरं चादाय राजगृहं पिण्डचारत्थाय
 गच्छन्तो अन्तरामग्गे तं पेतं दिस्वा तेन कतकम्मं पुच्छन्तो
 मायग्गह—

कायो ते सब्बसोदण्णो सब्बा ओभासते दिसा ।

10 मुखं ते सूकरस्सेव किं कम्ममकारि पुरे ति ॥

[तत्थ ‘ कायो ते सब्बसोदण्णो ’ ति तव कायो देहो सब्बो
 सुवण्णवण्णो उत्तत्तकनकसन्निभो, ‘ सब्बा ओभासते दिसा ’ ति
 तस्स प्रभाय सब्बापि दिसा समन्ततो पभासति विज्जेतति, ओभा-
 सते ति वा अन्तो गवहेतु-अत्थं इदं पदं ति ते कायो सब्बसोदण्णो

15 सब्बा दिसा ओभासेति विज्जेतेतीति अत्थो ददृब्बो । ‘ मुखं ते
 सूकरस्सेवा ’ ति मुखं पन ते सूकरस्स विय सूकरमुखसदिसं तव
 मुखं ति अत्थो, ‘ किं कम्ममकारि पुरे ’ ति त्वं पुब्बे अतीतजातियं
 कीदिसं कम्मं अकासीति पुच्छति ।] एवं सो धेरेन पन पेतो
 का कम्मं पुट्ठो गाथाय विस्सज्जेन्तो

20 ‘ कायेन सज्जतो आसिं, वाचायासिं असज्जतो ।

तेन मे तादिसो वण्णो यथा पस्ससि नारदा ’ ति ॥

आह । [तत्थ ‘ कायेन सज्जतो आसिं ’ ति कायिकेन सज्जमेन
 सज्जतो कायिकेन संवरेण संवृतो अहोसिं ‘ वाचायासिं असज्जतो ’
 ति वाचसिकेन असंवरेण समन्नागतो अहोसिं, ‘ तेना ’ ति तेन

25 उभयेन सज्जमेन च, ‘ मे ’ ति मय्यं, ‘ तादिसो वण्णो ’ ति
 एतादिसो यथा त्वं नारद पञ्चक्खतो पस्ससि एवरूपो कायेन
 सज्जससंष्ठानो सुवण्णवण्णो मुखेन सूकरसदिसो आसिं ति योजना,

वण्णसद्दोहि इयं चक्षिस्सठाने व दड्डब्बो ।] एवं पेतो थेरेन
पुच्छितो तमत्थं विस्सज्जेत्वा तमेव कारणं कत्वा थेरेस ओवादं
देन्तो गायमाह—

तं ताहं नारद ब्रूमि 'सामं दिट्ठमिदं तथा ।

- 5 माकासि मुखसा पापं, मा [खो] सूकरमुखो अहू 'ति ॥
[तत्थ 'तं' ति तस्मा, 'ताहं' ति ते अहं, 'नारद' ति थेरं
आत्तापति, 'ब्रूमीति' कथेमि, 'सामं' ति सयमेव, 'इदं' ति
अत्तनो सरीरं सन्धाय वदति, अयं हेत्थ अत्थो, यस्मा भन्ते नारद
इदं सम सरीरं गलतो पट्टाय हेट्ठा म्मुत्तससण्ठानं उपरि सूकर-
10 सण्ठानं तथा पच्चक्खतो ताव दिट्ठं तस्मा ते अहं ओवादसेन
वदामि, किं इदं ति चेति आह 'माकासि मुखसा पापं, मा खो
सूकरमुखो अहू 'ति, तत्थ 'मा' ति पटिसेधे निगातो 'मुखसा'
ति मुखेन, 'खो' ति अवधारणं, वाचाय पापवत्तं मा आकासि,
मा करोहि मा खो सूकरमुखो अहू 'ति, अहं विय सूकरमुखो
15 अहोसि येव, सचे पन त्वं मुखरो हुत्वा वाचाय पापं करेय्यासि
एकसेन सूकरमुखो भवेय्यासि, तस्मा माकासि मुखसा पापं ति
फलपटिसेधनमुद्धेन ति हेत्तुमेव पटिसेधेति ।] अथायस्मा नारदो
राजगहे पिण्डाय चरित्वा पन्थाभत्तं पिण्डपानपटिक्कन्तो चतुपरि-
समज्जे निसिन्नस्स सत्थुनो तमत्थं आगेचेसि । सत्था 'नारद,
20 पुब्बेव मया सो सत्तो दिट्ठो ' ति वत्वा अनेवाकारवेकारं
वचीदुच्चरितसान्निहितं आदीनवं वचीसुच्चरितपटिसंयुत्तं आनित्सं
पकासेन्तो धम्मं देसेसि । सा देसना सम्पत्तपरिसाय सात्थिवा
अहोसि । सूकरपेतवत्थुवण्णना ।

४२ पेसकारधीताकथा

- अन्वभूतो ' ति इमं धम्मदेसनं सत्था अगाळवे चेतिये दिह-
रन्तो एकं पेसकारधीतरं आरब्ध कथेसि । एकदिवसं हि आळवि-
वासिनो सत्थरि आळविं अनुप्पत्ते निमन्तेत्वा दानं अदंसु । सत्था
भत्तकिच्चावसाने अनुमोदनं करोन्तो ' अद्दुवं जीवितं, धुवं मरणं,
5 अवस्सं मया मरितब्बं, मरणपरियोसानं मे जीवितं, जीवितमेव
अनियतं, मरणं नियतं—ति एवं म णसति भावेथ, येसं हि मरणसति
अभाविता ते पच्छिमे काले आसीविसं दित्वा भीतुरिसो विय
सन्तासप्पत्ता भेरवरवं रवन्ता कालं करोन्ति, येसं पन मरणसति
भाविता ते दूरतो व आसीविसं दित्वा दण्डकेन गहेत्वा दडुत्वा
10 ठितुरिसो विय पच्छिमे काले न सन्तसन्ति, तस्मा मरणसति
भावतेब्बा ' ति अह । तं धम्मदेसनं सुत्वा अवसेसा जना सकि-
च्चप्पसता व अहेसुं, एका पन सोळसवस्सुद्देसिका पेसकारधीता
' अहो बुद्धानं कथा नाम अच्छरिया, मया मरणसति भावेतुं वट्ट-
तीति ' रत्तिन्दिवं मरणसतिमेव भावेसि । सत्था पि ततो निक्ख-
15 मित्वा जेतवनं अगमासि । सा पि कुमारिका तीणि वस्सानि मर-
णसति भावेसि येव । अत्थेकदिवसं सत्था पच्चससमये लोकं
ओलोकेन्तो तं कुमारिकं अत्तनो जाणजालस अन्तो पविट्ठं दित्वा
' किन्नु खो भविस्सतीति ' उपधारेन्तो ' इमाय कुमारिकाय मम
धम्मदेसनं सुतदिवसतो पढाय तीणि वस्सानि मरणसति भाविता,
20 इदं नाहं तत्थ गन्त्वा इमं कुमारिकं चत्तारो पब्बे पच्छित्वा ताय
विस्सज्जेन्तिया व चतूसु ठानेसु साधुकारं दत्वा इमं गाथं भासि-
स्सामि, सा गाथावसाने सोतापत्तिपले पतिट्ठहिरसति, तं निस्साय
महाजनस्स पि सात्थिका देसना भविरसतीति ' अत्वा पच्चसतभि-
क्खुपरिवारो जेतवना निक्खमित्वा अनुपुब्बेन अगाळवदिहारं अग-

- मासि । आळविवासिनो ' सत्था आगतो ' ति सुत्वा दिहारं गन्त्वा निमन्तरिमु । सा पि कुमारिका सत्थु आगमनं सुत्वा ' आगतो किर मय्हं पिता सामी आचरियो पुण्णचन्दमुखो महागोतमबुद्धो ' ति तुड्ढमानसा ' इतो मे तिण्णं संवच्छरानं मत्थके सुवण्णवण्णो
- 5-सत्था दिट्ठपुब्बो, इदानीं तस्स सुवण्णवण्णं सरीरं दट्ठुं मधुरञ्च वर-धम्मं सोतुं लभिस्सामीति ' चिन्तेसि । पिता पनस्सा सालं गच्छन्तो आह ' अम्म, परसन्तको मे साट्ठको आरोपितो, तस्स विदित्थिमत्तं अनिट्ठितं, तं अज्ज निट्ठापेस्सामि, सीघ्रमेव तसरं वड्ढेत्वा आहरेय्यासीति ' ।
- सा चिन्तेसि ' अहं सत्थु धम्मं सोतुकामा, पिता मं एवमाह, किन्नु
- 10 खो सत्थु धम्मं मुणामि, पितु तसरं वड्ढेत्वा हरामीति ' । अत्थस्सा एतदहोसि ' पिता मं तसरे अनाहरियमाने पेथेय्यापि पमारेय्यापि, तस्मा तसरं वड्ढेत्वा तस्स दत्त्वा पच्छा धम्मं सोत्सामीति ' पीठके निसीदित्वा तसरं वड्ढेसि । आळविवासिनो पि सत्थारं परिवसित्वा पतं गहेत्वा अनुमोदनत्थाय अट्ठमु, सत्था ' यमहं कुलधीतरं
- 15 निस्साय तिसयोजनमगं आगतो सा अज्ज पि ओकासं न लभति, ताय ओकासे लद्धे अनुमोदनं करिस्सामीति ' तुण्हीभूतो निसीदि । एवं तुण्हीभूतं पन सत्थारं सदवेके लोके कोचि किञ्च वत्तुं न विस-हति । सा पि खो कुमारिका तसरं वड्ढेत्वा पच्छियं ठपेत्वा पितु सन्तिकं गच्छमाना परिसपरियन्तं पत्वा सत्थारं ओलोकयमाना व
- 20 अगमासि । सत्था पि गीवं उक्खिपित्वा तं ओलोकेसि । सा ओलोकिताकारेनेव अञ्जासि ' सत्था एवरूपायं परिसायं निसी-दित्वा मं ओलोवेन्तो ममागमनं पच्चासिसति, अत्तो सन्तिकं आग-मनमेव पच्चासिसतीति ' । सा तरुरपच्छिंठ ठपेत्वा सत्थु सन्तिकं अगमासि । कस्सा पन तं सत्था ओलोकेसीति । एवं किररस अ-
- 25 होसि ' एसा एत्तो गच्छमाना एत्थुज्जनकालकिरियं कत्वा अनियत-गतिका भविस्सति, मम सन्तिकं आगन्त्वा गच्छमाना पन सोताप-

- सिक्खं पत्था नियतगतिका हुत्वा तुसितादिमाने भिच्छसिस्सतीति ।
 तस्सा किर तं दिवसं मरणतो भुत्ति माम नत्थि । सा ओल्लोकि
 सङ्ग्राणेनेव सत्थारं उपसंक्रमित्वा छब्बण्णामं रंसीमं अन्तरं पवि-
 सित्वा वन्दित्वा एकमन्तं अट्ठासि तथारूपाय परिसाय मज्जे निसी-
 5 दित्वा तुण्हीभूतं सत्थारं वन्दित्वा ठितवस्सणे येव तं आह ‘कुमा-
 रिके, कुतो आगच्छसीति’ । ‘न जानामि भन्ते’ ति । ‘कत्थ
 गमिस्ससीति’ । ‘न जानामि भन्ते’ ति । ‘न जानासीति’ ।
 ‘जानामि भन्ते’ ति । ‘जानासीति’ । ‘न जानामि भन्ते’ ति ।
 इति मं सत्था चत्तारो पञ्हे पुच्छि, महाजनो उज्झायि “हम्भो
 10 वत्सय, अयं पेसकारधीता स मासञ्चुद्धेन सद्धिं इच्छिणिच्छित्तं
 कथेति, किं नाम न इमाय ‘कुतो आगतामीति’ वुत्ते ‘पेसकार-
 गेहतो’ ति वत्तब्बं, ‘कहं गच्छसीति’ वुत्ते ‘पेसकारसलं’ ति
 वत्तब्बं सिया ” ति । सत्था महाजनं निस्सहं कत्वा
 “कुमारिके त्वं ‘कुतो आगच्छसीति’ पुट्ठा कस्मा ‘न
 15 जानामीति’ वदसीति ” पुच्छि । “भन्ते तुम्हे मम पेसकार-
 गेहतो आगतभावं जानाय, ‘कुतो आगतासीति’ पुच्छन्ता पन
 ‘कुतो आगन्त्वा इध निव्वत्तासीति’ पुच्छथ, अहं पन न जा-
 नामि कुतो आगन्त्वा इध निव्वत्तासीति ति ” । अथस्सा सत्था
 ‘साधु साधु कुमारिके मया पुच्छितपञ्हे व तथा विस्सज्जितो’ ति
 20 साधुकारं दत्वा उत्तरिग्घि पुच्छि “कत्थ गमिस्ससीति’ पुट्ठा
 कस्मा ‘म जानामीति’ वदेसीति ” । “भन्ते, तुम्हे मं ‘तस-
 रपच्छि गहेऽवा पेसकारसलं गच्छसीति’ जानाय, ‘इतो पन
 गम्भा कत्थ निव्वत्तिस्ससीति’ पुच्छथ, अहं च इतो चुता न
 जानामि कत्थ गम्भा निव्वत्तिस्ससीति ” । अथस्सा सत्था ‘मया
 25 पुच्छितपञ्हे येव तथा विस्सज्जितो’ ति दुतियं पि साधुकारं दत्वा
 उत्तरिं पुच्छि “अथ कस्मा ‘न जानासीति’ पुट्ठा ‘जानामीति’
 वदेसीति ” । ‘भन्ते, मम मरणभावं जानामि, तस्सा एवं वदे-
 मीति’ । अथस्सा सत्था ‘पुच्छितपञ्हे येव तथा विस्सज्जितो’

ति साधुकारं दत्वा उत्तरिम्पि पुच्छि “ अथ कस्मा ‘ जानामीति ’
 वुते ‘ न जानामीति ’ वदेसीति ” । “ मरणभावमेव अहं जानामि
 भन्ते, मम रत्तिन्दिवम्पुब्बण्हादिमु पन ‘अमुककाले नाम मरिस्सा-
 मीति ’ न जानामि, तस्मा एवं वदेसिं ” ति । अथस्सा सत्था
 5 ‘ मया पुच्छितपब्बो येव तया कथितो ’ ति चतुत्थं साधुकारं
 दत्वा परिसं आमन्तेसि ‘ एत्तका नाम तुम्हे इमाय कथितं न
 जानाथ, केवलं उज्जायथेव; येसं हि पब्बाचक्खुं नत्थि ते
 अन्धा एव, येसं पब्बाचक्खुं अत्थि ते एव चक्खुमन्तो ’ ति वत्वा
 इमं गाथमाह—

10 अन्धभूतो अयं लोको तनुकेत्थ विपस्सति ।
 सकुन्तो जालमुत्तो व अप्पो सग्गाय गच्छतीति ॥

[तत्थ ‘ अयं लोको ’ ति अयं लोकमहाजनो पब्बाचक्खुनो
 अभावेन अन्धभूतो । ‘ तनुकेत्था ’ ति तनुको एत्थ न बहुजनो
 अनिच्चादिक्सेन विपस्सति, ‘ सकुन्तो जालमुत्तो वा ’ ति यथा
 15 चेकेन साकुणिकेन जालेन ओत्थरित्वा गृहमानकेसु वट्टकेसु कोचि-
 देव जालतो मुच्चति सेसा अन्तो जालं एव पविसन्ति तथा मारजा-
 लेन ओत्थटेसु सत्तेसु बहू अपायगामिनो होन्ति, ‘ अप्पो ’ कोचि-
 देव सत्तो ‘ सग्गाय गच्छति ’ सुगतिं वा निब्बानं वा पापुणातीति
 अत्थो ।] देसनावसाने सा कुमारिका सोतापत्तिफले पतिट्ठाहि,
 20 महाजनस्सापि सात्थिका देसना अहोसीति । सा पि तसरपच्छिं
 गहेत्वा पितु सन्तिकं अगमासि । सो पि निसिन्नको व निदायि,
 तस्सा असल्लक्खेत्वा व तसरपच्छिं उपनामेन्तिया तसरपच्छिं वेम-
 कोटियं पटिहज्जित्वा सद्दं कुरुमाना पति । सो पबुज्जित्वा गहित-
 निमित्तेन वेमं कट्ठि, वेमकोटि गन्त्वा तं कुमारिकं उर्रे पहरि, सा
 25 तत्थेव काठं कत्वा पपता । अथस्सा पिता नं ओलोकेन्तो सकलस-
 रीरेन लोहितमक्खितेन गतित्वा मतं अद्दस । अथस्स महासोको
 उप्पाज्जि, सो ‘ न मे सोकं अब्बो निब्बापेत्तुं सक्खिस्सतीति ’
 पा. पा. ११

रोदन्तो सत्थु सन्तिकं गन्त्वा तमत्यं ओरोचेत्वा ‘ भन्ते, सोकं मे निब्बापेथा ’ ति आह । सत्था तं समस्सासेत्वा ‘ मा सोचि, अनमतम्मास्सि हि संसारे तव एवमेव धीतु मरणकाले पग्गरितं अस्सं चतुन्नं समुद्धानं उदकतो अधिकतरं ’ ति वत्वा अनमतम्माकथं
 5 कथोसि । सो तनुभूतसोको सत्थारं पब्बज्जं याचित्वा लद्धपब्बज्जूप-
 सम्पदो न चिरस्सेव अरहत्तं पापुणीति । पेसकारधीताय वत्थु ।

४३. उत्तिय पञ्हानि

अथ खो उत्तियो परिब्बाजको येन भगवा तेनुपसंकामि, उप-
 संकामित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदि, सम्मोदनीयं कथं साराणीयं वीत्ति-
 सारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो उत्तियो परि-
 10 ब्बाजको भगवन्तं एतदवोच ‘ किन्नु खो भो गोतम सस्सतो
 लोको, इदमेव सच्चं, मोघं अज्जं ’ ति । ‘ अव्याकतं खो एतं
 उत्तिय मया—सस्सतो लोको, इदमेव सच्चं, मोघं अज्जं ’ ति ।
 ‘ किं पन भो गोतम असस्सतो लोको, इदमेव सच्चं, मोघं अज्जं ’ ति ।
 ‘ एतं पि खो उत्तिय अव्याकतं मया—असस्सतो लोको, इदमेव सच्चं,
 15 मोघं अज्जं ’ ति । ‘ किन्नु खो भो गोतम अन्तवा लोको....अन-
 न्तवा लोको....तं जीवं तं सरीरं....अज्जं जीवं अज्जं सरीरं....होति
 तथागतो परम्भरणा न होति तथागतो परम्भरणा....होति च न च होति
नेव होति न न होति तथागतो परम्भरणा, इदमेव सच्चं, मोघं अज्जं’
 ति । ‘ एतं पि खो उत्तिय अव्याकतं मया —नेव होति न न
 20 होति तथागतो परम्भरणा, इदमेव सच्चं, मोघं अज्जं’ ति । ‘ किन्नु
 खो भो गोतम सस्सतो लोको, इदमेव सच्चं, मोघं अज्जं’ ति इति पुरो
 समानो ‘ अव्याकतं खो एतं उत्तिय मया —सस्सतो लोको, इद-

- मेव सच्चं, मोघं अञ्जं ' ति वदेसि । ' किं पन भो गोतम असस्सतो लोको, इदमेव सच्चं, मोघं अञ्जं ' ति इति पुट्ठो समानो ' एतं पि खो उत्तिय अव्याकतं मया—असस्सतो लोको, इदमेव सच्चं, मोघं अञ्जं ' ति वदेसि । ' किन्नु खो भो गोतम अन्तवा
- ५ लोको....अनन्तवा लोको....तं जीवं तं सरिरं....अञ्जं जीवं अञ्जं सरिरं....होति तथागतो परम्मरणा....न होति तथागतो परम्मरणा....होति च न च होति तथागतो परम्मरणा....नेव होति न न होति तथागतो परम्मरणा, इदमेव सच्चं, मोघं अञ्जं ' ति इति पुट्ठो समानो ' एतं पि खो उत्तिय अव्याकतं मया—नेव होति
- 10 न न होति तथा गतो परम्मरणा, इदमेव सच्चं, मोघं अञ्जं ' ति वदेसि । अथ किञ्चरति भोता गोतमेन व्याकतं " ति । ' अभिञ्जाय खो अहं उत्तिय सावकानं धम्मं देसेमि सत्तानं विसुद्धिया सोकपरिदेवानं समतिक्रमाय दुक्खदोमनस्सानं अत्थङ्गमाय आयस्स अधिगमाय निब्बानस्स सच्चिकिरियाया ' ति । ' यं पनेतं भवं
- 15 गोतमो अभिञ्जाय धम्मं देसेसि सत्तानं विसुद्धिया सोकपरिदेवानं समतिक्रमाय दुक्खदोमनस्सानं अत्थङ्गमाय आयस्स अधिगमाय निब्बानस्स सच्चिकिरियाय, सब्बो च तेन लोको निश्चिस्सति उपट्ठो वा तिभागो वा ' ति । एवं वुत्ते भगवा तुण्ही अहोसि । अथ खो आयस्मतो आनन्दस्स एतदहोसि " मा हेवं खो
- 20 उत्तियो परिब्बाजको पापकं दिट्ठिगंतं पटिलभति ' सब्ब सामुक्कसिकं वत मे समणो गोतमो पब्बं पुट्ठो संसादेति नो विस्सज्जेति, न नून विसहतीति, ' तदस्स उत्तियस्स परिब्बाजकस्स दीघरत्तं अहिताय दुक्खाया " ति । अथ खो आयस्मा आनन्दो उत्तियं परिब्बाजकं एतदवोच " तेन हावुसो उत्तिय उपमंते करिस्सामि,
- 25 उपमायं इधेकच्चे विञ्जू पुरिसा भासितस्स अत्थं आजानन्ति । सेय्याथा पि आवुसो उत्तिय रञ्जो पच्चान्तिमं नगरं दब्बहुद्दापं दब्बहपाकारतोरणं एकद्वारं । तत्रस्स दोवारिको पण्डितो व्यत्तो

- मेधावी अञ्जातानं निवारेता जातानं पवेसेता, सो तस्स नगरस्स समन्ता अनुपरियायपथं अनुक्कममानो न पस्सेय्य पाकारसन्धिं वा पाकारविवरं वा अन्तमसो बिळारनिस्सक्कनमत्तप्पि, नो च स्वास्स एवं जाणं होति 'एत्तका पाणा इमं नगरं पविसान्ति वा निक्खमन्ति वा' 5 ति, अथ स्वास्स एवमेत्थ होति, 'ये खो केचि ओळारिका पाणा इमं नगरं पविसान्ति वा निक्खमन्ति वा सब्बे ते इमिना द्वारेन पविसान्ति वा निक्खमन्ति वा' ति। एवमेव खो आवुसो उत्तिय न तथागतस्स एवं उस्सुकं होति 'सब्बो वा तेन लोको निग्यिस्सति उपड्डो वा तिभागो वा' ति, अथ खो एवमेत्थ तथागतस्स होति 10 'ये खो केचि लोकम्हा निग्यिस्सु वा निग्यन्ति वा निग्यिस्सन्ति वा सब्बे ते पञ्च नीवरणे पहाय चेतसो उपक्खिलेस्से पञ्जाय दुब्बलीकरणे चतुसु सतिपट्टानेसु सुपतिट्ठिताचित्ता सत्त बोज्झङ्गे यथाभूतं भावेत्वा एवमेते लोकम्हा निग्यिस्सु वा निग्यन्ति वा निग्यिस्सन्ति वा' ति। यदेव खो त्वं आवुसो उत्तिय भगवन्तं पण्हं अपुच्छि 15 तदेव तं पण्हं भगवन्तं अञ्जेन परियायेन अपुच्छि। तस्मा ते तं भगवा न व्याकासीति "।

- [पञ्चमे 'तुण्ही अहोसीति' सत्थूपलद्धियं ठत्वा अपुच्छं पुच्छतीति तुण्ही अहोसि, 'सब्बसामुक्कंसिकं वत मया सब्बपुच्छानं उत्तमं पुच्छं पुच्छितो समणो गोतमो संसादेति नो विस्स- 20 ज्जेति, ननु न सक्का विस्सज्जेतुं' ति एवं पापिकं दिट्ठिं मा पटिलभतीति, 'तदस्सा' ति तं एवं उप्पन्नदिट्ठिगतं भवेय्य, 'पच्चन्तिमं' ति यस्मा मज्झिमदेसे नगरस्स उद्दापादीनि थिरानि वा होन्ति दुब्बलानि वा सब्बसो वा पन तेसं पाकारो न होति तस्मा तं अगहेत्वा पच्चन्तिमं नगरं ति आह, 'दब्बहुद्दापं' ति थिरपा- 25 कारपादं, 'दब्बहपाकारतोरणं' ति थिरपाकारञ्चेव थिरपिट्ठसंघाटकञ्च 'एकद्वारं' ति कस्मा आह, बहुद्वारस्मिं हि नगरे बहुहि पण्डितदोवारिकोहि भवितब्बं, एकद्वारे एको व वट्टति, तथागतस्स

- च पजाय अञ्जो सदिसो नत्थि, तस्मा सुट्ठु पण्डितभावस्स ओपम्मत्थं एकं येव दोवारिकं दस्सेतुं एकद्वारं ति आह, 'पण्डितो' ति पण्डित्त्वेन समन्नागतो, 'व्यत्तो' ति वेय्यत्ति-येन समन्नागतो, 'मेधावीति' ठानुप्पत्तिया पञ्जासंखाताय 5 मेधाय समन्नागतो, 'अनुपरियायपथं' ति अनुपरियायनामकं मग्गं, 'पाकारसन्धि' ति द्वित्रं इट्ठकानं अपगतट्ठानं, 'पाकारविवरं' ति पाकारस्स छिन्नट्ठानं, 'तदेव तं पञ्हं' ति तं येव सस्सतो लोको ति आदिना नयेन पुट्ठं ठपनीयं पञ्हं पुन पि पुच्छि, 'सब्बो च तेन लोको' ति सत्तूपलद्धियं येव ठत्वा अञ्जेनाकारेन पुच्छतीति 10 दस्सेति ।]

४४. मालुङ्क्यापुत्तस्स बुद्धोपदेसो

- “ यो खो मालुङ्क्यापुत्त एवं वदेय्य ‘न तावाहं भगवति ब्रह्म-चरियं चरिस्सामि याव मे भगवा न व्याकरिस्सति —सस्सतो लोको ति वा असस्सतो लोको ति वा पे नेव होति न न होति तथागतो परम्भरणा ति वा’ ति, अव्याक- 15 तमेव तं मालुङ्क्यापुत्त तथागतेन अस्स, अथ सो पुग्गलो कालं करेय्य । सेय्यथा पि मालुङ्क्यापुत्त पुरिसो सल्लेन विद्धो अस्स सविसेन गाळ्हपलेपनेन, तस्स मित्तामच्चा जातिसालो-हिता भिसक्कं सल्लकत्तं उपट्ठपेय्युं, सो एवं वदेय्य, ‘न तावाहं इमं सल्लं आहरिस्सामि याव न तं पुरिसं जानामि येनम्हि विद्धो— 20 खत्तियो वा ब्राह्मणो वा वेस्सो वा सुद्धो वा’ ति; सो एवं वदेय्य, ‘न तावाहं इमं सल्लं आहरिस्सामि याव न तं पुरिसं जानामि येनम्हि विद्धो —एवंनामो एवंगोत्तो इति वा दीघो

- वा रस्सो वा मज्झिमो वा....काळो वा सामो वा मङ्गुर-
 च्छवि वा....असुक्खिं गामे वा निगमे वा नगरे वा....,याव न
 तं धनुं जानामि येनहि विद्धो यदि वा चापो यदि वा कोदण्डो....,
 याव न तं जियं जानामि यायमि विद्धो यदि वा अक्खस्स यदि वा
 १० सण्ठस्स यदि वा न्हारुस्स यदि वा मरुवाय यदि वा खीरपण्णिनो
,याव न तं कण्डं जानामि येनहि विद्धो यदि वा कच्छं यदि
 वा रोपिमं....यस्स पत्तेहि वाजितं यदि वा गिज्झस्स यदि वा
 कङ्कस्स यदि वा कुल्लस्स यदि वा मोरस्स यदि वा सिथिलह-
 नुनो....यस्स न्हारुना परिक्षित्तं यदि वा गवस्स यदि वा महि-
 १० स्स यदि वा रोरुवस्स यदि वा सेम्हारस्स....,याव न तं सल्लं
 जानामि येनहि विद्धो यदि वा सल्लं यदि वा खुरप्पं यदि वा वेकण्डं
 यदि वा नाराचं यदि वा वच्छदन्तं यदि वा करवीरपत्तं ' ति,
 अज्जातमेव तं मालुङ्क्यापुत्त तेन पुरिसेन अस्स, अथ सो पुरिसो
 कालं करेय्य " ।
- १५ “ सस्सतो लोको ति मालुङ्क्यापुत्त दिट्ठिया सति ब्रह्मचरिय-
 वासो अभविस्सा ति एवं नो, असस्सतो लोको ति मालुङ्क्यापुत्त
 दिट्ठिया सति ब्रह्मचरियवासो अभविस्सा ' ति एवमि नो, सस्सतो
 लोको ति मालुङ्क्यापुत्त दिट्ठिया सति असस्सतो लोको ति वा
 दिट्ठिया सति अत्थेव जाति अत्थि जरा अत्थि मरणं सन्ति सोक्क-
- २० परिदेवदुक्खदीमनस्सुपायासा येसा हं दिट्ठे वा धम्मो निघातं पञ्च-
 पेमि । अन्तवा लोको ति....पे....। तं जीवं तं सरीरं ति....पे....।
 होति तथागतो परम्मरणा ति....पे.... । होति च न च होति
 तथागतो परम्मरणा ति पे । तस्मा ति ह मालुङ्क्यापुत्त
 अव्याकतं च मे अव्याकततो धारेथ, व्याकतं च मे व्याकततो
- २५ धारेथ । किं च मालुङ्क्यापुत्त मया अव्याकतं —सस्सतो लोके ति
 मालुङ्क्यापुत्त मया अव्याकतं, असस्सतो लोको ति....पे....नेव होति
 च न होति तथागतो परम्मरणा ति मया अव्याकतं । कस्मा चेत्तं
 मालुङ्क्यापुत्त मया अव्याकतं —न हेतं मालुङ्क्यापुत्त अत्थसंहितं

- नादिब्रह्मचरियिकं, न निब्बिदाय न विरागाय न निरोधाय न
उपसमाय न अभिञ्जाय न सम्बोधाय न निब्बानाय संवत्तति,
तस्मा तं मया अव्याकतं । किञ्च मालुंक्यापुत्त मया व्याकतं — इदं
दुक्खं ति मालुंक्यापुत्त मया व्याकतं, अयं दुक्खसमुदयो ति.... अयं
5 दुक्खनिरोधो ति.... अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा ति मया
व्याकतं । कस्मा चेत्तं मालुंक्यापुत्त मया व्याकतं—
एत्तं हि मालुंक्यापुत्त अत्थसंहितं एत्तं आदिब्रह्मचरियिकं,
एत्तं निब्बानाय विरागाय निरोधाय उपसमाय अभिञ्जाय सम्बो-
धाय निब्बानाय संवत्तति, तस्मा तं मया व्याकतं ।
10 तस्मा ति ह मालुंक्यापुत्त अव्याकतञ्च मे अव्याकततो
धारेथ, व्याकतञ्च मे व्याकततो धारेथा ” ति । इदमवोच
भगवा । अत्तमनो आयस्मा मालुंक्यापुत्तो भगवतो भासितं
अभिनन्दीति ।

४५. बुद्धस्स वच्छगोत्तेन संवादो

- एवम्मे सुतं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने
15 अनाथपिण्डिकस्स आरामे । अथ खो वच्छगोत्तो परिब्बाजको येन
भगवा तेनुपसंकमि, उपसंकमित्वा भगवत्ता साद्धिं सम्मोदि, सम्मो-
दनीयं कथं साराणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं
निसित्तो खो वच्छगोत्तो परिब्बाजको भगवन्तं एतदवोच “ किन्नु
खो भो गोतमो, ‘ सस्सतो लोको, इदमेव सच्चं, मोघं
20 अञ्जं ’ ति एवंदिट्ठि भवं गोतमो ” ति । “ न खो

- अहं वच्छ एवंदिट्ठि —सस्सतो लोको, इदमेव सच्चं, मोघं
 अञ्जं ” ति । “ किं पन....असस्सतो लोको ”पे
 “किन्नु खो भो गोतमो ‘ सस्सतो लोको....ति एवंदिट्ठि समणो
 गोतमो ति ’ इति पुट्ठो समानो —न खो अहं वच्छ एवंदिट्ठि....
 5 ति वदेसि” ।पे....‘किं पन भवं गोतमो आदीनवं सम्पस्समानो
 एवं इमानि सब्बसो दिट्ठिगतानि अनुपगतो’ ति । ‘सस्सतो लोको ति
 खो वच्छ दिट्ठिगतमेतं दिट्ठिगहनं दिट्ठिकन्तारं दिट्ठिविसूकं दिट्ठिवि-
 प्फदिन्तं दिट्ठिसंयोजनं, सट्ठुक्खं सविघातं सउपायासं सपरिळाहं न
 निब्बिदाय न विरागाय न निरोधाय न उपसमाय न अभिञ्जाय
 10 न सम्बोधाय न निब्बानाय संवत्तति । असस्सतो लोको
 तिपे.... । इमं खो अहं वच्छ आदीनवं सम्पस्समानो एवं
 इमानि सब्बसो दिट्ठिगतानि अनुपगतो ’ ति । ‘ अत्थि पन भोतो
 गोतमस्स किञ्चि दिट्ठिगतं ’ ति । ‘ दिट्ठिगतं ति खो वच्छ, अप-
 नीतमेतं तथागतस्स । दिट्ठं हेतं वच्छ तथागतेन —इति रूपं, इति
 15 रूपस्स समुदयो, इति रूपस्स अत्थगमो, इति वेदना, इति वेदनाय
 सदमुयो....अत्थगमो, इति सब्जा....इति संखारा....इति विञ्जाणं
तस्मा तथागतो सब्बमञ्जितानं सब्बमथितानं सब्ब-अहिंकार-
 मभिकार-मानानुसयानं खया विरागा निरोधा चागा पटिनिस्सग्गा
 अनुपादा विमुत्तो ति वदामीति ’ । ‘ एवं विमुत्तचित्तो पन भो
 20 गोतम भिक्खु कुहिं उपपज्जतीति ’ । ‘ उपपज्जतीति खो वच्छ न
 उपेति ’ । ‘ तेन हि भो गोतम न उपपज्जतीति ’ । ‘ न उपप-
 ज्जतीति खो वच्छ न उपेति ’ । ‘ तेन हि भो गोतम उपपज्जति
 च न च उपपज्जतीति ’ । ‘ उपपज्जति च न च उपपज्जतीति खो
 वच्छ न उपेति ’ । ‘ तेन हि भो गोतम नेव उपपज्जति न न
 25 उपपज्जतीति ’ । ‘ नेव उपपज्जति न न उपपज्जतीति खो वच्छ न
 उपेति ’ । ‘ एवं विमुत्तचित्तो पन भो गोतम भिक्खु कुहिं उप-
 पज्जतीति इति पुट्ठो समानो —उपपज्जतीति खो वच्छ न उपेतीति
 वदेसि.... । एत्थाहं भो गोतम अब्जाणं आपादिं, एत्थ सम्मोह-

- मापादिं, या पि मे एसा भोतो गोतमस्स पुरिमेन कथासल्लापेन अहु
पसादमत्ता सा पि मे एतरहि अन्तरहिता ' ति । ' अलं हि ते
वच्छ अञ्जाणाय, अलं सम्मोहाय । गम्भीरो हयं वच्छ धम्मो
दुद्दसो दुरनुबोधो सन्तो पणीतो अतक्कावचरो निपुणो पण्डितवेद-
5 नियो, सो तथा दुज्जानो अञ्जदिट्ठिकेन अञ्जखन्तिकेन अञ्जरु-
चिकेन अञ्जत्रयोगेन अञ्जथाचरियकेन । तेन हि वच्छ तं येवत्थ
पटिपुच्छिस्सामि, यथा ते खमेय्य तथा नं व्याकरेय्यासि । तं किं
मञ्जासि वच्छ, सचे ते पुरतो अग्नि जलेय्य जानेय्यासि त्वं—अयं
मे पुरतो अग्नि जलतीति ' । ' सचे मे भो गोतम पुरतो अग्नि
10 जलेय्य जानेय्याहं—अयं मे पुरतो अग्नि जलतीति ' । ' सचे पन
तं वच्छ एवं पुच्छेय्य ' यो ते अयं पुरतो अग्नि जलति अयं
अग्नि किं पटिच्च जलतीति, एवं पुट्ठो त्वं वच्छ किं ति
व्याकरेय्यासीति ' । ' सचे मं भो गोतम एवं पुच्छेय्य....एवं पुट्ठो
अहं भो गोतम एवं व्याकरेय्यं—यो मे अयं पुरतो अग्नि जलति
15 अयं अग्नि तिणकट्टुपादानं पटिच्च जलतीति ' । ' सचे ते वच्छ
पुरतो सो अग्नि निब्बायेय्य जानेय्यासि त्वं—अयं मे पुरतो
अग्नि निब्बुतो ' ति । ' सचे मे भो गोतम पुरतो सो अग्नि
निब्बायेय्य जानेय्याहं—अयं मे पुरतो अग्नि निब्बुतो ' ति । ' सचे
पन तं वच्छ एवं पुच्छेय्य—यो ते अयं पुरतो अग्नि निब्बुतो सो अग्नि
20 इतो कतमं दिसं गतो, पुरत्थिमं वा पच्छिमं वा उत्तरं वा दक्खिणं
वा ति, एवं पुट्ठो त्वं वच्छ किं ति व्याकरेय्यासीति ' । ' न
उपेति भो गोतम, यं हि सो भो गोतम अग्नि तिनकट्टुपादानं
पटिच्च अजलि, तस्स च परियादाना अञ्जस्स च अनुपहारा
अनाहारो निब्बुतो तेव संखं गच्छतीति ' । एवं एव खो वच्छ
25 येन रूपेन तथागतं पञ्जापयमानो पञ्जापेय्य तं रूपं तथागतस्स
पहीनं उच्छिन्नमूलं तालावत्थुकतं अनभावकतं आयतिं अनुप्पादधम्मं
रूपसंखाविमुत्तो खो वच्छ तथागतो गम्भीरो अप्पमेय्यो दुप्परियो-

- गाहो सेय्यथा पि महासमुद्धो, उपपज्जतीति न उपेति, न उपपज्ज
 तीति न उपेति, उपपज्जति च न च उपपज्जतीति
 न उपेति, नेव उपपज्जति न न उपपज्जतीति न उपेति । याय वेद-
 नाय तथागतं पज्जापयमानो पज्जापेय्य सा वेदना तथागतस्स
 5 पहीना....वेदनासंखाराविमुत्तो खो वच्छ तथागतो गम्भीरो....सेय्यथा
 पि महासमुद्धो, उपपज्जतीति न उपेति.... । या च सज्जाय.... ।
 येहि संखारेहि.... । येन दिज्जाणेन....न उपेतीति । एवं बुत्ते
 वच्छगोत्तो परिब्बाजको भगवन्तं एतदवोच ‘ सेय्यथा पि भो गोत-
 म गामस्स वा निगमस्स वा अविदूरे महा सालरुखो, तरस्स अनि-
 10 च्चता साखापलासं पलुज्जेय्य, तच्चपपटिका पलुज्जेय्यं, फेगु पलुज्जेय्य,
 सो अपरेण समयेण अपगतसा । पलासो अपगततच्चपपटिको अपगत-
 फेगुको सुद्धो अस्ससारे पतिट्ठितो, एवमेव इदं भोतो गोतमस्स
 पावचनं अपगतसाखापलासं.... सुद्धं सारे पतिट्ठितं । अभिक्कन्तं भो
 गोतम, अभिक्कन्तं भो गोतम, सेय्यथा पि भो गोतम निक्कुज्जितं वा
 15 उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्नं वा विवरेय्य, मूलहरस्स वामगं आचिवखेय्य,
 अन्धकारे वा तेलपज्जोतं धारेय्य ‘चवखुमन्तो रूपानि दक्खिन्तीति’
 एवमेव भोता गोतमेण अनेकपरियायेण धम्मो पकासितो । एसाहं
 भवन्तं गोतमं सरणं गच्छामि धम्मञ्च भिक्खुसंघञ्च, उपासकं मं भवं
 गोतमो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणगतं ” ति । अग्नि-वच्छ-
 20 गोत्त-सुत्तन्तं ।

४६. सम्मा दिट्ठि

- सावत्थियं विहरति । अथ खो आयस्मा कच्चायनगोत्तो येन भगवा तेनुपसंकमि, उपसंकमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा कच्चायनगोत्तो भगवन्तं एतद्वोच ‘ सम्मादिट्ठि सम्मादिट्ठीति भन्ते वुच्चति, कित्तावता नु 5 खो भन्ते समादिट्ठि होतीति ’ । “ द्वयं निस्सितो खो यं कच्चायन लोको येभुय्येन—अत्थितञ्चैव नत्थितञ्च । लोकसमुदयं खो कच्चायन यथाभूतं सम्मप्पज्जाय पस्सतो य लोके नत्थिता सा न होति, लोकनिरोधं खो कच्चायन यथाभूतं सम्मप्पज्जाय पस्सतो या लोके अत्थिता सा न होति । उपायु- 10 पादानाभिनिवेसनिबन्धो खो यं कच्चायन लोको येभुय्येन— तञ्चायं ‘ उपायुपादानं चेतसो अधिट्ठानाभिनिवेसानुसयं न उपेति न उपादियति नाधिट्ठाति ‘अत्ता मे’ ति, दुक्खमेव उप्पज्जमानं उप्पज्जति, दुक्खं निरुज्जमानं निरुज्जतीति’ न कंखति न विचिकिच्छति, अपरप्पच्चया जाणमेवस्स एत्थ होति, एत्तावता खो कच्चायन 15 सम्मादिट्ठि होति । ‘ सब्बं अत्थीति ’ खो कच्चायन अयमेको अन्तो, सब्बं नत्थीति’ अयं दुत्तियो अन्तो, एते ते कच्चायन उभो अन्ते अनुपगम्म मज्जेन तथागतो धम्मं देसेति—अविज्जापच्चया संखारा संखारप्पच्चया विज्जाणंपे.... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खकखन्धस्स समुदयो होति, अविज्जाय त्वेव असेसविरागनि- 20 रोधा संखारनिरोधो, संखारनिरोधा विज्जाण निरोधोपे.... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खकखन्धस्स निरोधो होतीति ” ।

४७. पधानसुत्त

तं [मं] पधान पहितत्तं नदिं नेरञ्जरं पति ।
 विपरक्कम्म ज्ञायन्तं योगक्खेमस्स पत्तिया ॥ १ ॥
 नमुची करुणं वाचं भासमानो उपागमि ।
 किं सो त्वमासि दुब्बण्णो सन्तिके मरणन्तव ॥ २ ॥
 सहस्सभागे मरणं एक्कंसे तव जीवितं ।
 जीव भो जीवितं सेय्यो जीवं पुब्बज्जानि काहांसे ॥ ३ ॥
 चरतो च ते ब्रह्मचरियं अग्निहुत्तञ्च जूहतो ।
 पहतं चीयेते पुब्बं किं पधानेन काहासि ॥ ४ ॥
 दुग्गो मग्गो पधानाय दुक्करो दुरभिसम्भवो ।
 इमा गाथा भणं मारो अट्ठा बुद्धस्स सन्तिके ॥ ५ ॥
 तं तथा वादिनं मारं भगवा एतदब्रवि ।
 पमत्तबन्धु पापिम सेनत्थेन इधागतो ॥ ६ ॥
 अणुमत्तो पि पुब्बज्जो न अत्थो मय्हं न विज्जति ।
 येसं च अत्थो पुब्बज्जानं ते मारो वत्तुमरहति ॥ ७ ॥
 आत्थि सद्धा ततो विरियं पब्बजा च मम विज्जति ।
 एवं मं पहितत्ताम्पि किं जीवमनुपुच्छसि ॥ ८ ॥
 नदीनमपि सोतानि अयं वातो विसोसये ।
 किञ्च मे पहितत्तस्स लोहितं नूपसुस्सये ॥ ९ ॥
 लोहिते सुस्समानमिहि पित्तं सेम्हञ्च सुस्सति ।
 मंसेसु खीयमानेसु भिय्योचित्तं पसीदति ।
 भिय्यो सति च पब्बजा च समाधि मम तिष्ठति ॥ १० ॥
 तस्स मेवं विहरतो पत्तस्सुत्तमवेदनं ।
 कामे नापेक्खते चित्तं पस्स सत्तास्स सुद्धतं ॥ ११ ॥
 कामा ते पठमा सेना दुतिया अरति बुच्चति ।
 तंतिया खुप्पिपासा ते चतुत्थी तण्हा पवुच्चति ॥ १२ ॥

पञ्चमी थीनमिद्धन्ते छट्ठा भीरु पवुच्चति ।
 सत्तमी विचिकिच्छा ते मक्खो थम्भो ते अठमो ॥ १३ ॥
 लाभो सिलोको सक्कारो मिच्छालद्धो च यो यसो ।
 यो चत्तानं समुक्कंसे परे च अवजानति ॥ १४ ॥
 एसा नमुचि ते सेना कण्हस्साभिप्पहारिणी ।
 न नं असूरो जिनाति जेत्वा च लभते सुखं ॥ १५ ॥
 एस मुञ्जं परिहरे धिरत्थु इध जीवितं ।
 सङ्गामे मे मतं सेय्यो यञ्चे जीवे पराजितो ॥ १६ ॥
 पगाब्हा एत्थ [न] दिस्संति एके समणब्राह्मणा ।
 तच्च ममां न जानन्ति येन गच्छन्ति सुब्बता ॥ १७ ॥
 समन्ता धजिनं दिस्वा युत्तं मारं सवाहनं ।
 युद्धाय पच्चुग्गच्छामि मा मं ठाना अचावयि ॥ १८ ॥
 यं ते तं न-प्पसहति सेनं लोको सदेवको ।
 तं ते पञ्जाय भज्जामि आमं पत्तं व अम्हना ॥ १९ ॥
 वसिं करित्वा संकप्पं सतिच्च सुप्पतिट्ठितं ।
 रट्ठा रट्ठं विचरिस्सं सावके विनयं पुथु ॥ २० ॥
 ते अप्पमत्ता पहितत्ता मम सासनकारका ।
 अकामस्स ते गमिस्सन्ति यत्थ गन्त्वा न सोचरे ॥ २१ ॥
 सत्त वस्सानि भगवन्तं अनुबन्धि पदा पदं ।
 ओतारं नाधिगच्छिस्सं सम्बुद्धस्स सतीमतो ॥ २२ ॥
 मेदवण्णं व पासाणं वायसो अनुपरियगा ।
 अपेत्थ मुदुं विन्देम अपि अस्सादना सिया ॥ २३ ॥
 अलद्धा तत्थ अस्सादं वायसेत्तो अपक्कमि ।
 काको व सेलं आसज्ज निब्बिज्जापेम गोतमं ॥ २४ ॥
 तस्स सोकपरेतस्स वीणा कच्छा अभस्सथ ।
 ततो सो दुम्भनो यक्खो तत्थेवन्तरधायथा ति ॥ २५ ॥

४८. धनियसुत्त

धनियो गोपो—

पक्कोदनो दुद्धखीरो हमस्मि, अनुतीरे माहिया समानवासो ।
छन्ना कुटि आहितो गिनि, अथ चे पत्थयसी पवस्स देव ॥ १ ॥

भगवा—

अक्कोधनो विगताखिलो हमस्मि, अनुतीरे महियेकरत्तिवासो ।
विवटा कुटि निब्बुतो गिनि, अथ चे पत्थयसी पवस्स देव ॥ २ ॥

धनियो गोपो—

अन्धकमकसा न विज्जरे, कच्छे रूढ्हतिणे चरन्ति गावो ।
बुद्धिम्पि सहे युं आगतं, अथ चे पत्थयसी पवस्स देव ॥ ३ ॥

भगवा—

बद्धा हि भिसी सुसंखता, तिण्णो पारगतो विनेय्य ओघं ।
अत्थो भसिया न विज्जति, अथ चे पत्थयसी पवस्स देव ॥ ४ ॥

धनियो गोपो—

गोपी मय अस्सवा अलोल दीघरत्तं संवासिया मनापा ।
तस्सा न सुणामि किञ्चि पापं, अथ चे पत्थयसी पवस्स देव ॥ ५ ॥

भगवा—

चित्तं मम अस्सवं विमुत्तं, दीघरत्तं परिभावितं सुदन्तं ।
पापप्पन मे न विज्जति, अथ चे पत्थयसी पवस्स देव ॥ ६ ॥

धनियो गोपो—

अत्तवेतनभतो हमस्मि, पुत्ता च मे समानिया अरोगा ।
तेसं मे सुणामि किञ्चि पापं, अथ चे पत्थयसी पवस्स देव ॥ ७ ॥

भगवा—

नाहं भतकोस्मि कस्सचि, निब्बिट्ठेन चरामि सब्बलोके ।
अत्थो भतिया न विज्जति, अथ चे पत्थयसी पवस्स देव ॥ ८ ॥

धनियो गोपो—

अत्थि वसा अत्थि धेनुपा गोधराणियो पवेनियो पि अत्थि ।
उसभो पि गवम्पती च अत्थि, अथ चे पत्थयसी पवस्स देव ॥९॥

भगवा—

नत्थि वसा नत्थि धेनुपा गोधराणियो पवेनियो पि नत्थि ।
उसभो पि गवम्पतीध नत्थि, अथ चे पत्थयसी पवस्स देव ॥१०॥

धनियो गोपो—

खीला निखाता असम्पवेधी, दामा मुज्जमया नवा सुसण्ठाना ।
न हि सक्खिन्ति धेनुपापि छेतुं, अथ चे पत्थयसी पवस्स देव

भगवा—

[॥११॥

उसभोरिव छेत्व बन्धनानि, नागो पूतिलतं व दालयित्वा ।
नाहं पुन उपेस्सं गढभसेय्यं, अथ चे पत्थयसी पवस्स देव ॥१२॥
निज्जञ्च थलञ्च पूरयंतो, महामेघो पावस्सि तावदेव ।
सुत्वा देवस्स वस्सतो इममत्थं धनियो अभासथ ॥ १३ ॥
' लभा वत नो अनप्पका ये मयं भगवन्तं अद्दसाम ।
सरणं तं उपेम चक्खुम सत्था नो होहि तुवं महामुनि ॥१४॥
गोपी च अहञ्च अस्सवा ब्रह्मचरियं सुगते चरामसे ।
जातिमरणस्स पारगा, दुक्खस्सन्तकरा भवामसे ' ॥ १५ ॥

मारो पाप्पिमा—

नन्दति पुत्तेहि पुत्तिमा, गोमिको गोहि तत्थेव नन्दति ।
उपधी हि नरस्स नन्दना, न हि सो नन्दति यो निरूपधी ॥१६॥

भगवा—

सोचति पुत्तेहि पुत्तिमा, गोमिको गोहि तथेव सोचति ।
उपधी हि नरस्स सोचना, न हि सो सोचति यो निरूपधीति ॥१७॥

४९. धम्मपद

यथापि भमरो पुष्पं वण्णगन्धं अहेठयं ।
 पलेति रसमादाय एवं गामे मुनी चरे ॥ (४९)
 न तेन भिक्खु भवति यावता भिक्खते परे ।
 विसं धम्मं समादाय भिक्खु होति न तावता ॥ (२६६)
 यो ध पुञ्जञ्च पापञ्च बाहेत्वा ब्रह्मचरियवा ।
 संखाय लोके चरति स वे भिक्खू ति वुच्चति ॥ (२६७)
 न जटाहि न गोत्तेन न जच्चा होति ब्राह्मणो ।
 यम्हि सच्चञ्च धम्मो च सो सुची सो च ब्राह्मणो ॥ (३९३)
 किन्ते जटाहि दुम्मेध किन्ते अजिनसाटिया ।
 अब्भन्तरन्ते गहनं बाहिरं परिमज्जसि ॥ (३९४)
 पंसुकूलधरं जन्तुं किसं धमानिसन्थतं ।
 एकं वनस्मिं ज्ञायन्तं तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥ (३९५)
 एकं धम्मं अतीतस्स मुसावादिस्स जन्तुनो ।
 वितिण्णपरलोकस्स नत्थि पापं अकारियं ॥ (१७६)
 सुदस्सं वज्जमज्जेसं अत्तनो पन दुद्दसं ।
 परेसं हि सो वज्जानि ओपुनाति यथा भुसं ।
 अत्तनो पन छादेति कलिं व कित्वा सठो ॥ (२९२)
 अयसा व मलं समुद्धितं तदुद्धाय तमेव खादति ।
 एवं अतिधोनचारिनं सककम्मानि नयन्ति दुग्गातिं ॥ (२४०)
 न हि पापं कतं कम्मं सज्जु खीरं व मुच्चति ।
 दहन्तं बालं अन्वेति भस्माछन्नो व पावको ॥ (७१)
 न हि वेरेन वेरानि सम्मन्तिध कुदाचनं ।
 अवेरेन च सम्मन्ति, एस धम्मो सनन्तनो ॥ (५)

मा पिपेहि समागाञ्छि अप्पियेहि कुदाचनं ।
 पिथानदस्सनं दुक्खं अप्पियानञ्च दस्सनं ॥ (२१०)
 उदकं हि नयन्ति नेत्तिका, उमुकारा नमयन्ति तेजनं ।
 दाहं नमयन्ति तच्छका, अत्तानं दमयन्ति पण्डिता ॥ (८०)
 सेलो यथा एकघनो वातेन न समीरति ।
 एवं निन्दापसंसासु न समिञ्जन्ति पण्डिता ॥ (८१)
 यथा अगारं सुच्छन्नं वुट्ठि न समतिविज्झति ।
 एवं सुभावितं चित्तं रागो न समतिविज्झति ॥ (१४)
 यो वे उप्पतितं कोधं रथं भन्तं व धारये ।
 तमहं सारथिं ब्रूमि रस्मिग्गाहोतरो जनो ॥ (२२२)
 सेय्यो अयोगुलो भुत्तो तत्तो अग्गिसिखूपमो ।
 यञ्चे भुञ्जेय्य दुस्सीलो रट्ठपिण्डं असञ्जतो ॥ (३०८)
 यो सहस्सं सहस्सेन सङ्गामे मानुसे जिने ।
 एकञ्च जेय्यमत्तानं स वे सङ्गामजुत्तमो ॥ (१०३)
 अचिरं वतयं कायो पठविं अधिसेस्सति ।
 छुद्धो अपेतविज्जाणो निरत्थं व कलिङ्गरं ॥ (४१)
 परिजिण्णं इदं रूपं रोगनिहं पभङ्गुणं ।
 भिज्जाति पूतिसन्देहो मरणन्तं हि जीवितं ॥ (१४८)
 दीघा जागरतो रत्ती दीघं सन्तस्स योजनं ।
 दीघो बालानं संसारो सद्धम्मं अविजानतं ॥ (६०)
 सब्बे संखारा अनिच्चा ति यदा पञ्जाय पस्सति ।
 अथ निब्बिन्दती दुक्खे एस मग्गो विसुद्धिया ॥ (२७७)
 सब्बे संखारा दुक्खा ति यदा पञ्जाय पस्सति ।
 अथ निब्बिन्दती दुक्खे एस मग्गो विसुद्धिया ॥ (२७८)
 सब्बे धम्मा अनत्ता ति यदा पञ्जाय पस्सति ।
 अथ निब्बिन्दती दुक्खे एस मग्गो विसुद्धिया ॥ (२७९)

यो च बुद्धञ्च धम्मञ्च संघञ्च सरणं गतो ।
 चत्तारि अरियसच्चानि सम्मप्पञ्जाय पस्सति ॥ (१२०)
 दुक्खं दुक्खसमुप्पादं दुक्खस्स च अतिक्रमं ।
 आरियञ्चट्ठङ्गिकं मगं दुक्खूपसमगामिनं ॥ (१२१)
 एतं खो सरणं खेमं एतं सरणमुत्तमं ।
 एतं सरणमागम्म सब्बदुक्खा पमुच्चति ॥ (१२२)
 दिवा तपति आदिच्चो रत्तिं आभाति चन्दिमा ।
 सन्नद्धो खत्तियो तपति झार्या तपति ब्राह्मणो ।
 अथ सब्बमहोरत्तिं बुद्धो तपति तेजसा ॥ (१२३)
 इध नन्दति पेच्च नन्दति कतपुञ्जो उभयत्थ नन्दति ।
 ' पुञ्जं मे कतं ' ति नन्दति भिय्यो नन्दति सुमात्तिं गते

५०. मालुक्कयापुत्त गाथा

मनुजस्स पमत्तचारिनो तण्हा वड्ढति मालुवा विय ।
 सो पलवती हुराहुरं फलमिच्छं व वनस्मि वानरो ॥ १ ॥
 यं एसा सहति जम्मी तण्हा लोके विसत्तिका ।
 सोका तस्स पवड्ढन्ति अभिवड्ढं व बीरणं ॥ २ ॥
 यो चेत्तं सहती जम्मिं तण्हं लोके दुरच्चयं ।
 सोका तण्हा पपतन्ति उदबिन्दु व पोक्खरा ॥ ३ ॥
 तं वो वदामि भद्दं वो यावन्तेत्थ समागता ।
 तण्हाय मूलं खण्थ उसीरत्थो व बीरणं ।
 मा वो नळं व सोतो व मारो भञ्जि पुनप्पुनं ॥ ४ ॥
 करोथ बुद्धवचनं खणो वे मा उपच्चगा ।
 खणातीता हि सोचान्ति निरयम्हि समाप्पिता ॥ ५ ॥

पमादो रजो सब्बदा पमाशानुपतितो रजो ।
अप्पमादेन विज्जाय अब्बहे सल्लमत्तनो ति ॥ ६ ॥

५१. महापजापतीगोतमीगाथा

बुद्धवीर नमोत्यत्थु सब्बसत्तानमुत्तम ।
यो मं दुक्खा पमोचेसि अञ्जञ्च बहुकं जनं ॥ १ ॥
सब्बदुक्खं परिज्जातं हेतुतण्हा विसोसिता ।
अरियद्वुज्झिको मग्गो निरोधो फुसितो मया ॥ २ ॥
माता पुत्तो पिता भाता अय्यिका च पुरे अहुं ।
यथाभुच्चं अजानन्ती संसरी हं अनिब्बिसं ॥ ३ ॥
दिट्ठो हि मे सो भगवा आन्तिमोयं समुस्सयो ।
विक्खीणो जाति संसारो नत्थि दानि पुनब्भवो ॥ ४ ॥
आरद्धविरिये पहितते निच्च दब्बपरक्कमे ।
समग्गे सावके पस्स एसा बुद्धान वन्दना ॥ ५ ॥
बहूनं वत अत्थाय मायां जनयि गोतमं ।
व्याधिमरणतुत्तानं दुक्खक्खन्धं व्यपानुदि ॥ ६ ॥

५२. कपिराजचरियं

यदा अहं कपि आसि नदीकूले दरीसये ।
पीळितो सुंसुमारेन गमनं न लभामि हं ॥ १ ॥

यम्होकासे अहं ठत्वा ओरपारं पतामहं ।
 तत्थच्छि सत्थुवधको कुम्भीलो रुद्धस्सनो ॥ २ ॥
 सो मं असंसि ' एहीति ' अहं ' एमीति ' तं वदि ।
 तस्स मत्थकमक्कम्म परकूले पतिट्ठहिं ॥ ३ ॥
 न तस्स अलिकं भाणितं यथा वाचा अकासहं ।
 सचेन मे समो नात्थि एसा मे सच्चपारमीति ॥ ४ ॥

५३. महाकस्सपस्स संगीति

सत्तेव सतसहस्सानि भिक्खुसंघा समागता ।
 अरहा खीणासवा सुद्धा सब्बे गुणग्गतां गता ॥ १ ॥
 ते सब्बे विचिनित्वा उच्चिनित्वा वरं वरं ।
 पञ्चसतानं थेरानं अकंसु संग्रसम्मतां ॥ २ ॥
 धुतवादानं अग्गो सो कस्सपो जिनसासने ।
 बहुस्सुतानं आनन्दो विनये उपालिपाण्डितो ॥ ३ ॥
 दिब्बचक्खुम्हि अनुरुद्धो वड्ढीसो पटिभानवा ।
 [पुण्णो च धम्मकथिकानं विचित्रकथी कुमारकस्सपो] ॥ ४ ॥
 विभज्जनम्हि कच्चानो कोट्टितो पटिसम्भिदा ।
 अज्जे पत्थि महाथेरा अग्गनिक्खित्तका बहू ॥ ५ ॥
 तेहि चज्जेहि थेरोहि कताकिच्चेहि साधुहि ।
 पञ्चसतेहि थेरोहि धम्मविनयसंगहो ।
 थेरोहि कतसंगहो थेरवादो ति वुच्चति ॥ ६ ॥
 उपालिं विनयं पुच्छित्वा धम्ममानन्दसङ्गहं ।
 अकंसु धम्मसंगहं विनयञ्चापि भिक्खवो ॥ ७ ॥

महाकस्सपथेरो च अनुरुद्धो महागणी ।
 उपालिथेरो सतिमा आनन्दो च बहुस्सुतो ॥ ८ ॥
 अब्जे बहु-अभिञ्जाता सावका सत्थुवाणिता ।
 पत्तपटिसम्भिता धीरा छळाभिञ्ज महिद्धिका ।
 समाधिज्ज्ञानमनुचिण्णा सद्धम्मे पारमीगता ॥ ९ ॥
 सब्बे पञ्चसता थेरा नवङ्गं जिनसासनं ।
 उगहेत्थान धारेसुं बुद्धसेट्ठस्स सान्तिके ॥ १० ॥
 भगवतो सम्मुखा सुत्वा पटिग्गहेत्वा च सम्मुखा ।
 धम्मञ्च विनयञ्चापि केवलं बुद्धदेसितं ॥ ११ ॥
 धम्मधरा विनयधरा सब्बे पि आगतागमा ।
 असंहीरा असंकुप्पा सत्थुकप्पा सदा गरू ॥ १२ ॥
 [अगसन्तिके गहेत्वा-अगधम्मा तथागता--]
 अग्गनिक्खित्तका थेरा अगं अकंसु संगहं ।
 सब्बो पि सो थेरवादो अग्गवादो ति वुच्चति ॥ १३ ॥
 सत्तपण्णगुहे रम्मे थेरा पञ्चसता गणी ।
 निसिन्ना पविभर्जिसु नवङ्गं सत्थुसासनं ॥ १४ ॥
 [सुत्तं गेय्यं वेय्याकरणं गाथुदानितिवुत्तकं ।
 जातकब्भुतवेदलं नवङ्गं सत्थुसासनं] ॥ १५ ॥
 पविभज्ज इमं थेरा सद्धम्मं अविनासनं ।
 वग्गपञ्जासकन्नाम संयुत्तं च निपातकं ।
 आगमापिटकं नाम अकंसु सुत्तसम्मत्तं ॥ १६ ॥
 याव तिट्ठन्ति सद्धम्मा संगहं न विनस्सति ।
 तावता सासनद्वानं चिरं तिट्ठति सत्थुनो ॥ १७ ॥
 [कत्वा धम्मञ्च विनयं संगहं सासनारहं ।
 संकाम्पि अचला भूमि दब्बहा अप्पटिवत्तिया] ॥ १८ ॥
 यो कोचि समणो चापि ब्राह्मणो च बहुस्सुतो ।
 परप्पवादकुसलो वालवेधी समागतो ।
 न सक्का पटिवत्तेतुं सिनेरु व सुप्पतिट्ठितो ॥ १९ ॥

देवो मारो वा ब्रह्मा च ये केचि पठाविठिता ।
 न पस्सन्ति अणुमत्तं किञ्चि दुब्भासितं पदं ॥ २० ॥
 एवं सब्बङ्गसम्पन्नं धम्मविनयसंगहं ।
 सुविभत्तं सुपटिच्छन्नं सत्थु सब्बञ्जुताय च ॥ २१ ॥
 महाकस्सपपामोक्खा थेरा पञ्चसता च ते ।
 वत्वा जनस्स सन्देहं अकंसु धम्मसंगहं ॥ २२ ॥

५४. सिंहलविजयो

सब्बलोकाहितं कत्वा पत्वा सन्ति खणं परं ।
 परिनिब्बान-मञ्चम्हि निपन्नो लोकनायको ॥ १ ॥
 देवतासन्नपातम्हि महन्ताम्हि महामुनि ।
 सक्कं तत्र समीपदुं अवोच वदनं वरं ॥ २ ॥
 “ विजयो लाळविसयो सीहवाहुनरिन्दजो ।
 एको लङ्कमनुप्पत्तो सत्तामच्चसतानुगो ॥ ३ ॥
 पतिट्ठिस्सति देविन्द लङ्कायं मम सासनं ।
 तस्मा सपरिवारन्तं रक्ख लङ्कञ्च साधुकं ” ॥ ४ ॥
 तथागतस्स देविन्दो वचो सुत्वा विसारदो ।
 देवस्सुप्पलवणस्स लङ्कारवखं समप्पायि ॥ ५ ॥
 सक्केन वुत्तमतो सो लङ्कमागम्म सज्जुकं ।
 परिब्बाजकवेसेन रुक्खमूलमुपाविसि ॥ ६ ॥
 विजयप्पमुखा सब्बे तं उपेच्च अपुच्छिसुं ।
 ‘ अयं भो को नु दीपो ’ ति; ‘ लङ्कादीपो ’ ति अब्भुवि ॥ ७ ॥
 ‘ न सन्ति मनुजा एत्थ न च हेस्सति वो भयं ’ ।
 इति वत्वा कुण्डिकायं ते जलेन निसिञ्चिय ॥ ८ ॥
 सुत्तञ्च तेसं हत्येसु लग्गेत्वा नभसागमा ।
 दस्सेसि सोणिरूपेन परिचारिक-यक्खिनी ॥ ९ ॥

एको तं वारियन्तो पि राजपुत्तेन अन्वगा ।
 ' गामम्हि विज्जमानम्हि भवन्ति सुनखा ' इति ॥ १० ॥
 तस्सा च सामिनी तत्थ कुवेणी नाम यक्खिनी ।
 निसीदि रुक्खमूलम्हि कन्तन्ती तापसी विय ॥ ११ ॥
 िस्वान सो पोक्खराणि निसिन्नं तच्च तापसिं ।
 तत्थ नहात्वा पिवित्वा चादाय च मुळालयो ॥ १२ ॥
 वारिच्च पोक्खरे हेव सा वुड्ढासि तमद्भुवि ।
 ' भक्खो सि मम, तिड्ढा ' ति आव्झावद्धो वसो नरो ॥ १३ ॥
 परित्तमुत्ततेजेन भक्खेतुं सा न सक्कुणि ।
 याचियन्तो पि तं सुत्तं नादा यक्खिनिया नरो ॥ १४ ॥
 तं गहेत्वा सुरुङ्गायं रुदन्तं यक्खिनी खिपि ।
 एवं एकेकसो तत्थ खिपि सत्तसत्तानि पि ॥ १५ ॥
 अनायन्तेसु संब्वेसु विजयो भयसङ्कितो ।
 नद्धपञ्चायुधो गन्त्वा दिस्वा पोक्खराणि सुभं ॥ १६ ॥
 अपास्सि मुत्तिण्णपदं हसन्तिञ्चेव तापसिं ।
 ' इमाय खलु भच्चा मे गहीता नू ' ति चिन्तिय ॥ १७ ॥
 ' किं न पस्ससि भच्चे मे भाति त्वं ' इति आह तं ।
 ' किं राजपुत्त भच्चेहि, पिव नहाया ' त्याह सा ॥ १८ ॥
 ' यक्खिनी ताव जानाति मम जातं ' ति निच्छितो ।
 सीघ्रं सनामं सावेत्वा धनुं सन्धायुपागतो ॥ १९ ॥
 यक्खि आदाय गीवाय नाराच-वल्लयेन सो ।
 वामहत्थेन केसेसु गहित्वा दक्खिणेन तु ॥ २० ॥
 उक्खिपित्वा असिं आह ' भच्चे मे देहि दासि, तं ।
 मारेमीति ' भयट्ठा सा जीवितं याचि यक्खिनी ॥ २१ ॥
 ' जीवितं देहि सामि रज्जं दस्सामि ते अहं ।
 करिस्सामित्थिकिच्चञ्च अब्जं किञ्च यथिच्छितं ' ॥ २२ ॥
 अदूभत्थाय सपथं सो तं यक्खिं अकारयि ।
 ' आनेहि भच्चे सीघ्रं ' ति वुत्तमत्ता व सा नयि ॥ २३ ॥

' इमे छाता ' ति वुत्ता सा तण्डुलादि विनिहिसि ।
 भक्खितानं वाणिजानं नावट्टं विविधं बहुं ॥ २४ ॥
 भच्चा ते साधयित्वान भत्तानि व्यञ्जनानि च ।
 राजपुत्तं भोजयित्वा सब्बे चापि अभुञ्जिसुं ॥ २५ ॥
 दापितं विजयेनगं यक्खी भुञ्जिय पाणिता ।
 सोळसवास्सिकं रूपं मापयित्वा मनोहरं ॥ २६ ॥
 राजपुत्तं उपागळ्ळि सब्बाभरणभूसिता ।
 मापेसि रुक्खमूलस्मिं सयनञ्च महारहं ॥ २७ ॥
 साणिया सुपरिक्खित्तं वितानसमलंकतं ।
 तं दिस्वा राजतनयो पेक्खं अत्थमनागतं ॥ २८ ॥
 कत्वान ताय संवासं निपाज्जि सयने सुखं ।
 साणिं परिक्खिपित्वान सब्बे भच्चा निपाज्जिसुं ॥ २९ ॥
 रत्तिं तुरियसद्वच्च सुत्वा गीतरवच्च सो ।
 अपुच्छि सहसेमानं ' किं सदो ' इति यक्खनिं ॥ ३० ॥
 ' रज्जञ्च सामिनो देय्यं सब्बे यक्खा च घातिथा ।
 मनुस्सावासकारणा यक्खा मं घातेस्सन्ति हि ' ॥ ३१ ॥
 इति चिन्तिय यक्खी सा अब्रुवि राजनन्दनं ।
 ' सिरीसवत्थुनामेन सामि यक्खपुरं इदं ॥ ३२ ॥
 तत्थ जेट्ठस्स यक्खस्स लङ्कानगरवासिनी ।
 कुमारिका इधानीता, तस्सा माता च आगता ॥ ३३ ॥
 आवाहमङ्गले तत्थ इधापि उस्सवो महा ।
 वत्तते तत्थ सदोयं महा हेस्स समागमो ॥ ३४ ॥
 अज्जेव यक्खे घातेहि, न हि सक्का इतोपरं ' ।
 सा आहा ' दिस्समाने ते घातेस्सामि कथं अहं ' ॥ ३५ ॥
 ' तत्थ सदं करिस्सामि तेन सद्देन घातय ।
 आवुधं मानुभवेन तेसं काये पतिस्सति ' ॥ ३६ ॥
 तस्सा सुत्वा तथा कत्वा सब्बयक्खे अब्रातयि ।
 सयम्पि विजयो लद्धा यक्खराज-पसाधनं ॥ ३७ ॥

पसाधनेहि सेसेहि तं तं भच्चं पसाधयि ।
 कातिपाहं वसित्वेत्य तम्बपणिं उपागमि ॥ ३८ ॥
 मापायित्वा तम्बपणिनगरं विजयो तहिं ।
 वासि यक्खिनिया सद्धिं अमच्चपरिवारितो ॥ ३९ ॥
 नावाय भूमिमोतिण्णा विजयप्पमुखा तदा ।
 किलन्ता पाणिना भूमिमालम्बिय निसीदिसुं ॥ ४० ॥
 तम्बभूमिरजोफुट्ठा तम्बपणी यतो अहु ।
 सो देसो चेव दीपो च तम्बपणी ततो अहु ॥ ४१ ॥
 सीहबाहु नरिन्दो सो सीहमादिण्णवा इति ।
 सीहलो तेन सम्बन्धा एते सब्बे पि सीहला ॥ ४२ ॥

५५. बुद्धघास

बोधिमण्डसमीपम्हि जातो ब्राह्मणमाणवो ।
 विज्जासिप्पकलवेदी तीसु वेदेषु पारगो ॥ १ ॥
 सम्भाविज्जातसमयो सब्बवादविसारदो ।
 वादत्थी सब्बदीपम्ही आहिण्डन्तो पवादिनो ॥ २ ॥
 विहारमेकं आगम्म रत्तिं पातञ्जली-मतं ।
 पारिवत्तेति सम्पुण्णपदं सुपरिमण्डलं ॥ ३ ॥
 तत्थेको रेवतो नाम महाथेरो विजानिय ।
 महापज्जो अयं सत्तो दमेतुं वट्ठतीति सो ॥ ४ ॥
 को नु गद्रभरावेन विरवन्तो ति अब्भुवि ।
 गद्रभानं रवे अत्थं किं जानासीति आह तं ॥ ५ ॥
 अहं जाने ति वुत्तो सो ओतारेसि सकं मतं ।
 वुत्तं वुत्तं वियाकासि विरोधम्पि च दस्सयि ॥ ६ ॥

तेन हि त्वं सकं वादमोतारेहि च चोदितो ।
 पालिमाहाभिधम्मस्स अत्थमस्स न सोधिगा ॥ ७ ॥
 आह कस्सेसो मन्तो ति बुद्धमन्तो ति सोब्रुवि ।
 देहि मे तन्ति वुत्ते हि गण्ह पब्बज्ज तं इति ॥ ८ ॥
 मन्तत्थी पब्बजित्वा सो उग्गण्हि पिटकत्तयं ।
 एकायनो अयं मग्गो इति पच्छा तमग्गहि ॥ ९ ॥
 बुद्धस्स विय गम्भीरघोसत्ता नं वियाकरं ।
 बुद्धघोसो ति सो सोभि बुद्धो विय महीतले ॥ १० ॥
 तत्थ आणोदयं नाम कत्वा पकरणं तदा ।
 धम्मसङ्गणियाकासि कण्डं सो अत्थसालिनि ॥ ११ ॥
 परितट्ठकथञ्चेव कातुं आरभि बुद्धिमा ।
 तं दिस्वा रेवतो थेरो इदं वचनमब्रुवि ॥ १२ ॥
 पालिमत्तमिधानीतं नत्थि अट्ठकथा इध ।
 तथाचरियवादा च भिन्नरूपा न विज्जेरे ॥ १३ ॥
 सीहलट्ठकथा सुद्धा महिन्देन मतीमता ।
 सङ्गीतित्तयमारूढ्हं सम्मासम्बुद्धदेसितं ॥ १४ ॥
 सारिपुत्तादिगीतञ्च कथामग्गं समेक्खिय ।
 कता सीहलभासाय सीहलेसु पवत्तति ॥ १५ ॥
 तं तत्थ गन्त्वा सुत्वा त्वं मागधानं निरुत्तिथा ।
 परिवत्तेहि सा होति सब्बलोकहितावहा ॥ १६ ॥
 एवं वुत्तो पसन्नो सो निक्खमित्वा ततो इमं ।
 दीपमागा इमस्सेव रञ्जो काले महामति ॥ १७ ॥
 महाविहारं सम्पत्तो विहारं सब्बसाधुनं ।
 महापधानघरं गन्त्वा संघपालस्स सन्तिका ॥ १८ ॥
 सीहलट्ठकथं सुत्वा थेरवादञ्च सब्बसो ।
 धम्मस्सामिस्स एसो व अधिप्पायो ति निच्छिय ॥ १९ ॥
 तत्थ संघं समानेत्वा कातुमट्ठकथं मम ।
 पोत्थके देय सब्बे ति आह; वीमासितुं स तं ॥ २० ॥

संघो गाथाद्वयं तस्स दासि सामत्थियं तव ।
 एत्थ दस्सेहि तं दिस्वा सब्बे देमाति पोत्थके ॥ २१ ॥
 पिटकत्तयमेत्थेव सद्धिमट्टकथाय सो ।
 विमुद्धिमगं नामाका संगहेत्वा समासतो ॥ २२ ॥
 ततो संघं समूहेत्वा सम्बुद्धमतकोविदं ।
 महाबोधिसमीपम्हि सो तं वाचेतुं आरभि ॥ २३ ॥
 देवता तस्स नेपुञ्जं पकासेतुं महाजने
 छादेसुं पोत्थकं सो पि द्वत्तिक्खतुम्पि तं अकां ॥ २४ ॥
 वाचेतुं ततिये वारे पोत्थके समुदाहटे ।
 पोत्थकद्वयमञ्जम्पि सण्ठपेसुं तहिं मरू ॥ २५ ॥
 वाचयिसु तदा भिक्खू पोत्थकत्तयमेकतो ।
 गन्थतो अत्थतो वापि पुब्बापरवसेन वा ॥ २६ ॥
 थेरवादेहि पालिहि पादेहि व्यञ्जनेहि च ।
 अञ्जथत्तमहु नेव पोत्थकेसु पि तीसु पि ॥ २७ ॥
 अथ उग्घोसयि संघो तुट्ठहट्ठो विसेसतो ।
 निस्संसयं स मेत्तेय्यो इति क्त्वा पुनप्पुनं ॥ २८ ॥
 सद्धिमट्टकथायादा पोत्थके पिटकत्तये ।
 गन्थाकरे वसन्तो सो विहारे दूरसङ्करे ॥ २९ ॥
 परिवत्तेसि सब्बा पि सीहलट्टकथा तदा ।
 सब्बेसं मूलभासाय मागधाय निरुत्तिया ॥ ३० ॥
 सत्तानं सब्बभासानं सा अहोसि हितावहा ।
 थेरियाचारिया सब्बे पालिं विय तमग्गहुं ॥ ३१ ॥
 अथ कत्तब्बाकिच्चेसु गतेसु परिनिट्ठितिं ।
 वन्दितुं सो महाबोधिं जम्बुदीपमुपागमि ॥ ३२ ॥
 ॥ सिद्धिरस्तु शुभमस्तु ॥

सू च ना

**संक्षिप्त पालि व्याकरण अने शब्द कोष
जुदा पुस्तक रूपे छपाय छे.**

